

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomikoulutus

2021

Toiminnalliset menetelmät

Aino Kuusinen & Henni Rinne

SUKUPUOLI- JA KULTTUURISENSITIIVINEN TAIDETYÖSKENTELEY NUORTEN IDENTITEETIN MUODOSTUMISEN TUKENA

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomikoulutus

2022 | 62 sivua, 26 liitesivua

Aino Kuusinen & Henni Rinne

SUKUPUOLI- JA KULTTUURISENSITIIVINEN TAIDETYÖSKENTELY NUORTEN IDENTITEETIN MUODOSTUMISEN TUKENA

Opinnäytetyömme aiheena on sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen taidetyöskentely nuorten identiteetin muodostumisen tukena. Kehittämishankkeena toteutetun opinnäytetyömme toimeksiantaja on Turun Tyttöjen Talo.

Turun Tyttöjen Talon johtaja kannusti meitä aiheemme valinnassa pohtimaan omia mielenkiinnon kohteitamme, joten kehittämishankkeemme suuntautui Turun Tyttöjen Talon henkilökunnalta nousseiden tarpeiden ja toiveiden lisäksi myös omien mielenkiinnonkohteidemme mukaisesti. Tyttötyön arvomaailma on ohjannut opinnäytetyöprosessiamme sekä teoreettisen viitekehyksen muodostumista. Opinnäytetyön teoreettinen osuus käsittelee identiteettiä, sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyttä, kulttuurin moninaisuutta sekä taidelähtöisiä menetelmiä nuorten ryhmätoiminnassa.

Kehittämishankkeemme tavoitteena oli tutustuttaa uusia kävijöitä Turun Tyttöjen Talon toimintaan järjestämällä taidelähtöinen työpaja. Kehittämistyön tuotoksena syntyi siten nuorille suunnattu työpaja sekä siinä käytettävistä menetelmistä koottu menetelmäkansio. Menetelmäkansio sisältää harjoitusten lisäksi teoriaosuuden, jossa avaamme lyhyesti kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyden käsitteitä sekä annamme vinkkejä ryhmätoiminnan suunnitteluun. Koska sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisessä työtöteessä ohjaajan oma perehtyneisyys on tärkeää, menetelmäkansion tarkoituksena on tarjota tietoa sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyydestä sellaisille ohjaajille, joille aiheet eivät ole vielä tuttuja.

Menetelmäkansioon valitsemamme taidelähtöiset ja toiminnalliset harjoitukset ovat koottu etenkin identiteettityöskentelyn tueksi. Menetelmäkansion harjoitteiden on tarkoituksena toimia työkaluina, jotka mahdollistavat nuorelle oman tarinansa kertomisen sisäisesti sekä ulkoisesti.

ASIASANAT:

toiminnalliset menetelmät, sukupuolisensitiivisyys, kulttuurisensitiivisyys, identiteetti, nuoret, taidelähtöisyys, narratiivisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services

2022 | 62 + 26

Aino Kuusinen & Henni Rinne

SUPPORTING IDENTITY DEVELOPMENT THROUGH GENDER AND CULTURE SENSITIVE ART-BASED METHODS

Supporting the formation of youth's identity with gender and culture sensitive art-based methods. Thesis was commissioned by Turun Tyttöjen Talo as part of a development project.

The selection of our topic was a joint effort between the staff of Turun Tyttöjen Talo and us. The director of Turun Tyttöjen Talo encouraged us to reflect on our own interests and with the staff's needs and wishes in consideration we decided on our subject. Gender sensitive values have guided the methods and the theoretical framework of our thesis. The thesis's theoretical element addresses identity, gender sensitivity, culture sensitivity, culture diversity and art-based methods in youth group activities.

The aim of our development project was to introduce new visitors to the activities of the Turun Tyttöjen Talo by organizing an art-based workshop. The output of the development project was a workshop aimed at young people and a method folder containing the methods used in the workshop. In addition to the exercises, the method folder contains a theoretical part, in which we briefly open the concepts of cultural and gender sensitivity and give tips for planning group activities. As the instructor's own familiarity with gender and culture sensitivity is important in gender and culture-sensitive work, the aim of the method folder is to provide information on gender and culture sensitivity for facilitators who are not yet familiar with the topics.

The art-based functional exercises we have chosen for the method folder are assembled particularly to support identity work. The exercises in the method folder are intended to serve as tools that enable young people to tell their own story, both internally and externally.

KEYWORDS:

art-based methods, gender sensitivity, culture sensitivity, identity, youth, narrative

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 MINUUS JA IDENTITEETTI	8
2.1 Identiteetin määritelmä	8
2.2 Identiteetin kehittyminen nuoruudessa	9
2.3 Identiteettitasot	10
2.4 Minuus ja identiteetti tarinana	11
2.5 Identiteetin kehittymisen haasteita	13
3 SUKUPUOLISENSITIIVISYYS JA SUKUPUOLI KÄSITTEENÄ	16
3.1 Sukupuoli-käsitteen määritelmiä	16
3.2 Sukupuolisensitiivinen työote	18
4 KULTTUURIN MONINAISUUS	21
4.1 Kulttuuri ja kulttuurinen moninaisuus	21
4.2 Kulttuurisensitiivinen työote ja kulttuurinen kompetenssi	22
4.3 Kulttuurisensitiivinen nuoriso- ja tyttötyö	23
5 TAIDELÄHTÖISET MENETELMÄT NUORTEN RYHMÄTOIMINNASSA	26
5.1 Taidelähtöiset ja luovat menetelmät	26
5.2 Ryhmätoiminnan merkitys nuorille	27
5.3 Taidelähtöiset menetelmät nuorten identiteetin ja hyvinvoinnin tukemisessa	28
6 TURUN TYTTÖJEN TALO	30
7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	31
7.1 Aihe, tarve ja tavoite	31
7.2 Kehittämistyön eteneminen	32
7.3 Kehittämis- ja tutkimusmenetelmät	34
8 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS	43
8.1 Menetelmäkansio	43
8.2 Työpajan aloitus ja ensimmäinen harjoite: Puuni juuret	44
8.2.1 Toinen harjoite: Maa, josta puuni kasvaa & puun runko	46
8.2.2 Kolmas harjoite: Puuni oksat	47

8.2.3 Työpajan päättäminen	48
9 YHTEENVETO JA ARVIOINTI	51
9.1 Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys	51
9.2 Kehittämistyön arviointi	52
9.2.1 Työpajan ja menetelmäkansion arviointi sekä jatkokehitysehdotukset	54
9.3 Ammatillinen pohdinta	56
LÄHTEET	58
LIITTEET	
Liite 1: Työpajan mainos	63
Liite 2: Menetelmäkansio	
TAULUKOT	
Taulukko 1: Kehittämistyön eteneminen	34
KUVAT	
Kuva 1: Työpajassa syntyneitä puita	50

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Turun Tyttöjen Talon. Tavoitteenamme oli tavoittaa toimintaan uusia kävijöitä järjestämällä työpaja, jonka avulla nuoret voivat tutustua Turun Tyttöjen Taloon ja sen toimintaan. Opinnäytetyömme tuotoksena on nuorille suunnattu taidelähtöinen työpaja sekä siinä käytettävistä menetelmistä koottu menetelmäkansio.

Työpajamme päämääränä oli tukea nuoria identiteettityöskentelyssä taidelähtöisten sekä toiminnallisten menetelmien keinoin. Taidelähtöiset ja toiminnalliset menetelmät sopivat nuorten identiteetin rakentumisen tueksi useasta syystä. Taide voi esimerkiksi tukea tiedostamattomien asioiden purussa sekä prosessoinnissa (Linnossuo 2019). Lisäksi taiteen avulla voi kertoa itsestään itselleen ja muille (Ahonen 1994, 13) ja näin jakaa elämäntarinaansa. Elämäntarinan olemassaolon edellytys on sen jakaminen ja taiteellisessa toiminnassa omat kokemuksensa voi muovata jaettavaan muotoon. (Krapala & Pääjoki 2003, 12.) Työpajan tavoitteena oli myös voimaannuttaa sekä tukea osallistujia tunnistamaan omia voimavarojaan. Turun Tyttöjen Talon ajatellen työpajan tarkoituksena oli toimia toiminnallisena tutustumisena toimintaan sekä siten mahdollisesti madaltaa kynnystä myös muuhun toimintaan osallistumiseen. Työpajassa hyväksi todetuista sekä muista identiteettityöskentelyyn sopivista harjoitteista koostuvan menetelmäkansion tarkoituksena on olla työkalu ohjaajalle, joka on kiinnostunut sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyden huomioimisesta ohjaamassaan toiminnassa ja haluaa taidelähtöisin menetelmin tukea asiakkaan identiteetin kehitystä.

Opinnäytetyömme prosessia on ohjannut tyttötyön arvomaailma. Haluamme vielä selkeyden vuoksi tuoda esille, etteivät menetelmäkansioon valikoidut menetelmät vielä sellaisenaan ole sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisiä. Olennaista onkin ohjaajan oma sitoutuminen sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyteen ohjaustyössään. Siksi opinnäytetyösämme sekä menetelmäkansiossa johdattelemme lukijan sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyden kannalta tärkeiden käsitteiden pariin, joiden avulla voi perehtyä aiheisiin, reflektoida omaa työtään sekä pohtia arvojaan ja niiden vaikutusta omaan ohjaamiensa.

Taidelähtöisyys valikoitui opinnäytetyömme kantavaksi aiheeksi toiminnallisten menetelmien opintojemme seurauksena. Lisäksi meille oli tärkeää tuoda esille taidelähtöisyyden merkitystä sosiaalialalla tehtävässä työssä. Menneinä vuosina taidelähtöisten menetel-

mien käytön onkin todettu lisääntyneen eri asiakasyhteisöissä (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 15). Erilaisia taidelähtöisiä menetelmiä on kuitenkin käytetty Suomessa sosiaalialalla eri asiakasryhmien parissa jo 1990-luvun puolivälistä lähtien (TAIKA 2008–2013). Taiteen soveltavasta käytöstä käytettyjä käsitteitä ovat lisäksi mm. taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät, voimauttavat taidemenetelmät, yhteisötaide, toiminnalliset menetelmät ja taiteen soveltava käyttö (Känkäinen 2013, 75). Käsitteestä riippumatta kaikkea luovan toiminnan käyttöä asiakastyössä yhdistää se, että olennaista on osallistujan kosketus omaan luovuuteensa ja kokemus sekä tekemisestä että osallisuudesta. Taiteelliset päämäärät eivät siis ole etusijalla (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 15).

Toivomme tämän työn inspiroivan sosiaalialalla opiskelevia ja työskenteleviä rohkeasti hyödyntämään taidelähtöisyyttä työssään, sillä taide on hyödynnettävissä jokaisen asiakasryhmän kanssa työskennellessä. Taide eri muodoissaan tarjoaa valtavan määrän erilaisia työvälineitä sosiaalialan ammattilaisten käytettäväksi ja luovan toiminnan hyödyistä on runsaasti näyttöä. On hyvä tiedostaa, että aivan jokainen kokee tarvetta luovaan itseilmaisuuksiin. Luovan ryhmätoiminnan on tutkittu lisäävän osallisuutta ja hyvinvointia sekä mahdollistavan esimerkiksi merkityksellisyyden ja sekä kuulluksi tulemisen kokemuksia. (Huhtinen-Hildén & Isola 2019, 1–3.) On myös esitetty taiteen avulla olevan mahdollista tehdä löytöretken itseensä ja tunteisiinsa, sillä luovuus on voimavara, joka piilee meissä kaikissa. Taidetta on nimitetty myös tunteiden tulkiksi, sillä se mahdollistaa sellaisten tunteiden ilmaisun, joita emme osaa sanallistaa tai joiden olemassaolosta emme olleet vielä tietoisia. (Ahonen 1994, 12–15.) Lienee sopivaa todeta, että taide voi tarjota asiakkaalle ja työntekijälle mahdollisuuden käsitellä sellaisia asioita, joita ilman taidelähtöistä työskentelyä olisi lähes mahdotonta käsitellä.

Opinnäytetyömme raportin teoreettinen osuus käsittelee identiteettiä ja sukupuoli- sekä kulttuurisensitiivisyyttä. Lisäksi kuvailemme taidelähtöisten ja toiminnallisten menetelmien hyödyntämistä nuorten kanssa tehtävässä työssä. Teoreettisen osuuden jälkeen kuvaamme kehittämishankkeemme etenemistä ja esittelemme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden, joka koostuu työpajasta sekä kokoamastamme menetelmäkansioista. Lopuksi olemme vielä pohtineet työmme eettisyyttä ja luotettavuutta sekä ammatillista kehitystämme prosessin aikana.

2 MINUUS JA IDENTITEETTI

2.1 Identiteetin määritelmä

Minuus voidaan käsittää yksilön refleksiivisenä eli itseensä kohdistettuna tietoisuutena itsestään. Identiteetti taas on vastaus kysymykseen siitä, kuka olen. Sekä yksilö itse että muut ihmiset vaikuttavat identiteetin määrittymiseen. Käsitteitä käytetään usein synonyymeinä toisistaan ja ne ovatkin kietoutuneita toisiinsa. Yhteistä niille kuitenkin on se, että nykykäsitys antaa paljon painoarvoa identiteettityölle, eli minuuden tietoiselle pohtimiselle ja työstämiselle. Minuutta ja identiteettiä ei nähdä enää annettuina, vaan niitä tulee työstää identiteettityöskentelyn keinoin. Tarve identiteettityöskentelyyn syntyy halusta tietää kuka minä olen. Kun pohdintojen myötä minuutta aletaan työstää kohteena, määrittelemällä ja arvottamalla, on kyse identiteetistä. (Saastamoinen 2006, 170-173.)

On tärkeää huomata, että käsitys identiteetistä ja minuudesta vaihtelee kulttuureittain. Länsimaisen yksilöllisen eli individualistiseksi kutsutun minäkäsityksen tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi ihmisten elämän tarkastelu eri kehitysvaiheiden avulla, minuuden työstäminen yksilöllisenä projektina sekä minuuden pohtimisen arkistuminen – minuutta ja identiteettiä pohditaan ja työstetään päivittäisessä elämässä. (Saastamoinen 2006, 171.) Identiteetti kehittykin juuri aktiivisen identiteettityön kautta. Se ei ole pysyvä, vaan siihen voi suhtautua prosessina, joka etenee itsetuntemuksen kehittyessä (MIELI Suomen Mielenterveys ry n.d.). Identiteetin kehittymiselle keskeistä on vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa ja sen kehittyminen onkin mahdollista ainoastaan vuorovaikutuksessa. Läheisten ihmissuhteiden puute tai niistä vetäytyminen ja ylipäättään vuorovaikutuksen puute voi aiheuttaa vääristymiä identiteetissä. (Fadjukoff 2009, 192.) Erilaisiin ryhmiin, kuten esimerkiksi harrastus- tai ikäryhmään kuulumista pidetään keskeisenä osana identiteetin sosiaalista ulottuvuutta (MIELI Suomen Mielenterveys ry n.d.). Lisäksi esimerkiksi harrastusryhmässä onnistumisen kokemusten saaminen on omiaan tukemaan identiteetin kehittymistä (Fadjukoff 2009, 192). Nuoren identiteettiä voisi siis sanoa yksinkertaisimmillaan tuettavan jo tarjoamalla matalan kynnyksen harrastusmahdollisuuksia, joissa nuorelle mahdollistuu niin yhteenkuuluvuuden kuin onnistumisen kokemuksia.

2.2 Identiteetin kehittyminen nuoruudessa

Nuoruutta kuvailtaessa se jaetaan usein kolmeen ajanjaksoon, jotka ovat varhaisnuoruus (n. 11–14 v.), keskinuoruus (n. 14–18 v.) sekä myöhäisnuoruus (n. 19–25 v.). (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 166; Dunderfelt 2011, 84–85.) Nuoruutta voidaan kuvata myös sitä määrittävien kehityksen kokonaisuuksien kautta. Niitä ovat fysiologiset muutokset ja kypsyminen, ajattelutaitojen kehitys, sosiaalisen kentän laajentuminen sekä sosiaalis-kulttuurisen ympäristön muutokset. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 144.)

Identiteetin etsiminen sekä muodostaminen on keskeinen nuoruuden kehitystehtävä (Fadjukoff 2009, 186). Esimerkiksi Marcian mukaan identiteetin selkiytyminen sekä kehittyminen on huomattavaa varhaisnuoruudesta myöhäisnuoruuteen saakka (Marcia 1980, Fadjukoffin 2009, 186 mukaan). Nuoruudessa identiteetin kehitykselle olennaista on minuuden jatkuvuuden sekä pysyvyyden tunteen kehittyminen, joka luo pohjaa aikuisuuden kehitystehtävissä onnistumiselle. (Fadjukoff 2009, 186.) Myös kehitystehtäväteoriastaan tunnetun Eriksonin mukaan nuoruusiän tavoitteena on saavuttaa eheytyneet minäidentiteetti (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 172). Eheytyneen minäidentiteetin voidaan ajatella tarkoittavan pysyvää minuuden tunnetta. Pysyvä tunne minuudesta ei tarkoita identiteettityöskentelyn valmistumista tai kehityksen loppumista. Pysyvä minuuden tunne kuitenkin tukee erilaisten kokemusten tulkitsemisessa sen pohjalta, mikä käsitys henkilöllä on itsestään sekä omasta elämästään. (Keltikangas-Järvinen 2010, 118.) Identiteetti ei siten ole vain nuoruudessa muodostuva tai pysyvä rakenne, vaan se elää sekä kypsäksi kehittyneenä myös joustaa ihmisen kohdatessa muutoksia elämässään. (Fadjukoff 2009, 187.)

Kehitystehtävien lisäksi nuoret ohjaavat omaa kehitystään asettamalla itselleen merkityksellisiä tavoitteita (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 176; Nurmi ym. 2014, 152). Menestyminen oman elämän ohjaamisessa sekä kehitystehtävien suuntaisissa henkilökohtaisissa tavoitteissa lisää siis tutkitusti nuorten hyvinvointia, mutta vastaavasti kehitystehtävien suuntaisten tavoitteiden puuttuminen johtaa vaikeuksiin sopeutumisessa sekä haasteisiin hyvinvoinnissa. (Nurmi 1995, 268.)

2.3 Identiteettitasot

Krogerin ja Marcian mukaan identiteettitasoja on neljä: selkiintymätön, omaksuttu, etsivä, saavutettu (Kroger & Marcia 2011, 34). Selkiintymätön identiteetti on lapselle ominainen identiteetin taso. Aikuisuuteen jatkuessaan se voi olla seurausta esimerkiksi siitä, että henkilö kokee, ettei ole ikään kuin vastuussa omasta elämästään, ja esimerkiksi ratkaisujen tekeminen on vaikeaa. Selkiintymättömälle identiteetille ominaista on tunne merkitsemättömyydestä, sulkeutuneisuus sekä esimerkiksi läheisten ihmissuhteiden välttely, johon kuuluu niin vaikeus suhteiden muodostamisessa kuin myös niistä vetäytyminen. (Fadjukoff 2009, 181–182.) Tällaisella henkilöllä ei myöskään ole selkeää näkemystä omista arvoistaan tai siitä, mitä haluaa elämältä. Hän saattaa myös olla välinpitämätön elämänsä suhteen ja kokea tyhjiyttä sekä mitättömyyttä. Kroger ja Marcia kuvailevat tällaisen henkilön vaikuttavan mahdollisesti todella joustavalta ja kaikkeen sopeutuvalta. Lisäksi tällainen henkilö on altis ympäristön sen hetkisille, mahdollisesti useastikin muuttuville vaikutuksille ja saattaa olla ulkoisten vaikutusten muovattavissa. Sisäisen, pysyvän minuuden tunteen puuttuessa tällainen henkilö hakee jatkuvasti ulkopuolelta tukea sen määrittelyyn, kuka on nyt ja tulevaisuudessa. (Kroger & Marcia 2011, 35.)

Omaksuttu identiteetti saattaa näyttäytyä saavutettuna identiteettinä (Kroger & Marcia 2011, 35). Identiteetti on kuitenkin omaksuttu esimerkiksi vanhemmilta tai ystäviltä. Etsintävaiheen läpikäymisen sijaan henkilö on tyytynyt ”annettuun” identiteettiinsä, eikä kyseenalaista esimerkiksi suorittamiaan normeja tai omaksumaansa arvomaailmaa. Omaksuttu identiteetti liitetään usein kaavamaisuuteen sekä esimerkiksi perinteisten sukupuoliroolien sekä vahvan auktoriteettiuskon omaksumiseen. Uskollisuus omaksutulle identiteetille voi saada henkilön laiminlyömään omia todellisia tarpeitaan ja välttämään sisäisiä konflikteja. (Fadjukoff 2009, 182.) Omaksutulle identiteetille ominaista on ”me ja muut”-ajattelu (Kroger & Marcia 2011, 35) joka voi juontaa esimerkiksi poliittisen ryhmän näkemyksiin vahvasti sitoutumisesta, jolta identiteetti voi myös olla omaksuttu. Tällainen henkilö ei todennäköisesti ole avoin esimerkiksi erilaisuudelle tai uusille ajatuksille, jotka poikkeavat viiteryhmältä, esimerkiksi perheeltä, ystäviltä tai poliittiselta ryhmältä omaksutuista näkemyksistä. (Fadjukoff 2009, 182.)

Etsivä identiteetti on yleinen ja tärkeä vaihe nuoruudessa sekä aikuiselämän erilaisissa muutosvaiheissa. Fadjukoff puhuu etsivästä identiteetistä myös identiteettikriisinä. Henkilö pyrkii aktiivisesti määrittelemään, kuka on, mutta kokee määrittelyn haastavaksi.

(Fadjukoff 2009, 182.) Kroger ja Marcia (2011, 35) kuvaavat tällaista henkilöä muun muassa sanalla "conflicted", ristiriitainen, jonka voidaan ymmärtää tarkoittavan ristiriitaisuutta esimerkiksi tunne-elämässä, käyttäytymisessä sekä ajattelussa ylipäättään. Henkilöllä on siis tarve löytää ja muodostaa oma näkemyksensä sekä identiteettinsä samalla kyseenalaistaen omaa sekä muiden ajattelua. Pitkäkestoisena etsivä identiteetti on riski hyvinvoinnille ja saattaa johtaa selkeytymättömään identiteettiin taantumiseen. (Fadjukoff 2009, 182.)

Mahdollisuus kokeilla omia kykyjä, tavoitteiden asettaminen ja niiden seuraaminen sekä saavuttaminen tukevat identiteetin muodostumista. Saavutettu, kehittynyt ja kypsä identiteetti on hyvinvoinnin voimavara. Saavutettu identiteetti liitetään esimerkiksi tunne-elämän tasapainoon, kokemukseen pystyvyydestä sekä ulospäinsuuntautuneisuuteen. (Fadjukoff 2009, 190–192.) Saavutetulle identiteetille ominaista on kokemus minuuden jatkuvuudesta. Identiteetti on itse rakennettu, eli henkilö on käynyt läpi etsintävaiheen: pohtinut erilaisia mahdollisuuksia ja näkemyksiä sekä valinnut itselleen sopivimmat. Henkilö kokee voivansa vaikuttaa sekä elämäänsä että tulevaisuuteensa. (Fadjukoff 2009, 184.) Ulkoiset vaikutukset eivät muuta identiteettiä tai itse määriteltyä suuntaa elämässä. Tällaisella henkilöllä on myös ymmärrystä muiden kokemuksille sekä omista mielipiteistä eroaville mielipiteille. Lisäksi tällaisia henkilöitä pidetään usein luotettavina ja heihin tukeutuminen omien voimavarojen ollessa vähissä koetaan turvalliseksi. (Kroger & Marcia 2011, 35.)

Käsitys itsestämme vaikuttaa tapaamme toimia ja käyttäytyä. Siksi on tarpeellista tiedostaa omaan identiteettiin vaikuttavat tekijät. Identiteettiin liittyy myös olennaisesti kokemus omasta arvokkuudesta sekä ainutlaatuisuudesta. Oma identiteettikokemus voi siis parhaimmillaan olla voimaannuttava, mutta se voi aiheuttaa myös pahoinvointia ollessaan epäselvä tai hajanainen. Siten identiteettikokemuksella, sekä sillä kuinka hyvin henkilö tuntee itsensä, on yhteys koettuun onnellisuuteen sekä hyvinvointiin. (MIELI Suomen Mielenterveys ry n.d.)

2.4 Minuus ja identiteetti tarinana

Nuoruus voidaan nähdä laajana ja kokonaisvaltaisena identiteetin muutosvaiheena, jota käsitellään kertomuksellisesti (Kronqvist & Pulkkinen 2006, 178). Identiteetti alkaa rakentua vaiheittain jo hyvin varhaisessa vaiheessa elämää, lapsen ollessa vuorovaiku-

tuksessa ympäristönsä ja siihen kuuluvien ihmisten kanssa. (Munter 2003, 71; Keltikangas-Järvinen 2010, 103 & Dunderfelt 2011, 66). Kielenkäytön kehittyessä lapsi alkaa tuottamaan runsaita kertomuksia ympäröivästä maailmasta ja itsestään (Dunderfelt 2011, 66) ja siten lapsi alkaakin luoda omaa narratiivista minäkertomustaan (Munter 2003, 74). Jo kaksivuotias lapsi tuo esille yksittäisiä asioita kokemuksistaan: lapset käyttävät tarinoita avukseen tunteidensa sekä ajatuksiensa ilmaisussa (Nurmi ym. 2014, 52). Täten voidaan todeta minän olevan narratiivinen ja keskusteluiden työstävän kokemuksia osana elämäntarinaa jo varhaislapsuudesta alkaen (Munter 2003, 83). Narratiivisessa ajattelussa korostetaan tapahtumien käsittelyä yhdistämällä ne suuremmiksi kokonaisuuksiksi, tarinoiksi. Ajatellaan, että ihminen antaa kokemuksilleen merkityksen luomalla niistä juonellisen tarinan, jossa erilaiset voimakkaat ydinkokemukset ovat pääroolissa. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 44 & 49.)

Tarinat ovat olleet ihmiskunnan tapa ympäröivän maailman sekä yhteiskunnan hahmottamiseen jo esimoderneista ajoista lähtien (Mäkisalo-Ropponen 2007, 15). Fadjukoffin (2009, 189) mukaan identiteetti voidaan nähdä menneisyyttä sekä tulevaisuutta kokoaavana elämäntarinana, joka on aina yhteydessä myös aikaan sekä kulttuuriin mutta myös henkilön persoonallisuuteen ja sen geneettisiin taustoihin kuten temperamenttiin. Kertomalla tarinaamme sisäisesti ja julkisesti läpi elämämme, pohdimme ja ratkaisemme kysymyksiä identiteettiimme ja minuutemme liittyen: ”Kuka olen ja mihin kuulun?” Näin käsitys itsestämme muotoutuu ja jäsentyy. (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 16.) Parhaimmillaan lopputuloksena on merkityksellinen, ehjä kokonaisuus näkemykses-tämme menneisyydestä sekä tulevasta (Fadjukoff 2009, 185). Tarinalla tarkoitetaan siten identiteetin yhteydessä ihmisen tapaa hahmottaa elämänsä sekä maailmaa kertomuksenomaisesti (Mäkisalo-Ropponen 2007, 44).

Tarinan merkitystä identiteetille on tutkinut myös esimerkiksi Vilma Hänninen (2000), joka esittelee väitöskirjassaan sisäisen tarinan käsitteen. Hännisen mukaan sisäinen tarina on tulkintamalli, jonka avulla määrittelemme mm. identiteettiimme. Se auttaa meitä myös elämäntilanteemme jäsentelyssä ja myös jo menneiden elämäntilanteiden tulkinnassa sekä pohdinnassa siitä, mikä niiden merkitys nykypäivänä on. (Hänninen 2000, 130.) Hännisen mukaan kertomuksien avulla voimme esittää katkelmia sisäisestä tarinastamme. Kertomukset ovat tapamme ulkoistaa elämäntapahtumien tulkintaa, ja kertomuksia voimme tuottaa esimerkiksi puheena, piirroksina tai muussa esittävässä muodossa. Sisäinen tarina myös muotoutuu sosiaalisessa prosessissa. Kun sisäisen tarinansa ulkoistaa, voi sitä jäsenellä uudestaan yksin tai muiden kanssa. (Hänninen 2000,

55.) Toisen henkilön elämäntarinan kuunteleminen mahdollistaa myös tutustumisen toisen kokemusmaailmaan (Mäkisalo-Ropponen 2007, 44). Sisäiseen tarinaan liittyy olennaisesti myös sosiaalinen sekä henkilökohtainen tarinavaranto. Sosiaalinen tarinavaranto eli erilaiset kulttuuriset ja sosiaaliset kertomukset toimivat identiteetin rakentumisen tukena. Sosiaalinen tarinavaranto muokkaantuu ihmisten toiminnan ja kulttuurin mukana ja on siten jokaisella sukupolvella erilainen. Henkilökohtainen tarinavaranto taas sisältää sosiaalisesta tarinavarastosta omaksuttuja tarinoita sekä omia tarinallisesti tulkittuja elämäkokemuksia. (Hänninen 2000, 21.)

Eri teorioissa identiteettitarinaan liittyen vaikuttaisi yhdistyvän tärkeys jäsenellä tarinaansa henkilökohtaisella tasolla, mutta myös saada mahdollisuus sen jakamiselle sekä käsittelylle muiden kanssa. Identiteettitarinaa käsitellään siis kertomalla, sisäisesti sekä ulkoisesti. Ulkoisesti identiteettitarinaa voi käsitellä esimerkiksi luovan toiminnan välityksellä. Esimerkiksi Huhtinen-Hildén & Karjalainen (2019, 16–17) esittävät luovan toiminnan sekä itseilmaisun välityksellä olevan turvallista tutkia sekä muovata omaa tarinaansa. Luovan toiminnan avulla voi rakentaa omaa elettyä elämäänsä uudestaan, antaa tapahtumille uusia merkityksiä ja näin tulkita kokemuksiaan.

2.5 Identiteetin kehittymisen haasteita

Nuoruus on aina aikansa yhteiskunnan sekä kulttuurin sävyttämää. Yhteiskuntaan sekä kulttuuriin vaikuttavat erilaiset ilmiöt näkyvät myös nuorten kehityksessä, kokemuksissa, ajattelussa sekä valinnoissa. Nuoruuteen nyky-Suomessa vaikuttavat pitkän ja lyhyen aikavälin muutoslinjat, jotka liittyvät esimerkiksi perheeseen, koulutukseen, sekä työelämään siirtymiseen. (Nurmi ym. 2014, 175.) Arnettin (2000, 469–479) mukaan erityisesti länsimaissa aikuistuminen sekä identiteetin etsiminen kestää nykyään aiempaa pidempään. Tätä pidentynyttä nuoruutta sekä identiteetin etsinnän vaihetta Arnett on kuvaillut termillä *emerging adulthood*, muotoutuva aikuisuus. Se on vaihe, joka ei ole enää murrosikä tai nuoruutta, eikä toisaalta vielä varhaisaikuisuuttakaan. Tällöin suurimmalla osalla ihmisistä valintojen sekä mahdollisuuksien kirjo on laajin heidän koko elämänsä aikana.

Nuoruutta on aiemmin kuvailtu jopa kuohunnan sekä kriisien sävyttämäksi ajaksi. Nykyään tutkijat ovat kuitenkin eri mieltä (Nurmi 1995, 257–258; Keltikangas-Järvinen 2010, 34) mutta toteavat nuoruuden olevan haavoittuvaista aikaa ja siten mahdollisesti aiheut-

tavan joillekin nuorista kehitysrisikin esimerkiksi erilaisina kasautuvina ongelmina. Ongelmat saattavat ilmetä pahoinvointina tai erilaisena häiriökäyttäytymisenä, joka voi kasautua aikuisuudessakin vaikuttavaan vyyhtiin. (Nurmi ym. 2014, 169.) On siis tärkeää käsitellä, etteivät häiriöt suoranaisesti kuulu murrosikään tai nuoruuteen ja tällainen ajattelu voi vaarantaa nuoren avunsaannin (Keltikangas-Järvinen 2010, 116–117).

Identiteetin kehittymisen ja muodostumisen haasteita ovat lisäksi tutkineet esimerkiksi Elina Marttinen väitöskirjassaan *Deciding on the direction of career and life – personal goals, identity development, and well-being during the transition to adulthood* (2017) sekä Katarina Alanko tutkimuksessaan *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* (2014). Marttisen tutkimuksen kohteena olleista 23-vuotiaista merkittäväällä osalla (40 %) oli joko osittain tai täysin selkiintymätön identiteetti. Selkiintymätön identiteetti oli yhteydessä heikkoon koettuun hyvinvointiin sekä haasteisiin motivaatiossa, jotka ilmenivät esimerkiksi erilaisina uraan tai opiskeluun liittyvinä huolina, masennusoireina tai uupumuksena. Selkiintymättömän identiteetin yhteydessä tavoitteet eivät olleet elämäntilanteen tai kehitystehtävien suuntaisia, vaan itseen keskittyviä. Marttisen mukaan nuorten suhtautumista omaan kehittymiseen sekä elämässä etenemiseen tulisi tukea niin, että luotto omaan kyvykkyyteen sekä etenemiseen säilyisi elämän eri siirtymävaiheissa. (Marttinen 2017, 64-65.) Alangon tutkimus taas osoitti sateenkaarinuorten voivan keskimäärin huonommin kuin heteroseksuaalisten ja cissukupuolisten nuorten. Esimerkiksi mielenterveysongelmat sekä itsetuhoisen käytös ovat yleisempiä sateenkaarinuorilla. Yhteiskunnan kielteinen suhtautuminen tekee kasvamisesta sekä identiteetin kehittymisestä haasteellista – minuuden kehittyminen voi tuntua kuormittavalta, kun omaa identiteettiään joutuu selittämään tai puolustamaan. Oma identiteetti saattaa kokea tarpeelliseksi piilottaa, sillä esimerkiksi vanhempien suhtautumista pelätään. Alangon mukaan sateenkaarinuorille olisi erityisen tärkeää olla tiloja sekä ympäristöjä, joissa voi tuntea olonsa turvallisiksi sekä tavata vertaisia nuoria. Olisi myös tärkeää, että aikuiset viestittäisivät olevansa avoimia keskustelulle seksuaalisuuden sekä sukupuolen moninaisuudesta. (Alanko 2014, 54–56.) Yhteenvedon voinee siis todeta nuoruuden vaiheiden aiheuttavan nuorille erilaisia kehitykseen kohdistuvia riskejä ja osalle nuorista oman identiteetin rakentuminen sekä sen työstäminen on selkeästi haasteellisempaa. Olennaista vaikuttaa identiteetin kehityksen haasteita tutkineiden tulosten perusteella olevan, että nuoria tuettaisiin omannäköistensä valintojen tekemisessä kuitenkin niin, että ne olisivat kehitystehtävien suuntaisia. Tärkeää olisi mielestämme, että nuorten kanssa työskentelevät tunsivat paremmin eri identiteetin kehityksen vaiheita voidakseen tukea nuorta identiteetin sekä identiteettitarinan jäsentelyssä

etenkin silloin, kun nuoren kehitykselle on havaittavissa jotakin sen vaarantavia tekijöitä.

3 SUKUPUOLISENSITIIVISYYS JA SUKUPUOLI KÄSITTEENÄ

3.1 Sukupuoli-käsitteen määritelmiä

Sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyy monia käsitteitä, joista osaa avaamme tässä luvussa. Käsitteet ja perustiedot sukupuolesta sekä seksuaalisuuden moninaisuudesta ovat tärkeä osa sosionomien ja muiden ammattilaisten osaamista, sillä asiakkaan ei tulisi joutua tilanteeseen, jossa joutuu opastamaan kohtaamaansa ammattilaista moninaisuudesta. (Karvinen & Venesmäki 2019, 16.) Koemme, että sosionomin työkentällä lisäosaaminen sukupuolesta ja sen moninaisuudesta on kaivattua. Olemme esimerkiksi törmänneet tilanteisiin, joissa sukupuolen moninaisuutta kyseenalaistetaan ja vähätellään ammattilaisten toimesta. Esimerkiksi transsukupuolisuuden saatetaan yrittää pohtia ”johtuvan” henkilön mahdollisesti traumaattisesta lapsuudesta, tai mielenterveysongelmista ja ajatella, että se on vain ohimenevä vaihe.

Käsitteenä sukupuoli on kompleksinen ja se voidaan määritellä monin eri tavoin. Sukupuolella voidaan tarkoittaa mm. juridista sukupuolta, anatomisia ja fysiologisia ominaisuuksia kuten kromosomeja tai hormoneja sekä sukupuolelle annettuja erilaisia sosiaalisia merkityksiä. Suomessa sukupuolia on juridisesti kaksi, nainen ja mies. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020.) Kaksijakoinen sukupuolijärjestelmä sisältää kuitenkin esim. Ojasen (2011, 11–12) mukaan voimakkaan oletuksen heteroseksuaalisuudesta. Sukupuolijärjestelmän keinotekoisuuden ymmärtäminen on hänen mukaansa tärkeää sen rajatessa ulkopuolelle henkilöitä, jotka eivät koe heidän identiteettinsä sopivan kahtiajakkoon. Esimerkiksi Saksassa, Australiassa sekä Uudessa-Seelannissa on otettu käyttöön kolmas sukupuolikategoria (Transgender Europe, 2017), joka tekee näkyväksi myös ei-binääriset, eli kaksijakoiseen sukupuolijärjestelmään mahtumattomat sukupuolet (Seta n.d.).

Syntymähetkellä sukupuoli määritellään biologisesti (Ylitapio-Mäntylä 2012, 20) ja sen ajatellaan muodostuvan anatomisista ja fysiologisista ominaisuuksista (Korhonen 1998, 44). Vilka (2010, 17–18) laajentaa biologisen sukupuolen määritelmää toteamalla sen muodostuvan monesta osa-alueesta, joita ovat geneettinen, anatominen ja hormonaalinen sukupuoli. Henkilöstä, jonka sukupuolen ilmaisu ja identiteetti vastaavat syntymässä määriteltäviä sekä yhteiskuntaan ja kulttuuriin liitettyjä odotuksia, käytetään termiä cis.

Taasen henkilöstä, jonka sukupuoli ei vastaa syntymässä määritettyä sukupuolta, voidaan käyttää termiä transsukupuolinen, jos henkilö myös itse identifioituu transsukupuoliseksi. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020.) Tällöin ristiriitaa voi korjata erilaisilla toimenpiteillä. Kuitenkaan kaikkien sukupuoli-identiteetti ja -ilmaisu eivät ole binäärisiä (mies tai nainen), jolloin henkilö saattaa identifioitua muunsukupuoliseksi (Holma, Järvenpää & Tervonen 2018, 11). On hyvä huomioida, ettei sukupuoliristiriitansa korjannut yksilö välttämättä enää identifioitu esimerkiksi transtaustaiseksi, vaan haluaa tulla kohdatuksi miehenä tai naisena. Olennaista on kohdata henkilö hänen määrittelemänsä sukupuoli-identiteetin mukaisesti. Sukupuolta ja sen moninaisuutta kuvaavia termejä on laajasti, mutta terminologiakaan ei aina kohtaa henkilön käsitystä itsestään. On hyvä huomata, että kaikilla henkilöillä ei ole sukupuoli-identiteettiä ja osalle sukupuolen olemattomuus voi olla sukupuoli-identiteetti. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020.)

Sosiaaliselle sukupuolelle on useita määritelmiä, mutta esimerkiksi Korhonen (1998, 45) tiivistää sen tarkoittavan yhdistelmää kulttuurin tuottamista sukupuolirooleista, yksilön omaksumista rooleista ja käyttäytymismalleista sekä yhteiskunnan luomista rooleista, normeista sekä odotuksista. Lisäksi Vilka (2010, 18–20) määrittelee sosiaalisen sukupuolen liittyvän vahvasti kokemukseen. Määritelmä tukee argumenttia useammasta kuin kahdesta sukupuolesta, sillä siten sukupuolia ei olisi vain kaksi, vaan yhtä monta kuin sukupuolen kokemuksiakin. Biologisella ja sosiaalisella sukupuolella ei Vilkan mukaan ole suoraa syy–seuraus- yhteyttä toisiinsa, eikä biologinen sukupuoli yksiviivaisesti määritä sosiaalista sukupuolta. Biologisen sukupuolen pohjalta syntyy kuitenkin aina mielleyhtymiä. Sosiaaliseen sukupuoleen liitetään usein juuri Korhosen (1998) mainitsemat sukupuoliroolit ja sukupuolistereotyyppiat, joilla tarkoitetaan erilaisia stereotyyppisiä käsityksiä naisista ja miehistä. Sukupuoliroolit ja -stereotyyppiat näkyvät esimerkiksi työelämässä, kun puhutaan esimerkiksi naisten ja miesten töistä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 23.) Kuitenkin tiivistettynä sosiaalisen sukupuolen voidaan ajatella olevan pitkälti yksilön oma tapa tehdä omaa sukupuoltaan. Se voi olla tai olla olematta biologisen sukupuolen mukainen. Postmoderni feminismi korostaa juuri sukupuoliseksi tulemistä sukupuoleen syntymisen sijaan. Sukupuoliseksi tulemisessa merkittävä rooli yksilön kokemuksen ohella on kuitenkin erityisesti kulttuurilla ja sen sisäisillä sosiaalisilla rakenteilla, kuten muun muassa perheellä sekä koulutuksella. (Vilka 2010, 19.) Esimerkiksi Judith Butler (2006, 54–55) on kyseenalaistanut teoksessaan Hankala Sukupuoli jakoa biologiseen (sex) ja sosiaaliseen (gender) sukupuoleen. Butler kutsuu biologista sukupuolta rakennelmaksi

ja hänen mukaansa myös biologinen sukupuoli on sosiaalisen sukupuolen tavoin kulttuurisesti sekä sosiaalisesti tuotettu.

Sukupuoli-identiteetti on henkilön oma käsitys sukupuolestaan tai sen olemattomuudesta (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020). Sukupuoli-identiteettiä voi ohjata biologinen sukupuoli tai henkilön oma kokemus sukupuolestaan (Vilkkä 2010, 26). Aina sukupuolitetut piirteet, kuten sukuelimet, eivät vastaa nais- tai miestyypillisiä. Tällöin puhutaan intersukupuolisuudesta, jonka voidaan ajatella olevan osoitus siitä, kuinka ihmisten jakaminen kahteen toisensa poissulkevaan sukupuoleen biologian perusteella ei aina ole tarpeellista. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020.) Myös performatiivinen sukupuoliteoria kritisoi jakoa kahteen sukupuoleen keinotekoiseksi, heteronormatiivisen vallan myötä syntyneeksi (Ojanen 2011, 11). Heteronormatiivisuudella tai hetero-oletuksella tarkoitetaan heteroseksuaalisuuden näkemistä muita seksuaalisia suuntautumisia toivottavampana tai tavallisempana. Heteronormatiivisuuden nähdään myös sisältävän oletuksen siitä, että sukupuolia on kaksi (mies ja nainen) ja ihmiset kokevat vetoa vain vastakkaiseen sukupuoleen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2021A.) Ylitapio-Mäntylä mainitsee teoksessaan *Villit ja kiltit – Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (2012) intersukupuolisuuden yhteydessä sen, kuinka on huomioitava myös se, että biologisuuden perusteella ihmisiä voitaisiin jakaa myös muihin ryhmiin, esimerkiksi niihin, joilla on samankokoinen jalka, saman väriset silmät tai sama pituus. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 21.) Sosionomina tärkeää asiakkaita kohdatessa olisi siis pyrkiä tunnistamaan omat ennakko-oletukset, joita asiakaskohtaamisissa on mahdoton välttää. Tulisi kuitenkin pyrkiä kohtaamaan asiakas aina yksilönä ja ainutlaatuisena, miellelyhtymistä tai stereotyyppioista huolimatta.

3.2 Sukupuolisensitiivinen työote

Sosiaalipalveluissa työ on aina asiakaslähtöistä ja laadukkaan palvelun sekä yhdenvertaisuuden toteutuminen on ensisijaista. Siten jokaisella ammattilaisella on velvollisuus hankkia syventävää tietoa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä sekä pitää tietonsa ajan tasalla. (Karvinen & Venesmäki 2019, 19.) Tähän velvoittaa myös sosionomin ydinosaamiseen kuuluva eettinen osaaminen, johon sisältyy esimerkiksi ihmisarvon, tasa-arvoisuuden sekä oikeudenmukaisuuden edistäminen. (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto SOAMK 2021; Talentia ry 2017, 11.) Lisäksi sosionomi pyrkii myös edistämään sosiaalista osallisuutta, hyvinvointia sekä ehkäisemään

syryjytymistä (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2017, 10). Lisäksi erityisesti lasten ja nuorten kanssa työskentelevien on olennaista itse tunnistaa sekä myös tehdä näkyväksi, kuin myös avata juurtuneita normeja, jotka rajoittavat tai estävät ihmisoikeuksien toteutumista. (Alanko 2014, 8.)

Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan taitoa tarkastella sukupuolta myös sen biologisuuden ulkopuolelta: osaamista ja taitoa huomioida myös sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat, sekä huomata sukupuolittuneet käytännöt (Ylitapio-Mäntylä 2012, 26.) Sukupuolisensitiivisyydestä voidaan puhua myös sukupuolitietoisuutena (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021A). Intersektionaalisessa, eli eri ihmisyyden piirteet huomioivassa sukupuolisensitiivisessä toiminnassa tiedostetaan sukupuolen ja ihmisyyden piirteiden vaikutukset kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin. Sukupuolisensitiivisyydellä ei pyritä häivyttämään sukupuolta, vaan huomioimaan sen moninaisuus ja rakentamaan tasa-arvoista ja yhdenvertaista yhteiskuntaa. Sukupuolisensitiivisessä nuorisotyössä pyritään havaitsemaan ja tunnistamaan erilaisia sukupuolisuuden tuottamia ilmiöitä ja vahvistamaan nuorten hyvinvointia sekä tarjota mahdollisuus kasvuun ja itsensä ilmaisuun ainutlaatuisuutta kunnioittaen. (Loisto settlementti ry, n.d.)

Tyttötyön kansiossa (2012) eli Settlementtiliiton julkaisemassa, 2010-luvun tyttötyötä ja sen eri muotoja ja menetelmiä esittelevässä teoksessa sukupuolisensitiivinen työote tiivistetään mahdollisuudeksi purkaa, avata sekä laajentaa sukupuolirooleja sekä sukupuolittuneita käyttäytymismalleja (Mulari, Eischer & Uusitalo-Herttua 2012, 10). Sukupuolisensitiivisyyden vastakohtana voidaan pitää niin kutsuttua sukupuolisokeutta, joka tarkoittaa esimerkiksi sukupuolta koskevasta keskustelusta kieltäytymistä ja sukupuolen merkityksen kieltämistä ylipäättään (Anttonen 2007, 22). Myös sukupuolineutraalius voidaan nähdä vastakohtana sukupuolisensitiivisyydelle. Sukupuolineutraalius voi tarkoittaa, ettei sukupuolta huomioida ollenkaan ja sen vaikutuksia vähätellään, mikä voi tehdä siitä jopa syrjivää (Onkamo & Puttonen 2021, 20–21; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021A).

Sukupuolisensitiivistä työtettä tarvitaan, sillä usein tiedostamattakin sukupuoli vaikuttaa ohjaukseen ja vuorovaikutukseen työntekijän sekä nuoren välillä. Tästä saattaa seurata esimerkiksi sukupuolen tuottamista, jolla tarkoitetaan esimerkiksi nuorelle tarjottavien mallien tai vaihtoehtojen yksipuolisuutta. Esimerkiksi tietynlaista tyttöyttä tai poikuutta voidaan tahattomasti pitää toivottavampana sekä suotavampana kuin toista. (Anttonen 2007, 21–22.) Sukupuolisensitiivinen työote vaikuttaa kuitenkin olevan vielä melko tuntematon. Honkasalo (2011, 99) on tutkinut sekä analysoinut sukupuolten välisen tasa-

arvon määrittymistä nuorisotyöntekijöiden puheissa, eikä hänen mukaansa sukupuolisensitiivisyys ei ole juurtunut kovin syvälle nuorisotyöhön. Esimerkiksi tyttöjen tarpeet ovat olleet nuorisotyöntekijöiden näkökulmasta määriteltyjä ja tasa-arvo jätetään tyttöjen harteille – toisin sanoen nuorten kanssa työskentelevät saattavat kokea, ettei heidän tehtävänsä ole rikkoa muodostuneita, sukupuoleen sidonnaisia tapoja. (Honkasalo 2011, 82–83.) On tärkeää tiedostaa, ettei sukupuolisensitiivisyys tai sukupuolisensitiivinen työote ole synonyymi tyttötyölle, jona se joskus esimerkiksi Honkasalon mukaan ymmärretään (Honkasalo 2011, 214) – tulee huomata, että sukupuolisensitiivinen työote ottaa huomioon sukupuolen moninaisuuden ja pyrkii purkamaan auki myös maskuliinisuuksia (Honkasalo 2011, 97). Koemme, että sukupuolisensitiivisen työotteen tunnetummaksi tekeminen olisi äärimmäisen tärkeää, sillä tällä hetkellä se vaikuttaa kokemuksemme mukaan määrittävän sosionomin työkentällä juuri ainoastaan tyttötyöksi. Esimerkiksi sukupuolisensitiivinen poikatyö ei vaikuta olevan kovin tunnettua, eikä sitä aiheiden välttämättömän rajauksen vuoksi käsitelty meidänkään opinnäytetyössämme.

4 KULTTUURIN MONINAISUUS

4.1 Kulttuuri ja kulttuurinen moninaisuus

Kulttuurin käsitteelle on olemassa useita eri tulkintoja, joten sen määrittelemisen ei ole aivan yksinkertaista. Antropologisen kulttuurin määritelmän mukaan kulttuuri on abstrakti järjestelmä, joka sisältää näkyviä ja näkymättömiä piirteitä. Näkyviä piirteitä voivat olla esimerkiksi ruokatavat, pukeutuminen ja tapakulttuuri, kun taas näkymättömiä piirteitä ovat esimerkiksi arvot, moraalit, ihanteet ja uskonto. Lisäksi kulttuurin nähdään myös ainakin joiltain osin ohjaavan ihmisen toimintaa ja ajattelua. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 12.) Pedersen (1990) määrittelee kulttuurin koostuvan etnografisista muuttujista (esim. etnisyys, kansallisuus, uskonto, kieli), demografisista muuttujista (esim. ikä, sukupuoli, asuinpaikka), statusmuuttujista (esim. sosiaalinen, taloudellinen ja koulutuksellinen tausta) ja erilaisista virallisista ja epävirallisista yhteyksistä ja jäsenyyksistä. Omitut kokemukset, uskomukset sekä arvot kuuluvat kulttuurin yhteisiin tekijöihin. (Korhonen & Puukari 2013, 12–13.) Useita kulttuurin käsitteitä yhdistävät siis ainakin se, että kulttuurin ajatellaan koostuvan monista eri osista, joista osa ovat pysyviä ja osa muuttuvia.

Kulttuureita voidaan tarkastella myös yhteisöllisyys – yksilöllisyysulottuvuudelta. Länsimaille yhteiskunnille tyypillistä on korostaa yksilöllisyyttä, kun taas esimerkiksi aasialaisille, afrikkalaisille ja eteläamerikkalaisille yhteisöllisyys on tärkeää. Viime aikoina monissa yhteisöllisissä maissa, kuten Kiinassa, yksilöllisyyden merkitys on kuitenkin kasvussa taloudellisen kasvun tavoittelun takia. (Korhonen & Puukari 2013, 13.) Settlementiliiton mukaan kulttuuri on muutakin, kuin vain etnisyyttä. Kulttuuri voi olla myös erilaisia olemisen tapoja, joita määrittävät esimerkiksi nuorisokulttuurit, erilaiset elämäntavat tai seksuaalinen suuntautuminen. (Tampereen Tyttöjen Talo n.d.)

Sen sijaan kulttuurintutkija Stuart Hall (1995) tarkastelee kulttuureita asettumattomina, muuttuvina ja sisäisesti epäyhtenäisinä kokonaisuuksina. Hänen mukaansa kulttuuri muodostuu erilaisten vastakkainasettelujen ja kulttuuristen voimien ristiaallokossa, ja ihmiset saattavat samaan aikaan toimia ja olla jäsenenä monissa erilaisissa kulttuurisissa yhteisöissä. Hänen mukaansa kulttuureita tarkastellessa on tärkeää muistaa, ettei ne aina muodostu valtioiden rajojen sisällä, vaan kulttuurinen yhteisö saattaa ulot-

tua valtion muodostamaa aluetta laajemmalle tai toisaalta olla myös valtion sisällä pienemmällä alueella. (Korhonen & Puukari 2013, 35.) Etenkin globalisaatio on aiheuttanut kansainvälistä liikkuvuutta sekä muuttoliikkeitä, jonka seurauksena yhteiskunnista on tullut väestöllisesti moninaisempia (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 9). Huomioitavaa kuitenkin on, että esimerkiksi Suomi ei ole koskaan ollut yksikulttuurinen, vaikka julkisessa keskustelussa niin on väitetty (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 16). Suomessa on siis aina ollut vähemmistöjä, eli moninaisuus ei ilmiönä ole uusi ja ainoastaan maahanmuuttoa liitettävä. Vasta muuttoliikkeet ja 1900-luvun maahanmuutto ovat nostaneet monikulttuurisuuteen liittyvät kysymykset ajankohtaisiksi. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 16).

Monikulttuurisuudella on perinteisen määritelmän mukaan tarkoitettu useiden kulttuuripiirteiltään erilaisten, mutta sisäisesti yhtenäisten ryhmittymien saman aikaista yhdessäoloa jossain tietyssä tilassa, esimerkiksi valtiossa. Tämän kaltainen monikulttuurisuuskäsitys perustuu perinteiseen kulttuurikäsitteeseen, jossa etnisten ryhmittymien ominaisuudet ja erot on löydetty esineellisistä ja näkyvistä kulttuuripiirteistä. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 13.) Lisäksi monikulttuurisuuden käsitteellä saatetaan usein viitata maahanmuuttajiin (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 21). Monikulttuurisuuden käsitteeseen liittyy siis erilaisia piilokäsityksiä, jolla erotellaan erilaisia ryhmittymiä. Monikulttuurisuuden sijaan onkin alettu käyttää muita käsitteitä, joihin ei liity niin paljon ennakkoluuloja tai tietynlaisia oletuksia. Esimerkiksi Muukkosen mukaan monikulttuurisuuden sijaan voisi käyttää moninaisuuden käsitettä, sillä se ilmentää jokaisen ihmisen olevan moninaisia ja vähentää erontekoa meidän ja muiden välille. Lisäksi käsitteen ajatellaan edistävän moninaisuuden hyväksymistä, suvaitsevaisuutta ja tasa-arvoa. (Muukkonen 2017.)

4.2 Kulttuurisensitiivinen työote ja kulttuurinen kompetenssi

Kulttuurisensitiivisyys käsitteenä tarkoittaa herkkyyttä ja kykyä ymmärtää eri kulttuurista tulleita ihmisiä ja se edellyttää ammattilaiselta kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja sekä arvostavaa sanallista ja sanatonta kohtaamista ja viestintää asiakkaan kanssa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021B). Kulttuurisensitiiviseksi ohjaamiseksi kutsutaan kulttuurista monimuotoisuutta huomioivaa ohjausta. Kulttuurisella monimuotoisuudella voidaan tarkoittaa esimerkiksi etnisyyttä, kansallisuutta, kulttuuri-identiteettiä,

maailmankatsomusta, arvoja ja tapoja. (Korhonen & Puukari 2013, 368.) Kulttuurisensitiivisyys edellyttää työntekijältä oman kulttuurinsa arvojen ja normien tunnistamisen ja reflektoinnin lisäksi kykyä tiedostaa muihin kulttuurein liittyviä ennako-oletuksia ja stereotyyppioita sekä arvioida kriittisesti niiden vaikutusta omaan toimintaan (Helsingin Tyttöjen Talo n.d). Kulttuurisensitiivisyyden yhteydessä puhutaan usein myös kulttuurisesta kompetenssista, jolla tarkoitetaan eri kulttuuritaustoista olevien ihmisten kunnioittamisen ja syrjimättömän ilmapiirin vaalimisen lisäksi palveluiden järjestämistä, saatavuutta ja saavutettavuutta huomioiden eri taustoista tulleiden ihmisten erilaiset tarpeet (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2021B). On myös tärkeää ymmärtää, ettei kulttuurisensitiivisyys ja monikulttuurisuus ole rinnastettavissa maahanmuuttoon (Helsingin Tyttöjen Talo n.d.). Lisäksi maahanmuuttajaan liittyvän käsitteen käyttämisessä on huomioitava, että sillä viitataan ainoastaan sellaisiin ihmisiin, jotka ovat vastikään muuttaneet maahan, eikä ihmisiin, jotka ovat asuneet maassa jo useita vuosia, sillä heidän kohdallaan ilmaisu voidaan kokea sopimattomana tai jopa loukkaavana (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 13).

Kulttuurisensitiivisistä toiminnasta puhuttaessa voidaan nostaa esille myös yhdenvertaisuuden käsite. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014, 8§) sekä Suomen perustuslain (731/1999, 6§) määritelmien mukaan ketään ei saa syrjiä esimerkiksi sukupuolen, iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Yhdenvertaisuuden edistäminen kuuluu myös sosiaalialan ammattihenkilön ammattieettisiin periaatteisiin ja siihen sisältyy esimerkiksi negatiivisen syrjinnän vastustaminen sekä erilaisuuden ja monimuotoisuuden tunnistaminen. (Talentia 2017, 20–21). Koemme, että etenkin kulttuurisensitiivisistä työotteista olisi tärkeää puhua enemmän esimerkiksi sosionomikoulutuksessa, sillä lähes missä tahansa sosiaalialan työssä kohdataan ihmisiä eri kulttuuritaustoista.

4.3 Kulttuurisensitiivinen nuoriso- ja tyttötyö

Opinnäytetyömme kannalta olennaista on kulttuurisensitiivinen ja monikulttuurinen nuoriso- ja tyttötyö, joten käsittelemme tarkemmin myös niihin liittyviä teemoja. Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuorisotyön tavoitteena on muun muassa nuorten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen ja tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina on mainittu esimerkiksi yhteisvastuu, kulttuurien moninaisuus sekä kansainvälisyys. Monikulttuurisella nuorisotyöllä tarkoitetaan nuorisotyötä, joka on suunnattu eri etnistä alkuperää edusta-

ville nuorille ja tarkoituksena on, että identiteetiltään erilaiset ryhmät ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Korhonen & Puukari 2013, 296). Nuorisotyö voi kuitenkin olla monikulttuurista riippumatta siitä, osallistuuko toimintaan monikulttuuriseksi määriteltyjä nuoria, tärkeintä on saada tehtyä nuorisotyön kentällä toiminnallisia, rakenteellisia ja asenteellisia muutoksia, jotta monikulttuurisuus sulautuisi osaksi nuorisotyön rakenteita (Harinen & Kivijärvi 2008, 8).

Nuorten suhde monikulttuurisuuteen on läheisempi kuin aiemmilla sukupolvilla, mutta siitä huolimatta myös nuorten keskuudessaan saattaa ilmetä rassistista toimintaa, joka ilmenee nykypäivänä siellä, missä nuoret paljon viettävät aikaansa – verkossa. Siitä syystä nuorten kanssa työskenteleviltä vaaditaan rasisminvastaista työtettä. Rasismin tunnistaminen ei ole aina helppoa, sillä nuoret saattavat ilmentää ajatuksiaan erilaisella symboliikalla tai harmittomalta vaikuttavalla nimittelyllä. (Perho & Soto-Godoy 2009, 134.) On todettu, että niissä yhdistyksissä, joiden toiminnassa on mukana monikulttuurisia nuoria, suhtautuminen kulttuurieroihin on myönteisempää ja ennakkoluuloja on vähemmän. Lisäksi tällaisissa yhdistyksissä tiedostetaan paremmin kulttuurierot ja ymmärretään niiden huomioon ottamisen tärkeyden yhteiskunnassa, jossa eriarvoisuutta ilmenee yhä. (Paukkeri 2009, 155.)

Myös Antti Kivijärvi (2015) on korostanut väitöskirjassaan nuorisotyön ryhmälähtöisyyttä mahdollisuutena maahanmuuttajanuorille kiinnittyä paikallisiin vertaispiireihin ja laajemmin yhteiskuntaan. Hänen mukaansa nuorisotyössä pyritään käyttämään avoimia ryhmiä, joissa ryhmän ohjaajan tehtävänä on pyrkiä vaikuttamaan osallistujien keskinäisiin ryhmäsuhteisiin ja huolehtia ryhmän pysyvän avoimena uusille osallistujille. Nuorisotyössä ryhmistä pyritään ns. epävirallisen oppimisen vuoksi rakentamaan heterogeenisiä vertaisryhmiä, jotta eri taustoista lähtöisin olevat nuoret voisivat oppia toisiltaan ja ymmärtää erilaisia näkökulmia ja maailmankatsomuksia, sekä muuttaa eri taustaisiin ihmisiin ja ryhmiin liittyviä kielteisiä asenteita myönteisimmäksi. (Kivijärvi 2015, 47–48.)

Näre on nostanut esille myös kulttuurienvälisen oppimisen eli interkulttuurisuuden merkityksen kulttuurisensitiivisen nuorisotyön kehittämisessä. Tavoitteena on tunnistaa ja kunnioittaa muiden kulttuurien erilaisia piirteitä, joka edellyttää suuntautumista kohti toisenlaisen kulttuurin logiikkaa. Näreen mukaan etenkin suhde aikaan, kilpailuun sekä muutokseen nousevat esille eri kulttuurien välillä ja tämän kaltaiset kulttuurien väliset erot tuovat omat haasteensa kulttuurisensitiivisen nuorisotyön kehittämiseen. Onkin tarpeellista pohtia, olisiko mahdollista muuttaa joitain toimintatapojamme ja ottaa oppeja

myös muista kulttuureista. (Näre 2014, 543–544.) Voidaan siis todeta, että kulttuurisensitiivisen nuorisotyön kannalta tärkeintä on kulttuurien keskinäinen vuorovaikutus sekä eri taustaisten nuorten kohtaaminen nuorisotyön kentillä, sillä sitä kautta on mahdollista vähentää kielteisiä ajatuksia ja ennakkoluuloja, sekä laajentaa ajatusmaailmaa ja käsitteitä eri kulttuureista.

Kulttuurisensitiivisen tyttötyön näkökulmasta huomio kiinnittyy etenkin eri kulttuureihin, uskontoihin, ja maahanmuuttajataustoihin liittyviin erityiskysymyksiin ja toiminta on avointa kaikille tytöille kulttuuritaustoista riippumatta. Maahanmuuttajataustaisten tyttöjen kotouttamisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta tyttötyön merkitys on suuri, sillä sitä kautta on mahdollista solmia ystävyysuhteita ja päästä mukaan vapaa-ajan toimintaan. Lisäksi vapaa-ajan vietto ja uudet ystävyysuhteet ovat tärkeitä identiteetin ja positiivisen minäkuvan rakentumisen kannalta. (Eischer 2012, 46–47.) Sari Näre (2014) mukaan etenkin useammassa eri kulttuurissa kasvaneet nuoret pohtivat identiteettiään suhteessa kulttuuriin tai kulttuureihin. (Näre 2014, 542.) Maahanmuuttajatyttöjen kulttuurinen kompetenssi on yleensä hyvin voimakas ja he saattavat kokea ristiriitaisia ajatuksia yrittäessään löytää omaa polkuaan ja paikkaansa uudessa kotimaassaan kuitenkin niin, etteivät menetä yhteyttään alkuperäiseen kulttuuriinsa. Lisäksi etenkin kasvuun ja identiteettiin liittyvät kysymykset korostuvat, jos vanhempien kulttuuri poikkeaa merkittäväällä tavalla länsimaisesta kulttuurista. (Eischer 2012, 50.)

Maahanmuuttajatyttöjen lisäksi monikulttuurisilla tytöillä voidaan tarkoittaa adoptoituja sekä kaksikulttuurisia tyttöjä. Ongelmallista varsinkin maahanmuuttajatyttöihin kohdistuvassa keskustelussa on heidän liittämisenä uskonnollisiin perinteisiin ja islaminuskoon. Lisäksi maahanmuuttajatyttöjen osalta perheen asema nostetaan merkittävästi esiin ja heitä pidetään kotikulttuurinsa tai perheensä uhreina ja alistettuina. Tämän kaltaisen huolipuheen seurauksena maahanmuuttajatyöt pyrkivät pääsemään leimastaan eroon välttelemällä ongelmistaan keskustelua. (Honkasalo 2011, 27–28.) Kulttuurisensitiivisessä tyttötyössä olisikin tärkeää antaa etenkin maahanmuuttajatyöille tilaa, jotta he voisivat löytää oman polkunsu erilaisten arvojen ja normien keskeltä, sekä poimia useamman kulttuurin väliltä itselleen sopivia tapoja. Turvallisessa ja luottamuksellisessa tilassa on mahdollista pohtia omaa kulttuuriaan ja identiteettiään, elämänvalintojaan sekä kiireitä asioita. (Eischer 2012, 51.)

5 TAIDELÄHTÖISET MENETELMÄT NUORTEN RYHMÄTOIMINNASSA

5.1 Taidelähtöiset ja luovat menetelmät

Malchiodin (2007) mukaan taiteella ja luovalla toiminnalla on merkittävä vaikutus persoonallisuuteen. Se tarjoaa mahdollisuuden tutkia ja löytää. Se ei ole yksinään ratkaisu ongelmiin ja haasteisiin, joita ihmiset kohtaavat, mutta voi olla avuksi omien resurssien ja voimavarojen löytämisessä ja oman potentiaalin tajuamisessa. Luovat prosessit voivat parantaa itsetuntoa sekä kehittää itsevarmuutta ja auttaa ymmärtämään itseään. Näin luovalla toiminnalla voi olla vaikutus koettuun hyvinvointiin sekä elämänlaatuun. (Malchiodi 2007, 76–77.) Lisäksi Mäkisalo-Ropponen (2007, 79) esittää taiteen liikkeessä pitävän sekä uudistavan voiman olevan jopa parantava.

Taidelähtöiset menetelmät voivat käsittää monia eri työskentelytapoja ja taiteen muotoja, jossa pyritään lisäämään yksilöiden terveyttä ja hyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin sekä luomaan uusia näkökulmia vaikeasti lähestyttäviin asioihin ja ilmiöihin. Alun perin englanninkieliset kulttuuri- ja taidepohjaisten hankkeiden käsitteet (art-based activities, art-oriented activities, art-like activities, community art) ovat saaneet suomen kielessä myös monia eri käännöksiä taidelähtöisten menetelmien lisäksi, kuten taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät, voimauttavat taidemenetelmät, yhteisötaide, toiminnalliset menetelmät ja taiteen soveltava käyttö. (Känkäinen 2013, 75.) Toimintaa, jossa yhdistellään useita taiteen muotoja keskenään, kutsutaan ekspressiiviseksi taidetyöskentelyksi. Taiteen muotoja voivat olla esimerkiksi kuvataide, kirjoittaminen, musiikki, tanssi tai draama. (Tammi 2011, 49.)

Taiteellisen ilmaisun avulla on mahdollista tuoda esille sellaisia asioita, joita on vaikeaa löytää sanoja tai muotoja ja sitä kautta on mahdollista saada myös välineitä sosiaalisen kasvun ja oppimisen sekä omien vahvuuksien tunnistamisen tueksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Esimerkiksi Mäkisalo-Ropponen (2007, 79) sekä Huhtinen-Hildénin & Karjalaisen (2019, 17) mukaan erilaisilla taiteellisilla menetelmillä on mahdollista käsitellä elämäntarinaa ja erityisesti luova toiminta ryhmässä luo käsittelyyn uusia ulottuvuuksia. Taidelähtöisissä menetelmissä olennaista on tekemisen prosessi, ei taiteen tekemisen taito. Sen sijaan luovuuden ja mielikuvituksen käyttäminen on tärkeää.

Valmista tuotosta ei tulkita, sillä tuotoksen sijaan tärkeintä on henkilön oma kokemus taiteen tekemisestä. (Tammi 2011, 50.)

Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana taidelähtöisten menetelmien käyttö on lisääntynyt huomattavan paljon hyvinvointialoilla. Sosiaalihuollon kentällä luovaa ryhmätoimintaa on hyödynnetty esimerkiksi sosiaalisessa kuntoutuksessa ja voimavarakeskeisessä ryhmäsosiaalityössä. (Huhtinen-Hildén & Isola 2019, 3.) Sosiaalityön lisäksi taidetta ja luovaa toimintaa on hyödynnetty esimerkiksi hoitotyössä, työhyvinvoinnin tukemisessa sekä työnohjauksessa yksilö- ja ryhmänohjauksessa. (Karjalainen 2019, 15.) Taidetta voidaan siis soveltaa hyvin erilaisissa tilanteissa sekä erilaisten asiakasryhmien kanssa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Sosionomikoulutuksessa opiskelijat saavat perehdytystä taidelähtöisten ja toiminnallisten menetelmien ohjaukseen, ja toivon mukaan se tulee lisäämään myös menetelmien hyödyntämistä sosiaalialan kentällä yhä suuremmissa määrissä.

5.2 Ryhmätoiminnan merkitys nuorille

Nuoruuden kehitystehtävään kuuluu irrottautuminen omista vanhemmistaan sekä tarve kuulua johonkin ryhmään ja olla vuorovaikutuksessa ikätoveriensa kanssa (Linnossuo 2003, 28). Lisäksi ryhmien kautta pyritään hakemaan muutosta, helpotusta ja virkistystä elämäänsä sekä etsimään omaa paikkaa yhteisössä ja yhteiskunnassa. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 14). Ryhmiä on olemassa eri tarkoituksiin, jolloin ryhmätoiminnan merkitykset ja tavoitteet saattavat vaihdella. Ryhmä voi olla esimerkiksi toiminnallinen, jolloin keskitytään konkreettiseen toimintaan ja pyritään esimerkiksi vahvistamaan itsetuntemusta ja vuorovaikutustaitoja. Myös vertaistukiryhmät ovat varmasti yksi tunnetuimmista ryhmämuodoista, ja niissä jokaisella ryhmäläisellä on jokin yhdistävä asia, kuten elämäntilanne tai menetys. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 18.)

Positiivisten ryhmäkokemusten on todettu vahvistavan nuorten itsetunnon, positiivisen minäkuvan sekä yhteistyökykyjen kehittymistä. Lisäksi ryhmässä toimiminen mahdollistaa onnistumisen kokemuksia sekä omien positiivisten puolien löytämisen. Turvallinen ryhmä mahdollistaa myös vuorovaikutustaitojen harjoittamisen ja sitä kautta itseluottamuksen parantamisen myös muissa sosiaalisissa tilanteissa. (Linnossuo 2003, 28–29.) Turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä nuorella on mahdollisuus ilmaista positiivisia ja negatiivisia tunteitaan sekä oppia tiedostamaan ja ymmärtämään eri tunteiden merkityksiä. Ryhmässä nuorella on mahdollisuus myös saada kosketusta niin pelon ja vihan,

kuin välittämisen ja yhteenkuuluvuuden tunteisiin. Omien tunteiden ymmärtämisen myötä on mahdollisuus oppia lisää itsestään sekä toimimaan tietoisemmin tunteiden vaikutuksen alaisena. Lisäksi nuori voi oppia ymmärtämään paremmin myös toisten tunteita ja käyttäytymistä. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 41.)

5.3 Taidelähtöiset menetelmät nuorten identiteetin ja hyvinvoinnin tukemisessa

Taidelähtöisten menetelmien vaikutusta eri ikäisiin lapsiin ja nuoriin on tutkittu menestyksellään tuloksin useissa hankkeissa, liittyen esimerkiksi kulttuurisen identiteetin kehityksen tukemiseen, itsetunnon vahvistamiseen tai syrjäytymisen ehkäisyyn. (Tammi 2011, 54.) Luovan toiminnan vaikutukset voivat ylittää jopa fyysisten ja psyykkisten oireiden, kuten stressin ja ahdistuneisuuden, vähentymiseen (Laitinen 2017, 31). Erityisesti nuorten tyttöjen elämäntarinaa sekä tarinallisuuden merkitystä sille on tutkinut esimerkiksi yhdysvaltalainen Robin Kouyate (2005). Tutkimuksessa *Exploring the narrative processes middle adolescent girls use when constructing their life stories* (2005) tulokset osoittivat, että suurin osa haastatelluista 15–16-vuotiaista tytöistä kertoi spontaanisti elämänkerrallisia tarinoita kuvaten elämänsä siirtymäkohtia sekä negatiivisia tapahtumia. Tulosten perusteella Kouyaté (2005, ii-iii) toteaa, että ohjattuna sekä strukturoituna narratiivisuus voi tukea nuorten hyvinvointia ja kehittää resilienssiä elämän siirtymävaiheissa sekä stressiä kohdatessa.

Bardyn (2002) mukaan taidelähtöisten menetelmien avulla on mahdollista päästä lähemmäs tunteita ja kokemuksia, jotka ovat järjestäytyneet eri tavalla, kuin mielen tietoinen kerros. Tällä tavoin taide integroi mielen kerroksia, mikä auttaa näkemään maailmaa tarkemmin, ja lisäksi menetelmien aistiperäisyys vahvistaa mielen integroitumista edelleen. Kaikki tunteista lähtöisin olevat taiteen muodot mahdollistavat prosessin, jossa tekijä löytää itseään. Sisäisiä tunteita voidaan ilmaista luomalla ulkoisia tuotoksia, mutta myös tuotokset herättävät tunteita. Tunteiden sanoittaminen ja niiden jakaminen edistävät itsensä löytämisen prosessia. (Bardy 2002, Tammen 2011, 53 mukaan.) Backman & Virtanen (2002) korostavat, että taidelähtöisten menetelmien hyödyntämisessä on tärkeää huomioida nuorten kiinnostuksen kohteet ja valita yhdessä mieleinen menetelmä, sillä työskentelyssä tarvitaan omaa kiinnostusta, tekemisen iloa, osaamisen tunnetta ja tavoitteellisuutta (Backman & Virtanen Tammen 2011, 56 mukaan). Pohdimme, että etenkin identiteettityöskentelyssä taide on nuorelle loistava työväline sellaisten tunteiden

ja ajatusten käsittelemiseen, joiden tunnistaminen ja ilmentäminen esimerkiksi sanallisesti koetaan haastavana ja vaikeana.

Taidelähtöisten menetelmien avulla nuoret voivat löytää omia vahvuusalueitaan sekä uusia kiinnostuksen kohteita ja lisäksi ne tukevat nuoren elämänhallintaa sekä myönteisen minäkuvan, maailmankuvan ja elämänasenteen rakentumista. (Linnossuo & Parkkinen 2013, 19.) Taidelähtöisen toiminnan myötä nuoret saattavat myös rohkaistua osallistumaan yhteiskunnalliseen ja yhteisölliseen toimintaan. Lisäksi luovan toiminnan on todettu lisäävän nuorten fyysistä aktiivisuutta, antavan energiaa ja voimaa sekä tuovan merkityksellisiä kokemuksia ja elämyksiä. (Laitinen 2017, 32.)

Hyvä esimerkki taidelähtöisten menetelmien hyödyntämisestä nuorten kanssa on Vantaalla vaikuttanut Moodi-hanke, jonka toimintaan pyrittiin tavoittamaan alueen 18–25-vuotiaita kotiin jumiutuneita nuoria. Toiminta perustui psykososiaaliseen vahvistamiseen ja työskentelyn lähtökohtana oli kokonaisvaltainen tukeminen, kuunteleminen ja läsnäolo soveltavan taiteen keinoin. (Nuorten Vantaa 2020.) Taidelähtöisiä menetelmiä on hyödynnetty monipuolisesti nuorten kanssa myös useissa muissa projekteissa ja hankkeissa liittyen esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyyn, maahanmuuttajanuorten kiinnittymisen edistämiseen sekä lastenkotinuorten identiteetin tukemiseen.

6 TURUN TYTTÖJEN TALO

Tyttöjen Taloa on luonnehdittu tunnetuimmaksi tyttötyön muodoksi (Mulari, Eischer & Uusitalo-Herttua 2012, 12). Turun Tyttöjen Talon toiminta alkoi osana Auralan nuoret ry:n toimintaa vuonna 2007. Turun keskustassa sijaitseva talo tarjoaa maksutonta, tyttöjen tarpeista nousevaa vapaa-ajan ohjelmaa 12–28-vuotiaille tytöille ja naisille sukupuolen moninaisuuden huomioiden. Talo tarjoaa puitteet ajanvietolle, harrastuksille ja uusien asioiden kokeilulle turvallisessa ilmapiirissä. Nuoremmille tytöille toimintaa tarjoaa Varissuolla sijaitseva Tyttöjen talo, joka pyrkii tavoittamaan erityisesti Varissuon alueella asuvia tyttöjä. (Turun Tyttöjen talo, n.d.) Tyttöjen Taloja sijaitsee myös Helsingissä, Kuopiossa, Oulussa sekä Tampereella (Mulari, Eischer & Uusitalo-Herttua 2012, 12).

Tyttöjen Talon toiminnan tavoitteena on tarjota tytöille ja naisille oma tila ja tukea toiminnallaan tyttöyttä ja naiseksi kasvua. Lisäksi tavoitteena on kehittää kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisiä työotteita, lisätä tietoisuutta niistä sekä lisätä kulttuurit ylittävää dialogia. (Turun Tyttöjen Talo, n.d.) Turun Tyttöjen Talon toimintaa ohjaavat arvot ovat sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys (Turun Tyttöjen Talo, n.d.). Lisäksi Tyttöjen Talon toimintaa ohjaavat myös sen taustaorganisaation Setlementtiliiton arvot, joita ovat rohkeus ja luottamus, paikallisuus ja yhteisöllisyys sekä yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus. Setlementtiliiton ideologiana ja tavoitteena on luoda yhdenvertaisten ihmisten Suomi, joka on syrjimätön, yhteisöllinen ja sosiaalisesti oikeudenmukainen. Päämääränsä hyväksi Setlementtiliitto tuottaa sosiaali- ja terveystalvueluita ja tarjoaa erilaista matalan kynnyksen toimintaa sekä tekee kehittämis- ja vaikuttamistyötä. (Setlementtiliitto 2021.)

Turun keskustan talolla työskentelee johtajan lisäksi ohjaajia sekä seksuaaliväkivalta-työntekijä. Avoimen toiminnan ja yksilötuen lisäksi talossa kokoontuu erilaisia ryhmiä. Esimerkkeinä Siskot-ryhmä, jossa yli 20-vuotiaat voivat etsiä omia vahvuuksiaan ja tutustua itseensä sekä toisiin. Lisäksi talolla toimii Nuoret Äidit -ryhmä, jossa kokoontuvat pääosin alle 24-vuotiaat äidit ja heidän lapsensa. Ryhmätoiminnan lisäksi Tyttöjen Talo järjestää erilaisia tapahtumia, retkiä sekä teemapäiviä. Talolta on myös mahdollista saada kahtena päivänä viikossa ilman erillistä ajanvarausta seksuaaliväkivaltatutkimusta. Tyttöjen Talo tekee myös verkosto- ja yhteistyötä eri toimijoiden, kuten esimerkiksi Turun kaupungin kanssa. (Turun Tyttöjen Talo, n.d.)

7 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

7.1 Aihe, tarve ja tavoite

Kehittämistyömme tuotos on tiedonkeruun pohjalta suunnittelemamme ja ohjaamamme taidelähtöinen työpajakokonaisuus sekä menetelmäkansio. Tässä luvussa kuvaamme kehittämistyömme etenemistä sekä kehittämistyössä käyttämiämme menetelmiä.

Kehittämistoiminnan taustalla on tarve muuttaa konkreettista toimintaa. Tämä sitoo kehittämistoiminnan tiettyssä paikassa ja ajassa tapahtuvaksi työskentelyksi, jolla on ympäristössään tietty suunniteltu ja vaiheistettu tehtävä, joka pohjautuu tulosten hyödyntämiseen. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 34.) Suunnitteluun ja vaiheistukseen liittyen kehittämistoiminnalle ominaista on sen eteneminen tiettyjen vaiheiden mukaisesti. Vaiheita ovat kehittämistarpeiden tunnistaminen, ideointi, suunnittelu, toteutus, tulos ja tuotos, arviointi sekä päätös. Kuten työskentelyssämme huomasimme, vaiheet olla myös yhtäaikaisia eikä kehittämistyö aina etene lineaarisesti, vaan toiminnan aikana toiminnasta on mahdollista oppia ja siten edellistä vaihetta arvioida uudestaan (Salonen ym. 2017, 52).

Turun Tyttöjen Talon johtajan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta kehittämistarpeeksi nousi erityisesti alle 17-vuotiaiden nuorten aktivoiminen mukaan toimintaan. Hänen innoittamana pyrimme hyödyntämään myös tekemiemme sijaisuuksien myötä sijaishuoltoon muodostamiemme kontakteja, sekä tavoittamaan toimintaan ja työpajoihimme mukaan myös sijoitettuja nuoria, joiden ajattelimme hyötyvän Turun Tyttöjen Talon toiminnasta sekä taidelähtöisistä työpajoista. Pyrimme siten kehittämään toimintaa, joka innostaisi Turun Tyttöjen Talolle uusia kävijöitä. Lisäksi tavoitteenamme oli kehittää Turun Tyttöjen Talon henkilökunnalle uudenlaisia työkaluja heidän työskentelynsä tueksi. Siten päädyimme kokoamaan myös menetelmäkansion ohjaamastamme työpajasta. Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen ohjaustyö on Turun Tyttöjen talon ohjaajille tuttua, mutta halusimme koota menetelmäkansioon tietoa ja vinkkejä myös sellaisille sitä hyödyntäville ohjaajille, joilla ei välttämättä vielä ole samanlaista tietotaitoa aiheista. Menetelmäkansio on tehty helposti lähestyttäväksi, ja se toimii myös ensikosketuksena sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyteen sellaisille, jotka eivät ole vielä perehtyneet aiheeseen syvällisesti.

Halusimme opinnäytetyössämme ottaa huomioon myös COVID-19-pandemian sekä mahdollisuuden siihen, että tulevaisuudessa voivat vastaavanlaiset pandemiat aiheuttaa uudestaan nuorten harrastus- ja vapaa-ajanviettopaikkojen sulkemisen tai toiminnan siirtymisen verkkoon. Myös Turun Tyttöjen talon henkilökunta nosti tämän seikan esille, sillä pandemian vuoksi Turun Tyttöjen talon toiminta siirtyi väliaikaisesti kokonaan Zoomin ja vastaavien alustojen avulla toteutetuksi. Tämän vuoksi menetelmäkansiossa olevat menetelmät ovat osittain tai soveltaen toteutettavissa myös etänä.

7.2 Kehittämistyön eteneminen

Kehittämistyö käynnistyi keväällä 2021 keskusteluihin Turun Tyttöjen Talon henkilökunnan kanssa. Näin aiheemme alkoi rajautua ja tietoperustan sekä työpajojen suunnittelu käynnistyi. Tiedostimme heti alusta alkaen aiheemme olevan melko laaja ja palautteen myötä pyrimme rajaamaan aiheitamme edelleen. Rajaamisen myötä kehittämistyömme myös ohjautui uudelleen ja selkeytyi, jolloin esimerkiksi koimme tärkeäksi huomioida tyttötyötä sekä sen arvomaailmaa opinnäytetyössämme enemmän. Aiheen valintaa viitoitti lisäksi oma kiinnostuneisuutemme sekä aiheesta löydettävän tiedon runsaus. Näiden ohella hyvän aiheen kriteereitä ovat esimerkiksi se, opettaako aiheen tutkiminen tekijälle jotain ja tekijän kykyjen sekä kokemusten esiin pääseminen aiheen myötä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 77–80.) Toiminnallisten menetelmien opintojen sekä harjoitteluidemme myötä meillä oli jo osaamista eri menetelmien käytöstä. Opinnäytetyössämme halusimme päästä hyödyntämään jo oppimamme taitoja, mutta myös oppimaan uutta. Edellä mainittujen lisäksi hyvän aiheen kriteeri on myös sen yhteiskunnallinen merkitys (Hirsjärvi ym. 2015, 78). Koemme aiheemme yhteiskunnallisesti merkittäväksi, sillä kirjoittamishetkellä julkinen keskustelu esimerkiksi kulttuurisensitiivisyyteen liittyvistä teemoista on runsasta.

Keväällä ja kesällä 2021 kirjoitimme tietoperustaa sekä suunnittelimme syksyllä pidettäviä työpajoja. Heinäkuussa tapasimme Turun Tyttöjen Talon ohjaajaa ja keskustelimme työntekijöiden toiveista työpajoihin liittyen. Toiveena oli, että ohjaamamme toiminta tutustuttaisi Turun Tyttöjen Taloon ja siihen, millaista ohjattua toimintaa siellä yleensä on. Olisi ollut mielenkiintoista osallistaa myös kävijöitä suunnittelussa ja olisimme kokeneetkin sen äärimmäisen tärkeäksi, jos ryhmäkertoja olisi ollut useampia. Yhdessä Turun Tyttöjen Talon ohjaajan kanssa pohdimme työpajojen määrää, rakennetta sekä niiden kestoa. Henkilökunnan toiveesta päädyimme usean työpajapäivän sijaan tiivistämään

harjoitukset yhteen päivään syyslomalla. Täten työpajat sulautuivat ns. päiväleiriksi, jolloin osallistujilla oli mahdollisesti pienempi kynnyks osallistua, verrattuna useamman osallistumisen vaativaan kokonaisuuteen. Leiripäivän suunnitelluksi kestoksi tuli viisi tuntia sisältäen kolme harjoitetta, lounastauon sekä yhden lyhyemmän tauon. Työpajojen tiivistäminen yhteen päivään oli hyvä vaihtoehto myös COVID-19-pandemian aiheuttaman epävarman tilanteen vuoksi. Emme kesällä voineet vielä tietää, saammeko järjestää toimintaa paikan päällä Turun Tyttöjen Talolla. Vaikka olimme valmistautuneet järjestämään työpajat myös etänä, oli kävijöiden tavoittaminen etänä tapahtuviin ryhmiin toisinaan henkilökunnan mukaan ollut haasteellista. Siten tämä ratkaisu palveli myös meitä parhaiten. Näin saatoimme myös varmistua opinnäytetyömme onnistumisesta, emmekä joutuneet tilanteeseen, jossa osa työpajoista olisi esimerkiksi pitänyt perua tai siirtää pandemian tai osallistujien tavoittamisen hankaluuden vuoksi.

Työpajan järjestimme lokakuussa. Työpajaa kuvaamme tarkemmin luvussa 7, Kehittämistyön tuotos. Työpajojen jälkeen jatkoimme tietoperustan kirjoittamista ja aloitimme menetelmäkansion kokoamisen.

Kehittämistyön etenemistä olemme kuvanneet Taulukossa 1.

Taulukko 1: Kehittämistyön eteneminen

KEHITTÄMISTYÖN ETENEMINEN			
AIKA	MENETELMÄ	TOIMIJAT	TUOTOS
KEVÄT 2021	keskustelut, perehtyminen kirjallisuuteen, kirjoittaminen	opinnäytetyön tekijät, Turun Tyttöjen Talon henkilökunta	aiheen valinta & rajaaminen sekä kehittämishankkeen suunnitelma
KESÄ 2021	tietoperustan kirjoittaminen, työpajojen suunnittelu ja mainostus	opinnäytetyön tekijät, Turun Tyttöjen Talon henkilökunta	tietoperusta & työpajojen suunnitelmat
SYKSY 2021	työpajat, menetelmäkansion kokoaminen, opinnäytetyön raportointi	opinnäytetyön tekijät, Turun Tyttöjen Talon henkilökunta & asiakkaat	työpajat & menetelmäkansio
KEVÄT 2022	opinnäytetyön julkistus	opinnäytetyön tekijät	valmis opinnäytetyö & menetelmäkansio

TARVE, IDEOINTI

SUUNNITTELU, ORGANISOINTI

TOTEUTUS, ARVIOINTI

LEVITTÄMINEN

7.3 Kehittämis- ja tutkimusmenetelmät

Kehittämistoiminta eroaa tutkimuksesta esimerkiksi siten, että tutkimuksella lähtökohtaisesti pyritään tuottamaan uutta tietoa tieteellisten tutkimusmenetelmien keinoin. Kehittämistoiminnalla taas tavoitellaan esimerkiksi toiminnan muuttamista. Kuitenkin kehittämistoiminnassa sekä tutkimuksessa voidaan nähdä myös yhtäläisyyksiä: myös kehittämistoiminnassa voidaan hyödyntää tutkimuksellisia menetelmiä. (Salonen yms. 34–35.) Kehittämishankkeessamme käyttämämme kehittämis- ja tutkimusmenetelmät ovat aiemman tutkimustiedon sekä muun lähdekirjallisuuden hyödyntäminen, kokeileva toiminta, kirjalliset menetelmät, osallistuva havainnointi sekä dialoginen keskustelu. Tässä luvussa kuvaamme, kuinka hyödynsimme eri menetelmiä työskentelymme tukena.

Aiempi tutkimustieto

Kehittämistoiminnan suunnitteluvaiheeseen kuuluu tehdä taustaselvitystä perehtymällä kirjallisuuteen ja aiempaan tutkimustietoon, sillä kehittämistoiminnan tulee perustua tutkittuun tietoon (Salonen ym. 2017, 60).

Aiemman tutkimustiedon ja muun lähdekirjallisuuden käyttö oli merkittävä menetelmä kehittämistyössämme. Tutkimustiedon ja kirjallisuuden lisäksi materiaaleina toimivat esimerkiksi aiemmin tehdyt opinnäytetyöt sekä menetelmäkansiot, jotka tukivat työskentelyämme ja toimivat inspiraation lähteinä. Oli mielenkiintoista tarkastella, minkälaisia valintoja muut opinnäytetöiden tekijät ovat tehneet ja mitä esimerkiksi menetelmäkansioissa oli huomioitu tai jätetty huomioimatta. Käytimme paljon aikaa lähdemateriaalin läpikäymiseen ja onnistuimme kirjoittamaan laajan sekä kattavan tietoperustan, jota tähän raporttiin joutuimme tosin tiivistämään melko reilustikin. Pyrimme tietoperustassa määrittelemään aiheita keskeisimpien käsitteiden kautta. Tämä oli toisinaan haastavaa, sillä lähteitä oli löydettävissä paljon ja moni asia tuntui työmme kannalta tärkeältä.

Tietoperusta toimi niin työpajan ohjaamisen kuin menetelmäkansion kokoamisen tukena, sillä se tarjosi meille ohjaajina mahdollisuuden tarkastella omaa työtettämme sekä arvojemme vaikutusta työskentelyyämme. Tietoperustan sisältö on prosessin aikana muotoutunut paljonkin ja olemme sitä kirjoittaessamme oppineet paljon uutta esimerkiksi työtöystä ja identiteetin rakentumisesta. Tietoperustan kirjoittamisen myötä meillä on tulevana sosionomeina mahdollisuus yhdistää omaksumamme teoreettinen tieto ammatilliseen käytäntöön, ja näin tämän opinnäytetyön tekemisen ohella kehittää alamme ammattikulttuuria siirtyessämme työelämään. (Vilka 2003, 43.)

Kokeileva toiminta

Kokeilevan toiminnan avulla on mahdollista edistää suunnitelmallisuutta, yhteistoiminnallisuutta ja tavoitteiden saavuttamista kehittämistyön toteutusvaiheen aikana (Salonen ym. 2017, 62.) Kokeilevalla toiminnalla voidaan myös selvittää, miten jokin kehittämissankkeen osa toimii käytännössä (Salonen 2013, 22). Kehittämissankkeessamme hyödynsimme kokeilevaa toimintaa työpajan muodossa, jolloin ohjasimme nuorille menetelmäkansioon kokoamiimme menetelmiä. Näin pystyimme arvioimaan niiden toimivuutta ryhmämuotoisessa toiminnassa, sekä havainnoimaan kuinka ne toimivat erilaisten nuorten kanssa työskentelyn tukena.

Suunnittelemassamme ja ohjaamassamme työpajassa sovellettiin vuorovaikutteisten tyttöryhmien periaatteita. Vuorovaikutteiset tyttöryhmät tarjoavat tukea samankaltaisessa elämäntilanteessa oleville tytöille ja niissä pohditaan mm. itselle ominaista tapaa olla tyttö ja muita oman elämän olennaisia teemoja. Tällaiset ryhmät ovat tärkeitä tytön oman kasvun kannalta, sillä niissä tuetaan identiteetin vahvistumista sekä mahdollistetaan voimaantumisen kokemuksia. Tarkoituksena on saattaa tytöt yhteen ja tarjota vertaisuuden sekä yhteisöllisyyden kokemuksia. Ryhmätoiminnan myötä tyttö saa myös perspektiiviä omaan elämäänsä toisilta oman ikäisiltään tytöiltä. (Siltamäki 2012, 31–32.) Ryhmässä ohjaajan rooli on keskeinen varsinkin alussa ja ohjaaja vastaa jokaisen ryhmäläisen tulemisesta nähdäksi ja kuulluksi. Ohjaajan vastuulla on myös turvallisen tilan luominen. Toiminnalliset harjoitukset sopivat vuorovaikutteisiin tyttöryhmiin, sillä ne auttavat myös käsittelemään vaikeasti sanoitettavia aiheita. (Siltamäki 2012, 36–37.) Työpajassa noudatettiin sekä Turun Tyttöjen talon sääntöjä että turvallisemman tilan periaatteita, jotka esitellään menetelmäkansiossa.

Aloitimme työpajojen valmistelun pohtimalla, millaisia teemoja haluamme käsitellä työpajoissamme. Identiteetin rakentumisen sekä identiteettitarinan kannalta olennaiselta tuntui tarkastella menneisyyttä, nykyhetkeä ja tulevaa. Pohdinnan jälkeen syntyi kolme selkeää osiota: minä ennen, minä nyt ja minä tulevaisuudessa. Näiden pohjalta lähdimme etsimään harjoitteita, jotka sopisivat näihin aihealueisiin. Löytämiemme harjoitteiden joukosta lähdimme suorittamaan karsintaa, ja valikoimme loppujen lopuksi kolme suurempaa harjoitetta sekä muutamia lämmittely- ja lopetusharjoituksia. Teimme myös alustavan suunnitelman päivän aikataulusta ja rungosta. Kävimme alustavan suunnitelman läpi Tyttöjen Talon työntekijän kanssa ja saimme häneltä erittäin hyvää palautetta ja huomioita, joiden pohjalta lähdimme vielä muuttamaan suunnitelmaamme.

Päätimme palautetta saatuaamme pitää edelleen työpajoissamme aiemmin päätetyt aihealueet, mutta lähdimme muuttamaan harjoituksia. Aiemmin valitsemissamme harjoituksissa esimerkiksi menneisyyteen liittyvät pohdinnat olisivat saattaneet herättää joissain nuorissa liian vahvoja tunnereaktioita, joten päädyimme siihen, että menneisyyttä tulisi lähestyä hyvin kevyillä ja konkreettisilla kysymyksillä. Päädyimme ohjaajan kehoituksesta valitsemaan työpajaan puuharjoitteen, jossa tarkoituksena on pohtia omia juuria, vahvuuksia, voimavaroja, unelmia ja tulevaisuutta. Erilaisia puuharjoitteita tutkiesamme törmäsimme Elämän puu –harjoitukseen, joka tuntui sopivalta työpajaan. Kyseisen menetelmän tarkoituksena on tukea oman tarinan käsittelyssä ja kertomisessa itselle sekä muille, joten se tuntui ryhmämuotoiseen työskentelyyn sopivalta. Ajattelimme

myös, että osallistujien olisi selkeää työstää samaa kuvaa puusta koko työpajapäivän, sillä pohdittavat aiheet kuitenkin vaihtuivat. Kuvainnollisesti puu sopi myös valitsemiimme aiheisiin erinomaisesti, sillä ovathan esimerkiksi menneisyydessä tapahtuneet asiat yhä osa meitä. Pääharjoitusten lisäksi muutimme myös lämmittelyharjoituksia niin, että niihin olisi mahdollista osallistua mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Emme olleet ohjanneet työpajaan valitsemaamme puumenetelmää sellaisenaan aiemmin, mutta olimme olleet ohjattavan rooleissa vastaavanlaista puumenetelmää käytettäessä ja koimme sen siten sopivaksi tämänkaltaiseen työskentelyyn. Puumenetelmästä tarkemmin luvussa 7, Kehittämistyön tuotos.

Suunnitelman runko pysyi edelleen hyvin samankaltaisena, kuin aiemmassa versiossa. Päivään sisältyi kolmen harjoitteen lisäksi muutamia lämmittelyharjoituksia, lounas, välipala sekä yhteinen lopetus ja palautteen antaminen. Lämmittelyharjoituksissa sekä yhteisessä lopetuksessa päätimme hyödyntää erilaisia kortteja, esimerkiksi tunnekortteja. Elämän puu –harjoituksessa taas halusimme antaa nuorille mahdollisuuden valita itse, millä materiaaleilla he puunsa toteuttaisivat. Tyttöjen Talolta löytyi monipuolisesti erilaisia materiaaleja, joita saimme hyödyntää työpajassa. Saimme käyttöömmä vesivärejä, akryylimaaleja, tusseja, liituja, puuvärejä ja värikkäitä papereita. Emme halunneet lähteä rajaamaan liian tarkasti, millä tekniikalla puu toteutetaan, sillä tarkoituksena oli, että nuoret saisivat taiteen tekemisen kautta onnistumisen tunteita sekä voimaantumisen kokemuksia. Liian rajatulla työskentelytyylillä vaikutukset olisivat voineet kuitenkin olla täysin päinvastaiset.

Ennen varsinaista työpajapäivää pohdimme myös asioita, joita meidän tulee ottaa huomioon ryhmätoimintaa järjestäessä. Esimerkiksi ryhmätyöskentely ei välttämättä kiinnostaisi sellaisia nuoria, joilla on korkea kynnys osallistua ryhmämuotoiseen toimintaan. Lisäksi taide voi pelottaa monia ja herättää itsekriittisyyttä. Tällaisissa tilanteissa ohjaajan on omalla olemuksellaan ja toiminnallaan pyrittävä luomaan rento ja kannustava ilmapiiri sekä korostettava, ettei tarvitse osata tehdä taidetta, koska sillä ei ole merkitystä tämän kaltaisessa toiminnassa.

Lisäksi työpajapäivän markkinointiin ja mainontaan oli syytä kiinnittää huomiota, jotta saisimme tavoitettua kohderyhmäämme kuuluvia nuoria. Meille oli selvää, että tämän tyyppiseen työpajapäivään saattaisi olla haastavaa saada houkutelua nuoria, sillä päivän toteutus oli syyslomaviikon maanantaina ja työpajapäivän pituus viisi tuntia, joka saattaa nuorista tuntua pitkältä ajalta. Teimme Canvalla yksinkertaisen mainoksen, jota

lähdimme levittämään Instagramissa sekä Facebookissa. Esimerkiksi Instagramissa julkaisun kävijätiedoista meille selvisi, että tavoitimme mainoksellamme 396 tiliä, joista 295 käyttäjää seurasi jo Turun Tyttöjen Taloa, mutta 101 käyttäjää olivat muita kuin seuraajia. Lisäksi lähetimme mainoksia ja saatetekstin muutamiin lastensuojelulaitoksiin sekä Turun alueen nuorille toimintaa tarjoaviin yhdistyksiin sähköpostitse. Mainoksessa kerrottiin työpajan teema, päivämäärä, kesto, lounasmahdollisuus, ohjaajat ja ilmoittautumisohjeet. Ilmoittautumiset tehtiin Tyttöjen Talon ohjaajalle, joka välitti tiedot meille.

Vaikutti hyvin pitkään siltä, ettemme saisi työpajapäivää pidettyä, sillä ilmoittautumisia ei tullut. Aloimme jo pohtimaan mahdollisia varasuunnitelmia siltä varalta, ettemme tavoitaisi yhtäkään nuorta mukaan toimintaan. Muutamia päiviä ennen työpajapäivää ilmoittautumisia alkoi onneksemme kuitenkin tulemaan, ja loppujen lopuksi jopa yhdeksän nuorta oli ilmoittautunut mukaan. Se tuntui meistä varsin hyvältä määrältä tämän kaltaisen työpajapäivän toteuttamiseen.

Kokeilevan toiminnan, eli työpajan onnistumisen myötä meidän oli helppo todeta menetelmien toimineen ainakin tämän ryhmän ja kyseisten nuorten kanssa. Lisäksi työpajatoiminnan kautta pystyimme seuraamaan, onnistuimmeko tavoittamaan Turun Tyttöjen Talon toimintaan mukaan uusia kävijöitä sekä alle 17-vuotiaita. Turun Tyttöjen Talon ohjaajat tuntevat hyvin jokaisen kävijän, joten valmistautuessamme työpajaan osasi ohjaaja kertoa ketkä ilmoittautuneista ovat uusia, ja ketkä vanhoja kävijöitä. Yhdeksästä ilmoittautuneesta nuoresta suurin osa oli vanhoja kävijöitä, kahta uutta kävijää lukuun ottamatta. Lopulta paikalle saapuneista nuorista kuitenkin vain yksi oli uusi kävijä. Työpajan alussa kysyimme osallistujilta, minkä ikäisiä he ovat ja kaikki olivat yli 18-vuotiaita.

Kirjalliset menetelmät

Hyödynsimme erilaisia kirjallisia menetelmiä koko opinnäytetyön prosessin aikana. Aloimme esimerkiksi heti kehittämishankkeen alkuvaiheista alkaen pitämään opinnäytetyöpäiväkirjaa. Opinnäytetyöpäiväkirjalla tarkoitetaan henkilökohtaista opinnäytetyöprosessin dokumentointia, joka helpottaa esimerkiksi työn alkuvaiheisiin ja silloin tehtyihin ratkaisuihin palaamista. Toiminnallisesta tuotoksesta tehdyn opinnäytetyön raportti nojautuu tehtyihin muistiinpanoihin, joten asioiden ylös kirjaaminen tarkasti on tärkeää. (Vilka 2003, 19.) Opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjasimme ylös esimerkiksi työpajoihin ja menetelmäkansioon liittyviä ideoita liittyen esimerkiksi harjoitteisiin tai työpajan rakenteeseen. Aiemmin tehdyt menetelmäkansiot olivat tässä tärkeässä roolissa, mutta myös

tietoperustan kirjoittaminen synnytti ideoita: esimerkiksi ajatuksemme siitä, että työpa-
jassa tulisi käsitellä menneisyyttä, nykyhetkeä ja tulevaisuutta. Päiväkirjan avulla pys-
tyimme seuraamaan työskentelyämme etenemistä aivan alkuvaiheista kehittämishank-
keen valmistumiseen saakka. Opinnäytetyöpäiväkirjasta jälkikäteen on nähtävissä eten-
kin prosessin vaiheiden päällekkäisyys ja se, kuinka oppiessamme uutta ja lisää pala-
simme arvioimaan ja työstämään taas aiempaa vaihetta. Prosessin dokumentointi päi-
väkirjamuodossa mahdollisti myös reflektoinnin ja pystyimme prosessin tarkastelun li-
säksi pohtimaan hankkeemme vahvuuksia sekä heikkouksia. Koimme heti alusta alkaen
vahvuudeksemme Turun Tyttöjen Talon vahvan tuen ja oman sitoutuneisuutemme.
Heikkoudeksemme koitui kuitenkin toimeksiannon sekä omien mielenkiinnon koh-
teidemme laajuus, joka teki koko prosessin rajauksesta hankalaa.

Opinnäytetyöpäiväkirjaa voi käyttää myös aiheanalyysin tukena ja siihen on hyvä kirjoit-
taa esimerkiksi löydetyistä lähdekirjallisuudesta (Vilka 2003, 20). Kehittämispäiväkirjaan
tekemiemme muistiinpanojen myötä myös tietoperusta alkoi muotoutua, kun olimme
pohtineet, mitä aiheita opinnäytetyössä on olennaista käsitellä. Kulttuuri- ja sukupuoli-
sensitiivinen toiminta on erittäin vahvassa roolissa Tyttöjen talolla, joten käsitteiden tar-
kempi käsittely tuntui olennaiselta. Huomasimme myös, että tietomme identiteetin raken-
tumiseen liittyen olivat melko vähäiset, joten opinnäytetyöpäiväkirjaan alkoikin kertyä
runsaasti muistiinpanoja identiteetistä ja esimerkiksi ajatuskarttoja identiteetin rakentu-
misen eri vaiheista. Pohdimme myös omia mielenkiintojamme, aiheiden ajankohtaisuutta
sekä halusimme myös ottaa huomioon oman asiantuntemuksemme syventymisen aiheii-
den käsittelyn myötä. Turun Tyttöjen Talon johtaja kannusti meitä lisäksi valitsemaan
sellaisia aiheita, jotka motivoivat ja kannustavat meitä. Opinnäytetyöpäiväkirja toimi mie-
lestämme kehittämishankkeemme tukena hyvin kokonaisvaltaisesti ja koemme sen sel-
keyttäneen raportointia sekä uskomme sen auttaneen raportoinnin jäsentelyssä.

Teimme molemmat myös työpajan aikana muistiinpanoja, jotka perustuivat työpajoissa
tekemiimme havainnoiteihin. Työpajan aikana kirjasimme ylös myös käytännön asioita,
joita olisi hyvä huomioida mahdollisesti tulevia työpajoja järjestäessä sekä menetelmä-
kansiota tehdessä. Muistiinpanomme keskittyivät esimerkiksi materiaalien laadun ja
määrän huomiointiin, tilan tunnelmallisuuteen, lounaan tai välipalan tarjoamisen tärkei-
teen sekä taukojen ja niiden aikana tapahtuvan vuorovaikutuksen merkitykseen ryhmän
muodostumisen tärkeänä osana. Havainnot ja muistiinpanot kirjasimme niin, ettei työpä-
joissa olleita henkilöitä pystynyt tunnistamaan. Hävitimme muistiinpanot asianmukaisella
tavalla opinnäytetyön valmistuttua.

Osallistuva havainnointi

Havainnointi on ihmisten toiminnan systemaattista tarkkailua. Havainnoiden voi tutkia esimerkiksi ihmisten vuorovaikutusta, sillä se mahdollistaa luonnolliseen ympäristöön pääsemisen ja havainnointia voidaan nimittää myös todellisen elämän tutkimiseksi. Havainnointi sopii erinomaisesti tilanteisiin, joiden kulkua ei voida ennakoida. Havainnointia on kuitenkin kritisoitu siitä, että havainnoitsijan läsnäolo saattaa häiritä tilannetta. Lisäksi havainnointi saattaa myös aiheuttaa eettisiä ongelmia. Eettiset ongelmat liittyvät esimerkiksi siihen, kuinka paljon tutkittaville kerrotaan siitä, mihin havainnointi kohdistuu. Havainnointi voidaan toteuttaa joko systemaattisena tai osallistuvana. Osallistuva havainnointi muotoutuu vapaasti tilanteessa ja havainnoija osallistuu ryhmän toimintaan. Osallistumisen aste voi vaihdella. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara & Sinivaara 2009, 212–217.)

Osallistuvaa havainnointia päädyimme käyttämään työpajaa ohjatessamme, kun halusimme tarkkailla menetelmäkansioon valitsemiemme harjoitteiden toimimista käytännössä. Kerroimme heti työpajan alussa kirjoittavamme ylös havaintojamme sekä muistiinpanoja harjoitteiden ohjaamisesta sekä osallistujien osallistumisesta. Emme olleet strukturoineet havainnointiamme kovin tarkasti etukäteen. Emme suunnitelleet esimerkiksi lomakkeita havainnoinnin tueksi, sillä emme kokeneet niitä työpajan luonteeseen sopiviksi, eikä tarkoituksenamme ollut tehdä varsinaista tutkimusta menetelmien käytöstä. Jos ryhmä olisi kokoontunut useita kertoja, olisimme todennäköisesti painottaneet havainnointia enemmän. Tällöin havaintomateriaalia olisi myös ollut enemmän ja sitä olisi voinut esimerkiksi analysoida tarkemmin pelkistämällä ja tulkitsemalla materiaalia.

Toteutimme havainnoinnin siis hyvin yksinkertaisesti niin, että toisen ohjatessa toinen havainnoi ryhmää. Olimme etukäteen sopineet havainnoivamme esimerkiksi osallistumista eli seuraavatko osallistujat ohjausta ja osallistuvatko kaikki, innostuneisuutta eli herättääkö toiminta innostumisen tunteita vai ei, ohjauksen ymmärrettävyyttä, eli ovatko ohjeistuksemme ja esimerkiksi harjoitteissa keskustelun tueksi tarkoitetut kysymykset tarpeeksi selkeitä sekä myös yleisesti minkälaisia tunteita työpaja ja harjoitteet vaikuttavat synnyttävän. Lisäksi sovimme kirjaavamme ylös mahdolliset muut havainnot, joita saattaisi tulla. Näin vapaamuotoisena havainnointi oli melko vaivatonta toteuttaa niin että molemmat pystyivät kuitenkin keskittymään myös ohjaamiseen, sillä meillä oli aikaa kirjata havainnoitejamme ylös osallistujien oman työskentelyn aikana eikä havainnointi näin vienyt kuitenkaan tilaa ohjaamiselta.

Havainnointimme perusteella voimme todeta, että ainakin tähän työpajaan osallistuneet nuoret vaikuttivat saaneen harjoitteiden parissa voimaantumisen kokemuksia sekä oivalluksia identiteettinsä, voimavarojensa ja tavoitteidensa suhteen. Toteamuksemme perustuu havaintoihimme siitä, kuinka osallistujat nauttivat harjoitteiden parissa työskentelestä, kysyivät tarkentavia kysymyksiä ja ensimmäisen harjoitteen jälkeen esimerkiksi alkoivat kertoa itsestään asioita meille ohjaajille ja muille osallistujille. Osallistujat halusivat myös kysyä meiltä joihinkin henkilökohtaisen elämänsä asioihin neuvoa ja pohtia asioita kanssamme. Erityisen palkitseva havainto oli yhden osallistujan kommentti, kun hän mainitsi löytäneen ja oivaltaneen itsestään työpajan avulla uusia asioita.

Lisäksi havainnointimme tukena käytimme vielä toiminnallista kyselyä, jonka toteutimme työpajan lopussa. Palautteen keräämisen menetelmänä käytimme kuvakortteja sekä myös Jatka lausetta -menetelmää (Pieviläinen, Pyykkönen & Saukkonen 2014, 15) jossa osallistujat saivat kirjoittaa palautteensa Turun Tyttöjen Talon eri huoneisiin sijoitettuihin suuriin pahveihin, joissa oli valmiiksi aloitettuja lauseita. Lisäksi yhteen pahviin sai kirjoittaa vapaamuotoista palautetta. Lauseiden aloitukset olimme valinneet siten, että saimme palautetta haluttuihin teemoihin, esimerkiksi siihen mikä päivän aikana tuntui mahtavimmalta tai ikävimmältä, tai mitä olisi kaivannut lisää. Koimme kyselyn vahvistaneen havainnoitejamme ja se oli jopa positiivisempaa, mitä osasimme odottaa. Osallistujat kertoivat viihtyneensä työpajassa, ja toivoivat niitä lisää.

Dialoginen keskustelu

Kehittämistarpeen tunnistamiseen sekä nykyisten käytäntöjen muutosten kartoittamiseen, sekä kehittämistyön suunnitteluun on hyödyllistä saada eri näkökulmia. (Salonen ym. 2017, 58.) Kehittämishankkeen aikana pyrimmekin käymään dialogista keskustelua ohjaajien kanssa, jotta saimme hyödynnettyä myös heidän osaamistaan sekä luovuuttaan (Salonen ym., 61.) Koimme erittäin antoisaksi Turun Tyttöjen Talon ohjaajan kanssa käydyt keskustelut, sillä hänellä teatteri-ilmaisun ohjaajana oli antaa ohjaamiseen hyödyllisiä näkökulmia eri harjoitteisiin sekä esimerkiksi ryhmädynamiikkaan liittyen. Tyttöjen Talon kävijöiden kanssa ohjaajan vastuu ryhmän muodostumisessa on korostunut, sillä kävijöiden välinen vuorovaikutus saattaa etenkin aluksi olla pitkälti ohjaajan harteilla. Lisäksi ohjaajan vastuulla on luoda tietynlainen tunnelma ryhmätoimintaan ja mahdollistaa kaikkien kokemus nähdä ja kuulla tulemisesta. Lisäksi ohjaaja osasi kertoa meille, minkälaiset harjoitteet Turun Tyttöjen Talon asiakaskunnan kanssa ovat ennen

toimineet ja millaiset eivät. Esimerkiksi jollain tasolla ulkonäköön, kuten esimerkiksi pituuteen, liittyvät tutustumisharjoitukset ovat koettu epäsopiviksi. Ohjaaja kuvasi ”asteittain kasvavien” harjoitteiden sopivan kävijöiden kanssa käytettäväksi. Ennen työpajan pitämistä ohjaaja kommentoi suunnitelmaamme ja teimme hänen kanssaan käydyn keskustelun pohjalta suunnitelmaan muutoksia. Tekemämme muutokset liittyivät esimerkiksi siihen, kuinka syväälle osallistujan kokemukseen harjoitteissa mentiin ja millaisiin asioihin harjoitteessa keskityttiin. Palautteen myötä harjoitteet muokkautuivat helpommin lähestyttäväksi myös esimerkiksi sellaisille osallistujille, joilla on esimerkiksi paljon traumoja. Lisäksi palautteen myötä valikoimme tutustumisharjoituksia uudestaan, sillä ohjaajan mukaan ne olisivat olleet sellaisinaan liian paljon rohkeutta vaativia. Dialogisen keskustelun myötä pystyimme myös refleктоimaan sekä arvioimaan kehittämishanketamme sen eri vaiheiden aikana.

8 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS

Opinnäytetyömme tuotoksena ovat kokoamamme menetelmäkansio sekä ohjaamamme työpaja. Menetelmäkansiossa pääosassa on työpajassa ohjaamamme puumenetelmä. Tässä luvussa esittelemme menetelmäkansiota sekä kuvaamme työpajan kulun.

8.1 Menetelmäkansio

Kokoamamme menetelmäkansion tarkoituksena on tarjota uusia työkaluja Turun Tyttöjen Talon ohjaajille sekä muille sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisistä ohjauksesta kiinnostuneille. Menetelmäkansio sopii ryhmätoiminnan lisäksi myös yksilötyössä käytettäväksi. Tarkoituksena ei siis ole ollut luoda niinkään uusia menetelmiä, vaan nostaa esille hyväksi todettuja menetelmiä ja koota ne yhteen menetelmäkansioksi. Menetelmäkansiossa avaamme sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyden käsitteitä sekä annamme ohjeita ja vinkkejä ryhmänohjaukseen sekä taidelähtöisten ja toiminnallisten menetelmien käyttöön. Kansiossa käytettävät menetelmät ovat koottu erityisesti identiteetin muodostumista tukevasta näkökulmasta. Lisäksi hyödynsimme myös tietoperustassamme käyttämäämme kirjallisuutta sekä tutkimuksia käsitellessämme tärkeitä käsitteitä menetelmäkansion lyhyessä teoriaosuudessa.

Menetelmäkansion pääosassa on puuharjoite, jota työstetään ryhmästä riippuen joko useammalla kerralla tai yhden pidempikestoisen työpajan aikana. Harjoitteessa yhdistyvät pohdinta menneisyydestä, nykyhetkestä sekä tulevaisuudesta. Puuharjoituksista on monenlaisia versioita ja niitä käytetään hieman eri tarpeisiin. Olemme hyödyntäneet työpajassamme sekä menetelmäkansiossamme Ncazelo Ncuben sekä David Denboroughn kehittämää The Tree Of Life -menetelmää (vapaasti suomennettuna Elämän puu). Se on alun perin kehitetty HIViin sairastuneiden lasten kanssa työskentelyyn erityisesti eteläiseen Afrikkaan. Myöhemmin menetelmää on käytetty onnistuneesti ympäri Afrikkaa ja myös esimerkiksi Australiassa sekä Yhdysvalloissa. Se on todettu sopivaksi monenlaisien asiakasryhmien ja tarpeiden kanssa työskentelyyn. Menetelmä mahdollistaa henkilölle elämästään puhumisen ilman traumaattisten kokemusten korostamista, sillä siinä keskitytään erityisesti omiin vahvuuksiin sekä kulttuuriin. (Dulwich Centre n.d.) Puuharjoitteen, kuten muidenkaan menetelmäkansion harjoitusten tarkoituksena ei ole tarjota suoria vastauksia, vaan tarjota nuorelle työkaluja pohdintoihinsa. Koemme, että oman

elämän pohtiminen vahvuuksien ja elämän hyvien asioiden kautta tukee nuoren identiteettityöskentelyä ja sen osa-alueita, joten siten päädyimme valitsemaan puuharjoitteen työpajan ns. pääharjoitteeksi. Muiden menetelmäkansion harjoitteiden tarkoituksena on toimia puun luomista tukevin harjoitteina.

Puumenetelmän keskiössä on omasta elämästään ja kokemuksistaan kirjoittaminen. Omaelämäkerrallinen ja omista kokemuksista kirjoittaminen ei ole varsinaisesti terapiaa, mutta kirjoittamisen prosessi on terapeuttinen ja saattaa selkeyttää kirjoittajalle hänen elämäänsä ja ajatteluaan. Omasta elämästään ja kokemuksista kertominen on myös identiteettityötä. Siinä haetaan vastauksia siihen, kuka minä olen, mistä minä tulen ja miten elän tästä eteenpäin. Omasta elämästään ja itsestään kirjoittaminen saattaa myös lieventää hukassa oloa, luoda jatkuvuuden tunnetta sekä lisätä ymmärrystä itseään ja elämäänsä kohtaan. Tietyissä elämänvaiheissa, kuten murrosiässä ja aikuisuuden kynnyksellä, elämän jäsentämisen tarve lisääntyy ja ihminen alkaa usein pohtia elämäänsä, valintojaan ja tulevaisuuttaan. (Karjalainen 2019, 103–104.) Muistelu herättää myös erilaisia tunteita ja menneisyyteen liittyvät vaikeat elämäkokemukset saattavat aktivoitua. Tämän kaltaisessa työskentelyssä vaarana pidetään ennakoimattoman ”prosessin” liikkeelle lähtemistä, ja ohjaajan vastuulla onkin varautua siihen työskentelyä suunnitellessaan. On kuitenkin hyvä muistaa, että useilla ihmisillä on taustoillaan vaikeita elämäkokemuksia, ja liiallinen varovaisuus saattaa viestiä asiakkaalle siitä, ettei hänen uskota pystyvän käsittelevän kipeitä muistojaan. Vaikeista asioista selviytymisen käsittely voi jopa vahvistaa asiakasta. (Karjalainen 2012, 52.) Halusimme kuitenkin pitäytyä puumenetelmän kanssa positiivisten teemojen äärellä, sillä koemme, että omien voimavarojen ja vahvuuksien, sekä hyvien muistojen pohtiminen on tämän kaltaisessa työskentelyssä nuorelle hedelmällisempää.

8.2 Työpajan aloitus ja ensimmäinen harjoite: Puuni juuret

Työpajaamme oli ilmoittautunut yhdeksän osallistujaa, joista kolme olivat uusia kävijöitä. Lisäksi saimme yhteydenoton henkilöltä, joka olisi ollut kiinnostunut osallistumaan työpajaan, mutta joka oli valitettavasti liian vanha osallistumaan Tyttöjen Talon toimintaan.

Työpajaan osallistuvat nuoret saapuivat paikalle ripotellen, mutta työpajan alkaessa paikalle oli saapunut vain kolme nuorta. Hetken odoteltuamme päädyimme aloittamaan ilman kaikkia ilmoittautuneita. Nuoria kuitenkin saapui lopulta paikalle yhteensä viisi ja yksi nuorista oli uusi kävijä.

Työpajan alussa pidimme Tyttöjen Talon esittelykierroksen sekä kävimme säännöt läpi. Alkuun olimme myös varanneet noin puolen tunnin verran aikaa tutustumiseen sekä lämmittelyharjoituksiin. Kuitenkin osallistujat vaikuttivat hyvin jännittyneiltä sekä varautuneilta, joten päädyimme jättämään ison osan alun harjoitteista pois. Työpajan suunniteluvaiheessa pyrimme valitsemaan harjoitteita, joissa kenenkään ei tarvitsisi olla kovin-kaan paljoo esillä tai kokea ”nolaavansa” itseään. Kuitenkin koimme, että ”tutustumisleikit” olisivat voineet luoda osallistujille epämukavan olon. Päädyimme ohjaamaan harjoitteen, jossa istuimme osallistujien kanssa piirissä, jokainen kertoi oman nimensä sekä asian, josta pitää. Jokainen, joka oli samaa mieltä, nosti käden ylös merkiksi siitä, että jakaa saman mielipiteen. Tämän jälkeen levitimme esille Muumi-tunnekortit, joista jokainen sai valita itselleen päivän tunnelmaa kuvaavan kortin/kortteja.

Työpajan ensimmäisen osuuden teemana oli minuuden tarkastelu menneisyyden näkökulmasta. Tavoitteena oli pohtia sitä, vaikuttaako menneisyys nykyhetkeen. Ohjeistimme osallistujia pohtimaan puunsa juuria. Pohdinnan tueksi tarjosimme apukysymyksiä:

- Mistä tulen? Millaiset juureni ovat ja ovatko ne tärkeitä minulle?
- Missä olen syntynyt?
- Missä kävin koulua? Mitä muita merkittäviä menneisyyden paikkoja minulla on?
- Vaikuttaako menneisyyteni mielestäni nykyhetkeen?
- Mitkä ovat lempimuistoni?

Ohjeistimme osallistujia pohtimaan menneisyyttään positiivisessa valossa, mutta keskustelimme kuitenkin siitä, että usein jokaisen menneisyydestä löytyy jotakin, mitä ei haluaisi muistella ja mikä saattaa nyt nousta ”pintaan”. Kerroimme, että halutessaan saa vaikeasta olosta keskustella ja tarvittaessa keskeyttää harjoitteen tekemisen.

Tunnelma tilassa vapautui selkeästi ohjeistettuumme ensimmäisen harjoitteen ja osallistujien alettua luomaan puitaan. Tarjolla oli runsaasti erilaisia taidetarvikkeita, kuten maalileja ja erilaisia kyniä sekä liituja, joista jokainen sai valita itselleen sopivimmat. Työskentelyn taustalle laitoimme soimaan rauhallista musiikkia. Halusimme käyttää musiikkia työpajassa, sillä se voi etäännyttää arjesta. Samalla se voi herättää luovaan toimintaan osallistujassa erilaisia tunnelmia, joille voi antaa muodon esimerkiksi maalaamalla. (Huh-tinen-Hildén & Isola 2019, 3.) Kaikki osallistujat aloittivat työskentelyn nopeasti ohjeistuksen annettuumme ja jokaiselle löytyi mieluisat työskentelyvälineet. Osallistujat olisivat kuitenkin kaivanneet suurempia papereita, mutta saimme onneksi ratkaistua ongelman yhdistämällä papereita. Aikaa juurien luomiseen sekä pohdintaan nuoret saivat noin

puoli tuntia ja puoli tuntia varasimme harjoitteen yhteiseen käsittelyyn. Yhteisessä käsittelyssä jokainen sai jälleen valita tunnekortin, joka kuvasti menneisyyden pohtimisesta nousseita tunteita. Osa osallistujista ei halunnut kertoa valitsemastaan kortista, mutta kaksi osallistujaa kertoivat menneisyyden käsittelyn olevan hankalaa esimerkiksi lapsuudesta nousevien muistojen takia. Tarjosimme osallistujille myös mahdollisuutta kertoa harjoitteen aikana syntyneistä pohdinnoista sekä esitellä teostaan. Kolme osallistujista kertoi kirjoittamista asioista sekä halusi myös näyttää maalaamiaan/piirtämiään juuria. Yksi osallistujista poistui työpajasta tämän harjoitteen jälkeen.

8.2.1 Toinen harjoite: Maa, josta puuni kasvaa & puun runko

Ensimmäisen ja toisen harjoitteen välissä pidimme tunnin pituisen lounastauon, jonka aikana osallistujat saivat Turun Tyttöjen Talon kustantaman lounaan. Lounastauolla tunnelma oli selkeästi rentoutunut ja osallistujat olivat vuorovaikutuksessa keskenään. Osallistujien sekä itsemme kannalta lounastauko tässä vaiheessa työpajaa osoittautui todella hyväksi, sillä rento yhdessäolo vapautti selkeästi niin osallistujia kuin meitä ohjaajiakin.

Työpajan toisen osuuden teemana oli minuus nykyhetkessä – maa, josta puuni kasvaa sekä puun runko. Ohjasimme osallistujia pohtimaan heidän minuuttaan tällä hetkellä oman arjen kautta. Apukysymyksiä olivat esimerkiksi:

- Tuntuuko elämäni tällä hetkellä muuttuvalta vai pysyvältä?
- Mitä kuuluu jokapäiväiseen elämään? Asunko yksin vai jonkun kanssa? Käynkö töissä tai koulussa? Mikä on lempipaikkani tai lempitekemiseni?

Tarkoituksena oli saada osallistujat myös pohtimaan omia vahvuuksiaan sekä erilaisia luonteenpiirteitään. Keskustelimme siitä, kuinka omia hyviä puolia on toisinaan vaikea löytää. Kerroimme, kuinka toisen asemaan asettuminen saattaa helpottaa pohdintoja. Millaisena joku läheiseni näkee minut? Apuna minuuden käsittelyssä olivat myös vahvuuskortit, joissa oli lueteltuna erilaisia vahvuuksia, luonteenpiirteitä sekä taitoja. Ne herättivät osallistujissa myös keskustelua – esimerkiksi eräs osallistuja pohti miten hänen ”huonona” pitämänsä ominaisuus oli mainittu vahvuuskorteissa.

- Mitä taitoja tai vahvuuksia minulla on?
- Mitkä ovat parhaat ominaisuuteni?
- Mitä piirteitä ystäväni tai muut läheiseni arvostavat minussa?
- Mitä taitoja muut ajattelevat minulla olevan?

Keskustelimme lisää omien hyvien puolien löytämisen sekä käsittelyn vaikeudesta, sekä siitä, kuinka itsestään saattaa olla helpompi löytää vikoja kuin hyviä puolia ja vahvuuksia. Vahvuuksien pohtiminen tuntuikin olevan osallistujille hankalaa ja itseä koskevien vahvuuskorttien valitsiminen tuotti vaikeuksia. Pohdimme yhdessä sitä, minkä vuoksi omat vahvuudet on tärkeää tunnistaa ja tiedostaa, sekä sitä miten omat vahvuudet on mahdollista muuttaa voimavaroiksi.

Toinen harjoite oli kuitenkin osallistujille selkeästi helposti lähestyttävämpi, kuin ensimmäinen, menneisyyttä käsitellyt harjoite. Osallistujat eivät toisen harjoitteen kohdalla kaivanneet myöskään kovin paljoa ohjeistusta, ohjausta tai apukysymyksiä, vaan aloittivat työskentelyn nopeasti. Osallistujat saivat aikaa työskentelylle noin 45 minuuttia ja aikaa käsittelylle olimme varanneet vartin. Moni kuitenkin sai tämän osuuden ensimmäistä osuutta nopeammin valmiiksi ja olisi halunnut jo edetä kolmanteen vaiheeseen. Osallistujat olivat selkeästi malttamattomia jatkamaan puitaan. Koska osa ryhmäläisistä taasen kaipasi enemmän aikaa tälle osuudelle, etenimme heidän tahdissaan. Lopuksi jokainen sai mahdollisuuden jakaa pohdintojaan ja esitellä teostaan.

8.2.2 Kolmas harjoite: Puuni oksat

Viimeisessä osuudessa tarkoituksena oli luoda puulle oksat sekä lehdistö. Oksat ja lehdistö kuvastivat unelmia sekä tulevaisuuden tavoitteita. Aloitimme viimeisen tuokion alustamalla jälleen tehtävän. Annoimme ryhmäläisille pohdittavaksi apukysymyksiä, kuten:

- Jos minulla olisi kolme toivetta, mitä toivoisin?
- Mitkä ovat unelmani ja tavoitteeni?
- Mitä muutoksia toivoisin elämääni?

Kävimme myös hieman tarkemmin läpi tavoitteellisuutta ja sen merkitystä. Lisäksi annoimme muutamia neuvoja, jos omien tavoitteiden ja unelmien pohtiminen tuntuu vaikealta. Yksi mahdollisuus on tehdä ”ei ainakaan” -lista, jonka tarkoituksena on miettiä niitä asioita, joita ei ainakaan halua tavoitella tai joista ei todellakaan unelmoi. Lisäksi korostimme, että unelmien ei tarvitse tuntua tällä hetkellä realistisilta – on tärkeää lisätä myös kaikki mahdottomilta tuntuvatkin unelmat puuhun!

Alustuksen jälkeen jokainen sai alkaa työstämään omaa työtään. Työskentelyn tueksi levitimme lattialle Hyvän mielen kortit, joista jokaisen oli mahdollista hakea inspiraatiota omaan pohdintaansa.

Työskentelyn alettua havaitsimme, että tämän teeman äärellä nuorilla tuntui olevan helppoin työskennellä. Jokainen nuori alkoi heti ohjeistuksen jälkeen työstää omaa puutaan ja vaikutti siltä, että tekstiä tuli keskimäärin enemmän kuin aikaisemmissa osioissa.

Annoimme nuorille aikaa harjoitukseen noin 45 minuuttia. Osa sai puunsa valmiiksi jo aiemmin, mutta muutamilla loppui aika kesken. Halusimme kuitenkin ehtiä käymään vielä yhdessä läpi nuorten ajatuksia tehtävään liittyen, joten ohjeistimme ottamaan puut kotiin ja jatkamaan siellä, mikäli joistain tuntui, että puu jäi kesken. Kävimme läpi taas kierroksen, jossa jokaisella nuorella oli mahdollisuus kertoa, millaisia ajatuksia tulevaisuuden pohtiminen oli herättänyt. Tällä kierroksella osallistujat keskustelivat myös keskenään omista puistaan ja kokemuksistaan, eikä keskustelu ollut enää niin ohjaajalähtöistä, kuin aiemmissa osioissa.

Lopuksi halusimme käsitellä tulevaisuuteen liittyviä ajatuksia aforismikorttien avulla. Aforismit liittyivät tulevaisuuteen ja siihen, miten siihen tulee suhtautua. Ohjeistimme jokaista nuorta valitsemaan itselleen yhden tai useamman aforismin, jotka heitä puhutteli. Sen jälkeen jokainen sai lukea valitsemansa aforismin muille, ja kertoa, miksi valitsi juuri sen. Lisäksi jokainen sai halutessaan ottaa aforismilapun kotiinsa. Tunnelma oli jo tässä vaiheessa sen verran rentoutunut, että jokainen osallistuja uskalsi lukea aforisminsa ääneen ja kommentoida sitä muutamalla sanalla.

8.2.3 Työpajan päättäminen

Halusimme kerätä osallistujilta palautteen toiminnallisten menetelmien avulla. Palautteen keräämisen menetelmänä käytimme kuvakortteja sekä myös aiemmin mainittua Jatka lausetta -menetelmää (Pieviläinen, Pyykkönen & Saukkonen 2014, 15) jossa osallistujat saivat kirjoittaa palautteensa Turun Tyttöjen Talon eri huoneisiin sijoitettuihin suuriin pahveihin, joissa oli valmiiksi aloitettuja lauseita. Lisäksi yhteen pahviin sai kirjoittaa vapaamuotoista palautetta.

Päivän päätteeksi levitimme siis lattialle vielä samat Muumi-tunnekortit, joita olimme käyttäneet päivän alussa. Jokainen sai valita jälleen yhden tai useamman kortin sen pe-

rusteella, millainen olo oli jäänyt päivän jäljiltä. Tämän jälkeen jokainen sai kertoa valitsemistaan korteista niin paljon, kuin halusi. Jokainen osallistui keskusteluun ja toi esille, että päivästä oli jäänyt hyvä mieli ja tämän kaltainen työskentely oli mieluista. Lisäksi osallistujat toivat esille saaneensa uusia ajatuksia ja näkökulmia päivän aikana käsiteltyihin asioihin ja muutamat kertoivat jatkavansa puunsa työstämistä vielä kotona.

Tässä vaiheessa kiitimme osallistujia päivästä, ja kerroimme myös omista ajatuksistamme päivään liittyen. Pyysimme osallistujia vielä vastaamaan toiminnalliseen kyselyymme kirjoittamalla pahveihin, joissa oli erilaisia kysymyksiä tai lauseen aloituksia, kuten:

- Paras juttu oli...
- Huonoin juttu oli...
- Petyin siihen, että...
- Minulla oli hauskaa, kun...

Jokainen nuori kävi kirjoittamassa ainakin muutamiin lappuihin. Palaute oli lähestulkoon pelkästään positiivista, mutta saimme myös kritiikkiä siitä, että aikaa tuntui olevan liian vähän ja työskentelyasento tuntui epämukavalta. Positiivinen palaute taas liittyi meihin ohjaajina sekä esimerkiksi työpajan ilmapiiriin. Eräässä palautteessa osallistuja oli kirjoittanut olleensa työpajaan tullessaan todella allapäin, mutta hänen tunnetilansa oli työpajassa ollessaan muuttunut rentoutuneeksi ja hyväksi.

Palautteiden kirjoittamisen jälkeen työpajapäivä oli tullut päätökseen, ja nuoret alkoivat pikkuhiljaa poistumaan paikalta. Ennen nuorten poistumista otimme vielä puista kuvan, jonka kerroimme heidän luvallaan liittävämmepinnäytetyöhömme. Jäimme vielä keskenämme korjaamaan jäljet sekä purkamaan päivän aikana heränneitä ajatuksia. Molemmille jäi päällisin puolin työpajasta hyvä tunnelma ja parhaiten mieleemme jäi ryhmän alussa vallinneen jännittyneen tunnelman kääntyminen rennoksi ja vapautuneeksi. Tarkoituksena oli reflektoida työpajan onnistumista heti työpajan jälkeen myös Turun Tyttöjen Talon ohjaajan kanssa, mutta ohjaaja oli estynyt osallistumaan työpajaan, joten Turun Tyttöjen Talon puolelta välitön palaute työpajasta jäi samatta.

Kuva 1: Työpajassa syntyneitä puita

9 YHTEENVETO JA ARVIOINTI

Tässä luvussa arvioimme kehittämistoimintamme luotettavuutta ja eettisyyttä. Lisäksi pohdimme kriittisesti kehittämistyölle asetettuja tavoitteita ja pohdimme myös, missä onnistuimme ja esittelemme jatkokehitysehdotuksia.

9.1 Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistus ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista ohjasi työskentelyämme, vaikka kehittämishankkeemme ei sisältänytkään varsinaista tutkimusta. Opinnäytetyön tekijöinä olimme tutkimuseettisten periaatteiden lisäksi velvoitettuja noudattamaan myös sosiaalialan ammattieettisiä periaatteita (Kajaanin ammattikorkeakoulu n.d.). Eettinen osaaminen lukeutuukin sosionomin (AMK) kompetensseihin (Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto SOAMK 2021). Talentian (2017,7) julkaisemien ammattieettisten ohjeiden mukaan ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus ovat ammattietikan ydintä, jolla voidaan edistää hyvän elämän toteutumista. Koko opinnäytetyöprosessin ajan toimintaamme ohjasivat nämä eettiset periaatteet sekä hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen, joka kulki mukanaamme koko opinnäytetyöprosessin aikana. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Eettisesti kestäville tiedonhankintamenetelmille tarkoitetaan sitä, että tietomme perustuvat oman alan tieteellisen kirjallisuuden ja ammattikirjallisuuden tuntemiseen sekä omiin havaintoihimme. (Vilka 2015, 41–43.) Luotettavuuteen liittyen koemme runsaan lähdekirjallisuuden käytön lisäävän myös työmme luotettavuutta.

Opinnäytetyön eettisyyttä tulee pohtia jo aihetta valitessa ja tärkeää on tarkastella esimerkiksi kenen tarpeesta ja kenen ehdoilla aihetta valitaan (Kajaanin ammattikorkeakoulu n.d.). Työskentelymme alussa pohdimme aiheen eettisyyttä ja päätimme olla tekemättä varsinaista tutkimusta, sillä koemme ainakin joidenkin Turun Tyttöjen Talon kävijöiden olevan haavoittuvassa asemassa ja lisäksi osa kävijöistä ovat alaikäisiä. Nämä tekijät olisivat vaatineet tutkimusta tehdessä sellaisten eettisten seikkojen huomioonottoa, joihin koimme olevan hankalaa vastata aikataulumme puitteissa. Kuitenkin jos ryhmä olisi kokoontunut useamman kerran, olisi eettiset asiat olleet helpompia ottaa huo-

mioon osallistujia hieman tuntiessa. Koska opinnäytetyön tekijöillä on velvollisuus suojella osallistujia esimerkiksi henkisiltä ja sosiaalisilta haittavaikutuksilta opinnäytetyön aikana (Kajaanin ammattikorkeakoulu n.d.), koimme tämän toteutuvan parhaiten silloin, kun toteutamme opinnäytetyömme niin ettei siihen liity osallistujiin kohdistuvaa tutkimusta.

Koimme erityisen tärkeäksi osallistujien turvallisuuden tunteen heidän osallistuessaan työpajaan, sillä työpajassa käsiteltiin osallistujien henkilökohtaisia, arkaluontoisiakin asioita. Meille oli kuitenkin selkeää, että aiheiden käsittely saattaa herättää hankalia tunteita. Opinnäytetyöhön osallistuva voi keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa (TENK 2019, 7). Tämä kerrottiin osallistujille heti työpajan alussa ja yksi osallistujista poistui kesken työpajan. Opinnäytetyön tekijän on varmistuttava, että osallistujat saavat tukea työhön osallistuttuaan, jos sitä haluavat (Kajaanin ammattikorkeakoulu n.d.). Olimme ennakoineet tällaisen tilanteen mahdollisesti tulevan, ja henkilön ilmoittaessaan halustaan poistua keskustelimme hänen kanssaan ja varmistimme, että hän tietää kehen on yhteydessä, jos haluaa tukea.

Lisäksi hyvän tieteellisen käytännön mukaista on toimia rehellisesti ja vilpittömästi käyttäessään muiden tutkimuksia omassa tekstissään. Tällä tarkoitetaan selkeiden lähdeviitteiden merkitsemistä tekstiin sekä tutkimustulosten esittämistä oikeassa valossa. (Vilka 2015, 41–43.) Täten olemme kirjallisuutta sekä tutkimuksia käyttäessämme merkinneet lähdeviitteet selkeästi sekä esittäneet käyttämiemme tutkimuksien tulokset sellaisina, kuin ne on tutkimuksissa esitetty emmekä ole vääristelleet niitä. Tuotosta kirjoittaessamme noudatimme huolellisuutta ja tarkkaavaisuutta ja raportoimme esimerkiksi havaintomme rehellisesti. Yhteenvetona koemme toimineemme koko prosessin ajan eettisesti hyväksyttävästi ja olemme kiinnittäneet eettisyyteen huomioita työn jokaisessa vaiheessa.

9.2 Kehittämistyön arviointi

Toiminnallisissa opinnäytetöissä tulee myös usein vastaan asioita, jotka eivät toteudu aiemmista suunnitelmista huolimatta. Näissä tilanteissa on pohdittava myös, millaiset tavoitteet jäivät saavuttamatta ja miksi sekä mitä tavoitteita muutettiin prosessin aikana ja miksi. (Airaksinen & Vilka 2003, 154–155.) Kehittämistyön reflektiivisen luonteen vuoksi pohdimme arvioinnissa myös prosessin aikana oppiamme asioita ja toisaalta myös epäonnistumisiamme. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 65.)

Työn ideaa arvioidessamme esille nousi etenkin aiheen rajaukseen liittyvät haasteet. Aiheemme oli mielestämme hyvä ja luotimme siihen, mutta tietoa löytyi todella paljon ja oli vaikeaa hahmottaa, miten laajalti teoriaa aiheiden takana on tarpeellista käsitellä. Koemme, että sen seurauksena myös työtaakkamme kasvoi toisinaan liian suureksi ja prosessi tuntui hetkittäin raskaalta sekä jumittavan paikoillaan. Aiheen rajaukseen liittyvät haasteet heijastuivat siten myös tietoperustan laajuuteen, mutta onnistuimme kuitenkin kirjoittamisprosessin aikana tiivistämään tietoperustaa. Haastavaksi koimme myös keksiä, mitä uutta voisimme omalla kehittämistyöllämme luoda, sillä vastaavan tyyllisiä opinnäytetöitä oli toteutettu jo aiemmin, vaikkei juuri sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyttä käsitellen.

Arvioinnissa on keskeistä huomioida myös toiminnasta seuranneet muutokset ja vaikutukset kohderyhmälle, henkilöstölle, organisaatiolle tai sidosryhmälle. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinon 2017, 64–65.) Olisimme toivoneet voivamme tuottaa kehittämishankkeellamme suurempaa hyötyä Turun Tyttöjen Talolle ja saavuttaa asetetut tavoitteet nykyistä paremmin. Kuitenkin esimerkiksi koronapandemia ja rajoitukset vaikuttivat suunnitteluun luultua enemmän, sillä toimintaa oli haasteellista suunnitella yrittäen ennakoida mahdollisia rajoituksia. Pandemialla on varmasti vaikutuksensa myös juuri uusien kävijöiden saavuttamiseen. Kehittämishankkeemme ei myöskään sisältänyt varsinaista tutkimusta, joten emme saaneet tuotettua esimerkiksi varsinaisia tuloksia Turun Tyttöjen Talon toiminnassa hyödynnettäväksi. Lisäksi ryhmä kokoontui vain kerran, on mahdotonta tehdä yleistyksiä esimerkiksi työpajasta tekemiemme havaintojen perusteella. Kuitenkin raportissamme olevat, taidelähtöisten menetelmien hyödyistä kertovat lähteet tukevat vähäisiäkin tekemiämme havaintoja, jotka osoittivat ainakin tämän ryhmän hyötynneen taidelähtöisistä menetelmistä. Siten voi olla mahdollista, että muutkin kuin juuri tähän työpajaan osallistuneet nuoret (muiden asiakasryhmien ohella) hyötyisivät menetelmäkansioon kokoamistamme harjoitteista.

Kehittämishankkeen aikana ymmärsimme erityisesti, kuinka kulttuuri- ja sukupuolisen-sensitiivisyys sekä niihin liittyvä terminologia ovat melko vielä melko tuntemattomia sosiaalialalla ja esimerkiksi alan opiskelijoiden keskuudessa. Jälkikäteen pohdimme, että mielenkiintoinen aihe opinnäytetyölle olisi ollut esimerkiksi selvittää miten hyvin alan opiskelijat tuntevat edellä mainittuja aiheita ja kuinka esimerkiksi sosionomikoulutus voisi vastata tarpeisiin paremmin.

Koemme kuitenkin työmme olevan hyödyllinen niin Turun Tyttöjen Talolle kuin muillekin, jotka sen lukevat. Menetelmät ovat vapaasti käytettävissä, ja niitä voi hyödyntää niin

Turun Tyttöjen Talon henkilökunta työssään, kuin kuka tahansa ryhmätoimintaa ohjaava. Lisäksi työpajoista osallistujilta saamasta palautteesta voidaan todeta, että tämän tyylinen ohjattu toiminta on Tyttöjen Talolle kaivattua ja siten työntekijät voivat hyödyntää aloittamaamme työtä.

Lisänä Turun Tyttöjen Talon johtajan antamasta palautteesta kävi ilmi, että menetelmäkansio oli heidän tarpeisiinsa varsin monipuolinen ja he voivat hyödyntää sitä esimerkiksi perehdytysmateriaalinaan.

9.2.1 Työpajan ja menetelmäkansion arviointi sekä jatkokehitysehdotukset

Onnistuimme saamaan työpajapäivään sopivan kokoisen ryhmän kasaan. Lisäksi ryhmä kehittyi päivän aikana ja ryhmäläiset saavuttivat keskinäisen luottamuksen. Koimme myös, että valitsemamme tehtävät olivat sopivia tälle asiakasryhmälle siitä huolimatta, että joukossa oli hyvin erilaisia ja eri tilanteissa olevia nuoria. Matkan varrella osa suunnitelmista myös muuttui. Alun perin olimme suunnitelleet ohjaavamme työpajoja useampana päivänä, jolloin ryhmän tapaamisen kesto olisi ollut lyhyempi. Turun Tyttöjen Talon toiveesta päätimme muuttaa suunnitelmiamme ja järjestää yhden pidemmän työpajapäivän, joka loppujen lopuksi vaikutti olevan hyvä ratkaisu.

Koemme onnistuneemme kehittämistyössämme erityisesti työpajaan osallistuneilta nuorilta saamamme palautteen perusteella. Työpajaan osallistuneet nuoret ilmaisivat jokainen toiveensa siitä, että työpajoja järjestettäisiin lisää. Lisäksi meitä myös pyydettiin järjestämään työpajaa osaksi toisen yhdistyksen toimintaa. Tavoitteenamme oli myös saada toimintaan mukaan uusia nuoria: vaikka lopulta vain yksi paikalle saapuneista kävijöistä oli uusi, koemme senkin onnistumiseksi.

Tavoitteisiimme kuului myös alle 17-vuotiaiden nuorien sekä sijoitettujen nuorten tavoittaminen mukaan Tyttöjen talon toimintaan, mutta useista yrityksistä huolimatta emme onnistuneet saavuttamaan kyseistä tavoitetta työpajan myötä. On vaikea sanoa, mistä se johtui, mutta pohdimme, että kynnys etenkin ryhmätoimintaan osallistumiseen saattoi olla liian suuri tai Tyttöjen Talo tuntua liian tuntemattomalta. On myös mahdollista, etteivät alle 17-vuotiaat vielä koe tämän tyylistä työskentelyä kiinnostavaksi, sillä identiteettiin tarkoituksellinen työstäminen voi tuntua kaukaiselta. Sijoitettujen nuorten osalta työpaja saattoi tuntua epämiellyttävältä esimerkiksi sijoittamisen syistä johtuvien traumojen vuoksi. Tietysti myös pandemiatilanne saattoi vaikuttaa toimintaan osallistumiseen.

Menetelmäkansion arvioinnissa korostuu arviomme sen hyödyistä ja selkeydestä omien havaintojemme sekä saadun palautteen perusteella. Järjestetyn työpajapäivän perusteella osa menetelmäkansion menetelmistä sopii tämän kaltaiseen työskentelyyn. Meidän on kuitenkin mahdotonta olla täysin varmoja siitä, sillä emme käyttäneet työskentelyssä kaikkia menetelmäkansion menetelmiä. Tämän vuoksi menetelmien toimivuutta on vaikea arvioida ja se olisi ollut helpompaa, jos ryhmä olisi kokoontunut useampana kertana. Haluamme lisäksi korostaa, että menetelmät toimivat työskentelyn tukena, eikä niiden tarkoituksena ole itsessään saada suuria muutoksia aikaan.

Koemme kuitenkin, että onnistuimme kokoamaan menetelmäkansiosta selkeän ja johdonmukaisen kokonaisuuden. Tärkeiden käsitteiden avaaminen sekä käytännön ohjeet työpajojen valmisteluun olivat mielestämme tärkeitä ottaa huomioon.

Suunnitellessamme menetelmäkansion sisältöä Turun Tyttöjen Talolta tuli toive siitä, että harjoitteet olisivat sovellettavissa myös verkon välityksellä tapahtuvaan ohjaukseen. Emme kuitenkaan ohjanneet työpajoja lainkaan verkossa, joten päätimme olla käsittelemättä aihetta yksityiskohtaisemmin menetelmäkansiossa, sillä menetelmäkansiossa olevat ohjeet ja neuvot ohjaamiseen liittyen pohjautuvat omiin työpajapäivän osalta havaitsemiimme kokemuksiin. Pyrimme kuitenkin valitsemaan menetelmäkansioon myös sellaisia harjoitteita, jotka ovat sovellettavissa verkossa toteuttavaan ohjaukseen.

Tämän pohdinnan pohjalta jatkokehitysehdotuksemme onkin, että Turun Tyttöjen Talon työntekijät soveltaisivat kokoamaamme menetelmäkansioita, sekä työpajassamme käyttämäämme puuharjoitusta omassa toiminnassaan. Toivomme, että Turun Tyttöjen Talon ohjaajat voivat muokata työpajaamme itselleen sopivaksi ja näin hyödyntää tekemäämme työtä sekä kehittää aloittamaamme työskentelyä esimerkiksi ryhmäksi, sillä osallistajat esittivät toiveen toiminnan jatkosta. Työpajoja tulisi kuitenkin markkinoida entistä kohdennetummin tietyille ryhmille. Koska suorat yhteydenottomme eri lastensuojelulaitoksiin ja sijoitettuihin nuoriin eivät tuottaneet tuloksia, vaatii markkinointiin perehtyminen ja sen loppuun vieminen enemmän resursseja kuin mitä meillä oli tämän opinnäytetyön puitteissa mahdollista tarjota.

9.3 Ammatillinen pohdinta

Koemme kehittämishankkeen tukeneen ammatillista kasvuamme sekä sosionomin (AMK) kompetensseja etenkin eettisen osaamisen, kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen sekä tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen alueilta. Eettinen osaaminen on kehittynyt, kun olemme oppineet toimimaan kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisesti ja sen kautta edistämään omalla toiminnallamme tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Osallistavia ja toiminnallisia menetelmiä hyödyntämällä sekä hyvinvointia edistävän työpajapäivän järjestämisen myötä olemme myös kehittyneet osallistavan yhteiskuntaosamisen alueella. Lisäksi kehittämistoiminnan suunnittelu ja toteutus on tukenut kehittämisosaamistamme. Olemme syventyneet opinnoissamme toiminnallisiin menetelmiin ja kehittämishankkeemme myötä pääsimme hyödyntämään aiemmin oppimaamme sekä myös oppimaan uutta, esimerkiksi laajempien kokonaisuuksien hallitsemista suunniteltuamme ja toteutettuamme kokonaisen työpajapäivän. Meille oli tärkeää päästä opinnäytetyössämme ohjaamaan toiminnallisia sekä taidelähtöisiä menetelmiä käytännössä asiakkaiden kanssa ja saimmekin työpajan suunnittelusta sekä ohjaamisesta rohkeutta ja varmuutta toiminnan ohjaamiseen sekä järjestämiseen. Koemme opinnäytetyöprosessin suunnanneen ammatillista kasvuamme sekä sijoittumistamme alalle, sillä huomasimme taidelähtöisten menetelmien osoittautuvan entistä kiinnostavammiksi. Kiinnostusta syvensi etenkin taiteen monipuoliset hyvinvointivaikutukset sekä monipuoliset mahdollisuudet soveltaa taiteen eri muotoja asiakastyössä. Lisäksi taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen ja niiden parissa työskentely tuntui meille ominaiselta tavalta työskennellä.

Ammatillista pohdintaa tehdessämme meille molemmille merkitykselliseksi osoittautui myös erityisesti tietoperustan kirjoittaminen. Opimme ja omaksuimme tietoperustaa varten kirjallisuuteen sekä tutkimukseen perehtyessämme tietoa todella paljon etenkin identiteettiin sekä sukupuolen ja kulttuurin moninaisuuteen liittyvien käsitteiden osalta. Opimme myös ymmärtämään käsitteiden kytköksiä toisiinsa, esimerkiksi identiteettityöskentelyssä ajatukset ja pohdinnat omasta kulttuurista ja sukupuolesta ovat olennainen osa minuuden pohtimista. Koemme saaneemme kehittämishankkeemme myötä tärkeää teoretietoa tulevaisuutta varten, sillä molemmat toivomme ohjaavamme taidelähtöisiä menetelmiä ryhmille myös tulevaisuudessa. Lisäksi koemme kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyden olevan tärkeitä aiheita, joita ei koulutuksessa käsitelty mielestämme tarpeeksi. Prosessin aikana pohdimmekin, että opinnäytetyömme aihe sekä siihen liittyvät

käsitteet tuntuvat olevan joillekin alan opiskelijoille sekä alalla työskenteleville vieraita. Tämä on hämmentävää, sillä tietoa tuntuu löytyvän paljon ja aiheet ovat olennaisesti sosiaalialaan liittyviä. Tyttöjen Talojen sekä Setlementtiliiton tekemä työ tuntuu meistä todella tärkeältä ja ajankohtaiselta, sillä he korostavat toiminnassaan sukupuolen ja kulttuurien yhdenvertaisuutta sekä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen ohjauksen merkitystä kohtaamistyössä. Toivomme heidän toimintansa saavuttavan tulevaisuudessa esimerkiksi sosiaalialalle opiskelevia entistä paremmin. Tarve sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyydelle näkyy mielestämme sosionomin sijoittumisessa työelämään, esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa, joissa tuetaan nuorten kasvua ja kehitystä päivittäin. Toiminnan taustalle vaadittavan teorian lisäksi opimme myös käytännön taitoja liittyen ohjaukseen sekä ryhmädynamiikkaan. Aiempi kokemuksemme oli suurimmaksi osaksi yksilöohjauksesta, joten uuden oppimisen ohella työpajan suunnittelu ja ohjaaminen toi myös varmuutta ryhmäohjaukseen. Ohjauksen ohella meille oli tärkeää saada kokemusta toiminnan järjestämisestä sekä huomata, miten monia asioita tulee ottaa huomioon ja kuinka pienilläkin asioilla on merkitys isommassa kokonaisuudessa. Lisäksi opimme myös uutta ohjaajan vastuusta ja velvollisuuksista sekä esimerkiksi turvallisemman tilan periaatteiden tärkeydestä.

Taidelähtöisten työpajojen jälkeen uskomme toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien ”voimaan” kasvoi ja uskomme hyödyntävämme kyseisiä menetelmiä hyvinvoinnin tukemiseksi nuorten lisäksi myös mahdollisesti muiden asiakasryhmien kanssa. Mielestämme työpajoissa käytetyt sekä menetelmäkansioon kootut menetelmät ovat sovellettavissa esimerkiksi ikääntyneiden hyvinvoinnin tukemiseen. Yhteenvetona voimme todeta opinnäytetyöprosessin olleen kokonaisuudessaan ammatillisuudellemme merkityksellinen ja saaneemme sen myötä tärkeää tietoa sekä taitoja sosionomin työn tueksi. Esimerkiksi kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisen työote tulee olemaan osana omaa työskentelyämme jatkossa, ja sen myötä olemme saaneet myös herkkyyttä kiinnittää huomiota ennakkoluuloihin ja asenteisiin, syrjinnän ehkäisemiseen sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen. Koemme kehittämishankkeemme onnistuneeksi, sillä se tarjosi itsellemme sekä Turun Tyttöjen Talolle uusia työkaluja asiakastyöhön. Lisäksi uskomme siitä olevan hyötyä myös muille alalla työskenteleville, sillä menetelmäkansion menetelmät ovat hyviksi todettuja ja tarjoavat mahdollisuuden niin oman itsensä kuin muidenkin kohtaamiselle.

LÄHTEET

Ahonen, H. 1994. Löytöretki itseen. Helsinki: Kirjayhtymä.

Airaksinen, T. & Vilkka, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Alanko, K. & Kaljunen, O. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura: Seta.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren – Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Viitattu 6.9.2021. http://www.arena.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arena_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428

Anttonen, E. 2007. Sukupuolisensitiivisyys kansalaistoiminnassa ja nuorisotyössä. Itä-Suomen lääninhallitus. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja: Oppimateriaali.

Arnett J.J. 2000. Emerging adulthood: A theory development from the late teens through the twenties. Viitattu 29.11.2021 https://www.researchgate.net/publication/12476725_Emerging_Adulthood_A_Theory_of_Development_From_the_Late_Teens_Through_the_Twenties#fullTextFileContent

Dulwich Centre n.d. The Tree of life: An approach to working with vulnerable children, young people and adults. Viitattu 2.1.2022 <https://dulwichcentre.com.au/the-tree-of-life/>

Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia: Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. 14. uud. p. Helsinki: WSOYpro.

Eischer, H. 2012. Kulttuurisensitiivinen tyttötyö. Teoksessa Mulari, H. & Eischer, H. 2012. Tyttötyön kansio. Helsinki: Suomen Setlementtiliitto ry. Viitattu 19.4. 2021. <https://likka.fi/wp-content/uploads/2018/08/Tyttötyön-kansio.pdf> Viitattu 19.4.2021

Fadjukoff, P. 2009. Teoksessa Metsäpelto, R. & Feldt, T. Meitä on moneksi: Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.

Harinen, P. & Kivijärvi, A. 2008. "Tärkeähän se olisi, mutta...": Nuorisotoimen johdon näkemyksiä monikulttuurisesta nuorisotyöstä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura: verkkojulkaisuja 21. Viitattu 5.11.2021. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/monikulttuurinennuorisotoimi.pdf>

Helsingin Tyttöjen Talo n.d. Kulttuurisensitiivisyys. Viitattu 5.3.2021. <https://tyttojentalo.fi/tyttojentalo/monikulttuurinen-tyttotyö>

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.

Honkasalo, V. 2011. Tyttöjen kesken: Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura.

Huhtinen-Hildén, L. & Isola, A. 2019. Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia. Tutkimuksesta tiiviisti 13, Huhtikuu 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Viitattu 2.12.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137914/URN_ISBN_978-952-343-329-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. 2005. Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Jyväskylä: Gummerrus.

- Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto. Viitattu 27.2.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67873/951-44-5597-5.pdf?sequence=1>
- Kajaanin ammattikorkeakoulu N.d. Opinnäytetyön eettiset suositukset. Viitattu 3.1.2022. <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Opinnaytetyoprosessi/SoTeLi/Opinnaytetyoprosessi/Eettiset-suositukset>
- Karjalainen, A. L. 2012. Elettyä ymmärtämässä: Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen ja teksti reflektiona sosiaalialan ammattikorkeakouluopinnoissa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Karjalainen, A. L., Heimonen, K., Huhtinen-Hildén, L., Iivanainen, S. & Öystilä, S. 2019. Luovan toiminnan työtavat: Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karvinen, M. & Venesmäki, E. 2019. Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Viitattu 6.9.2021. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf>
- Kaukkila, V. & Lehtonen, E. 2007. Ryhmästä enemmän: Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. Helsinki: SMS-tuotanto.
- Kivijärvi, A. 2015. Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa: Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä. Helsinki: Unigrafia.
- Korhonen, P. 1998. Sukupuoli, elämäkulkua ja ohjaus: Sukupuolisensitiivisen ohjauksen opetus suunnitelman kehittämistyön teoreettiset ja pedagogiset perusteet. Vantaa: Helsingin yliopisto, Vantaan täydennyskoulutuslaitos.
- Korhonen, V. & Puukari, S. 2013. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kouyate, R.A. 2005. Exploring the narrative processes middle adolescent girls use when constructing their life stories. The Johns Hopkins University. Viitattu 6.1.2022 <https://www.proquest.com/openview/cfdb3d6f7d7905b6ffb22d3d79656db2/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>
- Krappala, M. & Pääjoki, T. 2003. Taide ja toiseus: Syrjästä yhteisöön. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Kroger, J. & Marcia, J. 2011. The Identity Statuses: Origins, Meanings, and Interpretations. Viitattu 8.11.2021. https://www.researchgate.net/publication/227116761_The_Identity_Statuses_Origins_Meanings_and_Interpretations
- Kronqvist, E. & Pulkkinen, M. 2007. Kehityspsykologia: Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Känkäinen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa: Kohti tilaa ja kokemuksia. Väitöskirja. Helsingin Yliopisto. Viitattu 5.3.2021. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39276/kankanen_vaitoskirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laitinen, L. Taide, taiteellinen toiminta ja nuorten hyvinvointi. Julkaisussa Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. 2017. Taide ja hyvinvointi. Viitattu 5.10.2021. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4
- Linnossuo, O. 2003. Sosiaalinen ja toiminnallis-terapeuttinen työ nuorten kanssa. Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 4. Turku: Turun kaupungin painatuspalvelut.
- Linnossuo, O. 2019. Toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien soveltaminen sosiaalialalle tuo asiakkaita taiteen taikapiiriin. Talk-verkkolehti, Hyve 5.4.2019. Viitattu 22.9.2021.

<https://talk.turkuamk.fi/hyve/toiminnallisten-ja-taidelahtoisten-menetelmien-soveltaminen-sosiaalialle-tuo-asiakkaita-taiteen-taikapiiriin/>

Loisto settlementti ry n.d. Sukupuolisensitiivisen sosiaalisen nuorisotyön perusteista. Viitattu 5.3.2021. <https://loistosetlementti.fi/sukupuolisensitiivisyys/perusteet/>

Malchiodi, C. A. 2007. The art therapy sourcebook. Revised and updated edition. New York: McGraw-Hill.

Martikainen, T., Sintonen, T. & Pitkänen, P. 2006. Teoksessa Martikainen, T. & Heikkilä, E. Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Marttinen, E. 2017. Deciding on the direction of career and life: Personal goals, identity development, and well-being during the transition to adulthood. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Viitattu 30.8.2021 https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/54287/978-951-39-7094-9_vaiatos17062017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

MIELI Suomen Mielenterveys ry n.d. Identiteetti – kuka minä olen? Viitattu 12.8.2021 <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/identiteetti-kuka-mina-olen>

Mulari, H. & Eischer, H. & Uusitalo-Herttua, M. 2012. Tyttötyö kääntyi 2010-luvulle. Teoksessa Tyttötyön kansio. Helsinki: Suomen Settlementtiliitto ry. Viitattu 19.4. 2021. <https://likka.fi/wp-content/uploads/2018/08/Tyttötyön-kansio.pdf> Viitattu 19.4.2021

Muukkonen, P. 2017. Moninaisuus, monikulttuurisuus vai kansainvälisyys? Terra: Vuosikerta 129. Viitattu 15.12.2021. <https://terra.journal.fi/article/view/107161/62670>

Mäkisalo-Ropponen, M. 2007. Tarinat työn tukena. Helsinki: Tammi.

Nuorisolaki 2016/1285. Viitattu 4.10.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

Nuorten Vantaa. 2020. Moodi-hanke: Näkymätöntä kynnystä ylittämässä – Heijastuksia toimintamalli. Viitattu 2.12.2021. <https://sivistysvantaa.fi/nuortenvantaa/artikkelit/jutut/blogit/moodi/nakymatontakynnystaylittamassa-heijastuksiatoimintamalli.html>

Nurmi, J. 1995. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. Näkökulmia kehityspsykologiaan: Kehitys kontekstissaan. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5., uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Näre, S. 2014. Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen tyttötyö. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. Nuorisotyötä on tehtävä: Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.

Ojanen, K., Mulari, H. & Aaltonen, S. 2011. Entäs tytöt: Johdatus tyttötutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Onkamo, N. & Puttonen, V. 2021. Turvallisesti mukana. Opas turvallisemman vapaa-ajan toiminnan järjestämiseen. Helsinki: Trinket Oy. Viitattu 8.11.2021. <https://oranssi.net/wp-content/uploads/2021/08/FunNet-Turvallisesti-Mukana-web.pdf>

Paukkeri, S. 2009. Monikulttuurisuuden ilmentymiä poliittisissa nuorisojärjestöissä. Teoksessa Harinen, P., Honkasalo, V., Souto, A. & Suurpää, L. Ovet auki!: Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto.

Perho, S. & Soto Godoy, M. 2009. Rasismi haasteena nuorisotyölle verkossakin. Teoksessa Harinen, P., Honkasalo, V., Souto, A. & Suurpää, L. Ovet auki!: Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto.

Pieviläinen, H., Pyykkönen, A. & Saukkonen, T. 2014. Menetelmäopas asiakaspalautteen keräämiseen sosiaalityössä. Viitattu 18.3.2021. <https://www.jelli.fi/assets/files/sites/6/2017/07/Asiakkaan-%C3%A4%C3%A4nell%C3%A4-menetelm%C3%A4opas.compressed.pdf>

Saastamoinen, M. 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.), Minuus ja identiteetti: Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampere University Press.

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Viitattu 4.3.2021. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Setlementtiliitto n.d. Arvot. Viitattu 23.2.2021. <https://setlementti.fi/setlementtiliitto/>

Siltamäki, K. 2012. Vuorovaikutteiset tyttöryhmät. Teoksessa Tyttötyön kansio. Helsinki: Suomen Setlementtiliitto ry. Viitattu 19.4. 2021. <https://likka.fi/wp-content/uploads/2018/08/Tyttötyön-kansio.pdf> Viitattu 19.4.2021

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2017. Arki arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu 6.9.2021. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020. Sukupuolen moninaisuuden sanasto. Viitattu 4.3.2021. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto SOAMK n.d. Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. Viitattu 6.9.2021. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>

Suomen perustuslaki 1999/731. Viitattu 2.10.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

TAIKA 2008-2013. Taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 22.9.2021. <http://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/taidelahtoiset-menetelmat/>

Tammi, T. 2011. Teoksessa Kuukasjärvi, A., Linnossuo, O. & Sutinen, J. Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53. Juvenes Print.

Tampereen Tyttöjen Talo n.d. Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen työ. Viitattu 5.3.2021. <https://www.tyttö.fi/tietoa-meista/sukupuoli-ja-kulttuurisensitiivi/>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 5.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/menetelmat/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoiset-menetelmat>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 14.4.2021. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021A. Tasa-arvosanasto. Viitattu 8.11.2021. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021B. Kulttuurisensitiivinen työote. Viitattu 3.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>

Transgender Europe 2017. Third gender marker options in Europe and beyond. Viitattu 14.4.2021. <https://tgeu.org/third-gender-marker-options-in-europe-and-beyond/>

Turun Tyttöjen Talon yleisesite n.d. Viitattu 23.2.2021. <http://www.mimmi.fi/wp-content/uploads/2019/11/Yleisesite-Turun-Tyttöjen-Talo.pdf>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimukset eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa – Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Viitattu 3.1.2022. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/EETTISET%20PERIAATTEET_TENKIN%20HYVÄKSYMÄ%20LUONNOS_7.5..pdf

Vilka, H. 2010. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325. Viitattu 2.10.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2014/20141325>

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITTEET

11.10. KLO 11-16.15
TURUN TYTTÖJEN TALO
YLIOPISTONKATU 26

PUIDEN
KERTOMAA
-TYÖPAJA

MITÄ ELÄMÄNI PUU KERTOO
MINUSTA?

ILMOITTAUDU VIIMEISTÄÄN 6.10.
MERI-TUULILLE
PUH. 045 1289808

Liite 1: Työpajan mainos

Opas sukupuoli- ja kulttuurisensitiiviseen taidelähtöiseen työpajatoimintaan

koonneet osana opinnäytetyötään Aino Kuusinen &
Henni Rinne

Liite 2: Menetelmäkansio

Sisällysluettelo

Lukijalle

menetelmäkansion sisältö ja tarkoitus

Identiteetti

identiteetin lyhyt määritelmä, identiteetti tarinana

Sukupuolisensitiivisyys

sukupuolisensitiivisyyden lyhyt määritelmä

Kulttuurisensitiivisyys

kulttuurisensitiivisyyden lyhyt määritelmä

Ryhmän suunnittelu ja

toiminta

ennen ryhmää, ohjaamisesta, turvallisempi tila

Ohjaamisesta ja tarvikkeista

lyhyesti ohjaajan vastuusta ja toiminnassa hyväksi todetuista tarvikkeista

Menetelmiä

tutustumisharjoituksia, elämäni puu, lapsuuteni kesät, vahvuuskukka, kirje tulevaisuuden minulle & unelmakartta

Lopuksi

kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyden merkityksestä lyhyesti, mistä löytää lisää tietoa

LUKIJALLE

Taiteella ja luovalla toiminnalla on merkittävä vaikutus persoonallisuuteen. Se tarjoaa mahdollisuuden tutkia ja löytää. Se ei ole yksinään ratkaisu ongelmiin ja haasteisiin, joita ihmiset kohtaavat, mutta voi olla avuksi omien resurssien ja voimavarojen löytämisessä ja oman potentiaalin tajuamisessa. Luovat prosessit voivat parantaa itsetuntoa sekä kehittää itsevarmuutta ja auttaa ymmärtämään itseään. Näin luovalla toiminnalla voi olla vaikutus koettuun hyvinvointiin sekä elämänlaatuun. (1)

Tämän oppaan tarkoituksena on tukea ohjaajaa taidelähtöisen toiminnan ohjaamisessa sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys huomioiden. Tarkoituksenamme ei ole ollut luoda uutta, vaan nostaa esille hyväksi todettuja menetelmiä ja koota ne yhteen menetelmäkansioksi. Lisäksi menetelmäkansiossa avaamme kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyteen liittyviä käsitteitä sekä annamme ohjeita ja vinkkejä ryhmän ohjaukseen sekä taidelähtöisten ja toiminnallisten menetelmien käyttöön. Kansiossa käytettävät menetelmät ovat koottu erityisesti identiteetin muodostumista tukevasta näkökulmasta ja niiden tarkoituksena on tarjota työkaluja pohdintaan menneestä, nykyhetkestä sekä tulevaisuudesta.

Haluamme korostaa, etteivät oppaaseen kootut menetelmät ole sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisiä ilman ohjaajan panosta. Erityisen tärkeää on siis ohjaajan oma sitoutuminen sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyteen ohjaustyössään. Siksi menetelmäkansiossa johdattelemme lukijan sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyden kannalta tärkeiden käsitteiden pariin, joiden avulla voi perehtyä aiheisiin, reflektoida omaa työtötään sekä pohtia arvojaan ja niiden vaikutusta omaan ohjaamiseensa. Tämä kansio on kuitenkin vain pintaraapaisu, joten lopusta löydät vinkkejä lisätiedon etsimiseen.

Toivomme sinulle oivalluksia ja iloa tämän kansion parissa!

IDENTITEETTI

Minuus voidaan käsittää yksilön refleksiivisenä eli itse itseensä kohdistettuna tietoisuutena itsestään. **Identiteetti** määrittyy itsen ja muiden toimesta ja se vastaa kysymykseen siitä keitä olemme. Tarve identiteettityöskentelyyn syntyy halusta tietää, kuka minä olen. (2)

Identiteetti kehittyy aktiivisen identiteettityön kautta – identiteetti ei ole pysyvä, vaan siihen voi suhtautua prosessina, joka etenee itsetuntemuksen kehittyessä. (3)

Identiteetin kehittymiselle keskeistä on vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa. Läheisten ihmissuhteiden puute tai niistä vetäytyminen ja ylipäätään vuorovaikutuksen puute voi aiheuttaa vääristymiä identiteetissä. (4) Erilaisiin ryhmiin kuulumista pidetään keskeisenä osana identiteetin sosiaalista ulottuvuutta. (3) Esimerkiksi harrastusryhmässä onnistumisen kokemusten saaminen on omiaan tukemaan identiteetin kehittymistä. (4)

Identiteetin etsiminen sekä muodostaminen on keskeinen nuoruuden kehitystehtävä. Nuoruudessa identiteetin kehitykselle olennaista on minuuden jatkuvuuden sekä pysyvyyden tunteen kehittyminen, joka luo pohjaa aikuisuuden kehitystehtävissä onnistumiselle. (4) Identiteettiin liittyy myös olennaisesti kokemus omasta arvokkuudesta sekä ainutlaatuisuudesta. Oma identiteettikokemus voi siis parhaimmillaan olla voimaannuttava, mutta se voi aiheuttaa myös pahoinvointia ollessaan epäselvä tai hajanainen. Siten identiteettikokemuksella, sekä sillä kuinka hyvin henkilö tuntee itsensä, on yhteys koettuun onnellisuuteen sekä hyvinvointiin. (3)

IDENTITEETTI TARINANA

Identiteetti voidaan nähdä menneisyyttä sekä tulevaisuutta kokoavana elämäntarinana, joka on aina yhteydessä myös aikaan sekä kulttuuriin mutta myös henkilön persoonallisuuteen ja sen geneettisiin taustoihin kuten temperamenttiin. (4)

Narratiivisessa ajattelussa korostetaan tapahtumien käsittelyä yhdistämällä ne suuremmiksi kokonaisuuksiksi, tarinoiksi. Ajatellaan, että ihminen antaa kokemuksilleen merkityksen luomalla niistä juonellisen tarinan, jossa erilaiset voimakkaat ydinkokemukset ovat pääroolissa. (5) Kertomalla tarinaamme sisäisesti ja julkisesti läpi elämämme, pohdimme ja ratkaisemme kysymyksiä identiteettiimme ja minuuteemme liittyen: ”Kuka olen ja mihin kuulun?” Näin käsitys itsestämme muotoutuu ja jäsentyy. (6) Parhaimmillaan lopputuloksena on merkityksellinen, ehjä kokonaisuus näkemyksestämme menneisyydestä sekä tulevasta. (4) **Tarinalla tarkoitetaan siten identiteetin yhteydessä ihmisen tapaa hahmottaa elämäänsä sekä maailmaa kertomuksenomaisesti.** (5)

Identiteettitarinaa voi käsitellä esimerkiksi luovan toiminnan välityksellä. Luovan toiminnan sekä itseilmaisun välityksellä on turvallista tutkia sekä muovata omaa tarinaansa. Taiteen avulla voi rakentaa omaa elettyä elämäänsä uudestaan, antaa tapahtumille uusia merkityksiä ja näin tulkita kokemuksiaan. (6)

SUKUPUOLISENSITIIVISYYS

Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan taitoa tarkastella sukupuolta myös sen biologisuuden ulottuvuuden ulkopuolelta: osaamista ja taitoa huomioda myös sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat, sekä huomata sukupuolittuneet käytännöt.(7) Sukupuolisensitiivisyydestä voidaan puhua myös sukupuolitietoisuutena. (8)

Intersektionaalisessa, eli eri ihmisyyden piirteet huomioivassa sukupuolisensitiivisessä toiminnassa tiedostetaan sukupuolen ja ihmisyyden piirteiden vaikutukset kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin. Sukupuolisensitiivisyydellä ei pyritä häivyttämään sukupuolta, vaan huomioimaan sen moninaisuus ja rakentamaan tasa-arvoista ja yhdenvertaista yhteiskuntaa. Sukupuolisensitiivisessä nuorisotyössä pyritään havaitsemaan ja tunnistamaan erilaisia sukupuolisuuden tuottamia ilmiöitä ja vahvistamaan nuorten hyvinvointia sekä tarjota mahdollisuus kasvuun ja itsensä ilmaisuun ainutlaatuisuutta kunnioittaen. (9)

Sukupuolisensitiivisyyden vastakohtana voidaan pitää niin kutsuttua sukupuolisokeutta, joka tarkoittaa esimerkiksi sukupuolta koskevasta keskustelusta kieltäytymistä ja sukupuolen merkityksen kieltämistä ylipäätään. (10) Myös sukupuolineutraalius voidaan nähdä vastakohtana sukupuolisensitiivisyydelle. Sukupuolineutraalius voi tarkoittaa, ettei sukupuolta huomioda ollenkaan ja sen vaikutuksia vähätellään, joka voi tehdä siitä jopa syrjivää. (8, 11)

KULTTUURISENSITIIVISYYS

Kulttuurille on olemassa monia eri määritelmiä. Esimerkiksi antropologisen kulttuurin määritelmän mukaan kulttuuri on abstrakti järjestelmä, joka sisältää näkyviä ja näkymättömiä piirteitä. Näkyviä piirteitä voivat olla esimerkiksi ruokatavat, pukeutuminen ja tapakulttuuri, kun taas näkymättömiä piirteitä ovat esimerkiksi arvot, moraali, ihanteet ja uskonto. (12)

Kulttuurisensitiivisyydellä tarkoitetaan herkkyyttä ja kykyä ymmärtää eri kulttuureista tulevia ihmisiä ja se edellyttää ammattilaiselta kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja sekä arvostavaa sanallista ja sanatonta kohtaamista ja viestintää asiakkaan kanssa. (13) Kulttuurisensitiiviseksi ohjaamiseksi kutsutaan kulttuurista monimuotoisuutta huomioivaa ohjausta. Kulttuurisella monimuotoisuudella voidaan tarkoittaa esimerkiksi etnisyyttä, kansallisuutta, kulttuuri-identiteettiä, maailmankatsomusta, arvoja ja tapoja. (14)

Kulttuurisensitiivinen työote ja ohjaaminen edellyttää työntekijältä myös oman kulttuurinsa arvojen ja normien tuntemisen ja reflektoinnin, kykyä tiedostaa muihin kulttuureihin liittyviä ennakko-oletuksia ja stereotypioita sekä arvioida kriittisesti niiden vaikutusta omaan toimintaan. (15)

RYHMÄN SUUNNITTELU JA TOIMINTA

Ennen ryhmää

Ennen varsinaista ohjaushetkeä on tärkeää suunnitella huolellisesti työskentelyn rakenne. Hyvin suunniteltu ohjaustuokio näkyy myös ohjaajan toiminnassa itsevarmuutena ja selkeytenä.

Ryhmätoimintaa suunnitellessa mieti valmiiksi ainakin seuraavat asiat:

- kenelle ryhmä on suunnattu?
- ryhmän koko? (noin 4–10 henkilöä, suurempi määrä saattaa olla haitallista keskustelun ja ryhmähengen muodostumisen kannalta)
- mitkä ovat ryhmän tavoitteet?
- mitä ryhmän toiminnalla halutaan saada aikaan?
- käytettävät menetelmät ja harjoitteet, miksi?
- selkeä aikataulun ja toiminnan rakenteen suunnitteleminen (aikataulua on helppo muunnella tilanteen mukaan, kunhan rakenne on ennalta suunniteltu ja selkeä)
- Tilan miettiminen (kokemuksemme mukaan tämän kaltaiseen työskentelyyn sopii pienehkö huone, jossa jokaisella ryhmäläisellä on kuitenkin mahdollisuus ottaa omaa tilaa itsenäisen työskentelyn ajaksi mutta yhteiset keskustelut voidaan käydä rinkimäisessä muodostelmassa) (16)

Esimerkki toiminnan taidetyöskentelyn rakenteesta:

1. Ohjaajien ja toiminnan esittely, yhteiset säännöt
2. Tutustumis- ja lämmittelyharjoitukset
3. Toiminta (muista tauot välissä)
4. Lopetus (loppukeskustelu ja palautteen kerääminen)

OHJAAMISESTA

Mitä syvemmälle osallistujien kokemusmaailmaan työpajoissa mennään, sitä tärkeämpää on ohjaajan ammattitaito sekä kyky kohdata osallistujia sensitiivisesti ja tiedostavasti. Ohjaajan tulee tietää esimerkiksi ryhmän muodostumisen vaiheista sekä dynamiikasta. Luovan toiminnan edellytyksenä on luottamukselliset sekä turvalliset olosuhteet.

Vaikka luova toiminta synnyttää tutkitusti positiivisia kokemuksia osallistujissa, saattaa toiminta tuoda esiin myös vaikeita kokemuksia ja ahdistuksen tunteita. **Ohjaajalla on suuri vastuu toiminnan turvallisuudesta ja turvallisesta ilmapiiristä. Turvallisempi ilmapiiri ryhmätoiminnassa ei synny itsestään, vaan sitä pitää aktiivisesti luoda.**

Ohjaajana on hyvä varautua aina B- tai jopa C-suunnitelmalla siltä varalta, ettei joku suunniteltu toiminta syystä tai toisesta toimikaan asiakkaan kanssa, sen ollessa esimerkiksi liian raskaita tunteita herättävää.

TARVIKKEISTA

Suosittelemme mahdollisuuksien mukaan tiedustelevaan työpajaan osallistuvilta, millaisia tarvikkeita ja välineitä he toivoisivat työskentelyynsä. Jos päädyt ohjaamaan harjoitteita etänä, kannattaa huomioida ettei kaikilla ole kotonaan esimerkiksi vesivärejä. Tällöin voi hyödyntää esimerkiksi tietokoneen kuvanmuokkausohjelmia osana harjoitteita.

Vaikka taidelähtöinen toiminta ei lähtökohtaisesti vaadi kynää ja paperia kummempia tarvikkeita, on suotavaa että työpajassa tarjolla on runsaasti erilaisia välineitä ja materiaaleja.

Ujomman osallistujan luovuus saattaa herätä kiinnostavien materiaalien ja välineiden parissa. Suosittelemme varautumaan mm. erikokoisilla ja laadukkailla papereilla, maaleilla (esim. vesivärit ja akryylimaalit), kynillä (tussit, pastellit, puuvärit..) sekä lehdillä joista leikata kuvia, tekstejä ja sanoja.

TURVALLISEMPI TILA

Turvallisemman tilan juuret ovat erityisesti seksuaalivähemmistöjen tapahtumissa. Turvallisemman tilan periaatteiden tarkoituksena on saada osallistujat tietoisiksi omasta käytöksestään sekä mahdollistaa turvallisempi kokemus tapahtumaan osallistuessa. Turvallisempi-sanamuotoa käytetään turvallisen sijasta, sillä on mahdoton luvata täysin turvallista kokemusta säännöistä ja periaatteista huolimatta. Turvallisemman tilan periaatteet ovat erilaisia tapahtumasta riippuen. Olemme koonneet yhteen yleisimpiä muotoiluja ja muokanneet niitä työpajaamme sopiviksi. Turvallisemman tilan periaatteiden lisäksi tärkeää on keskustella yhdessä myös muista tarpeellisista säännöistä, kuten esimerkiksi siitä ettei työpajoista oteta tai julkaista kuvia ilman muiden lupaa. Osallistujilta kysytään myös, nouseeko heiltä jotain lisättävää sääntöjen suhteen. Säännöt voidaan tarvittaessa luoda myös anonyymisti, jolloin osallistujat saavat kirjoittaa toiveensa esimerkiksi lapulle tai ne voidaan pyytää ilmoittamaan esimerkiksi ilmoittautumislomakkeen yhteydessä.

Turvallisempi tila on vapaa kaikenlaisesta syrjinnästä sekä häirinnästä. Kun jokainen tulee kohdatuksi omana itsenään ilman pelkoa syrjinnästä tai häirinnästä, mahdollistuu avoin vuorovaikutus, kohtaaminen sekä jokaisen kokemus osallisuudesta. Tarkoituksena on pyrkiä takaamaan jokaiselle osallistujalle arvokas olo. Turvallisemman tilan periaatteet koskevat kaikkia työpajaan osallistuvia, niin ohjaajia kuin osallistujiakin. Työpajan alussa turvallisemman tilan periaatteista keskustellaan ja varmistetaan kaikkien sitoutuvan niihin.

Ei oleteta

Ei tehdä oletuksia esimerkiksi henkilön sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta. Oletuksia ei tule tehdä myöskään henkilön ulkoisista ominaisuuksista, kuten ihonväristä tai pukeutumisesta. Muistetaan, että ei ole mahdollista tietää toisen ajatuksia, kokemusta tai elämäntilannetta. Oletuksien tekoa on kuitenkin hankalaa välttää, joten ollaan tietoisia omista oletuksista. Voit kysyä kunnioittavasti, mutta muista että jos et tunne toista hyvin, voi henkilökohtainen kysymys tuntua epäkohteliaalta ja tungettelevalta. Muista myös, ettei toisella ole velvollisuutta vastata kysymykseen ja jokainen saa kertoa itsestään sen verran kuin haluaa.

Kunnioitetaan muita

Kunnioitetaan jokaisen itsemäärittelyoikeutta ja identiteettiä, sekä muistetaan ymös mahdollisuus olla määrittelemättä ja identifioitumatta. Mietitään omia sanavalintoja ja kutsutaan toisia termeillä ja nimillä joilla he haluavat tultavan kutsuttavaksi sekä muistetaan osallistujien moninaisuus! Kunnioitetaan myös jokaisen rajoja, omaa tilaa, fyysistä sekä psyykkistä koskemattomuutta. Jos loukkaa toista, pyydetään anteeksi.

Pohditaan myös omia rajoja – esimerkiksi jonkin harjoitteen tuntuessa epä mukavalta, sen saa keskeyttää. Muistetaan kunnioittaa muita myös työpajojen loppumisen jälkeen ja sitoudutaan jättämään työpajoissa käsitellyt, mahdollisesti arat sekä henkilökohtaiset asiat työpajaan.

Annetaan tilaa, kannustetaan ja otetaan kaikki mukaan

Huolehditaan yhdessä siitä, että jokaiselle jää hyvä kokemus ryhmässä olemisesta. Annetaan kaikille mahdollisuus tulla nähdyksi ja kuulluksi. Kuunnellaan ja kannustetaan muita, eikä jätetä ketään ulkopuolelle ja yksin. Ollaan lempeitä ja ymmärtäviäisiä toisia sekä itseämme kohtaan.

Ei häiritä, syrjitä tai arvostella

Jokaisella on oikeus osallistua omana itsenään ilman pelkoa minkäänlaisesta häirinnästä tai syrjinnästä. Ei halvenneta, nolata tai arvostella toisia.

Puututaan epäasialliseen kohteluun

Ongelmalliseen käyttäytymiseen tulee puuttua. Jos omasta käytöksestä huomautetaan, ei vähätellä omaa toimintaa vaan huomioidaan asia jatkossa. Epäasiallisesta kohtelusta voi kertoa myös ohjaajille ja luottaa siihen, että tilanne käsitellään.

TUTUSTUMISHARJOITUKSIA

“Speed dating”

Tutustumisleikki speed dating-idealla. Annetaan osallistujille aihe, josta tulee keskustella muutama minuutti. Ajan loputtua parit vaihtuvat ja osallistujat saavat uudet ohjeet. Aiheita voivat olla esim. lempiruoka, lempieläin, harrastukset, vapaa-aika, elokuvat& sarjat, lapsuuden unelma-ammatti, maa, johon haluaisin matkustaa yms....

Jonotehtävä

Osallistujat muodostavat jonon esimerkiksi aakkosjärjestykseen etunimen mukaan tai ikäjärjestykseen. Ei kuitenkaan ulkonäköön liittyviä aiheita esim. pituus. (17)

Tykkäämisiä

Ryhmäläiset istuvat piirissä niin, että kaikki näkevät toisensa. Ohjaaja pyytää ryhmäläisiä vuorotellen kertomaan, mistä tykkää tai mistä ei tykkää. Halutessaan voi myös soveltaa kertomalla esimerkiksi, mitä rakastaa tai mitä inhoaa tms. Jokaisen mielipiteen ilmaisun jälkeen muut ryhmäläiset nostavat käden ylös, jos he jakavat sanojan kokemuksen. (18)

Yhdistävät asiat

Ryhmäläiset jakautuvat pareiksi. Tarkoituksena on, että jokainen pari yrittää miettiä 3–5 minuutin aikana mahdollisimman monta heitä yhdistävää asiaa ja aiheet voivat olla mitä vaan maan ja taivaan väliltä. Sen jälkeen parit kertovat muille ryhmäläisille löytämänsä yhteiset asiat. (19)

Kartta-harjoitus

Lattialle muodostetaan esimerkiksi teippien avulla kuvitteellinen Suomen tai maailman kartta (tai esim. Varsinais-Suomen kartta, jos kaikki ryhmäläiset asuvat samalla alueella). Ryhmäläiset ohjataan menemään kartalla siihen paikkaan, jossa asuvat tällä hetkellä. Tämän jälkeen jokainen ryhmäläinen voi vuorollaan kertoa, millä alueella asuu, mutta tarkkaa sijaintia ei tarvitse sanoa.

Karttahaarjoiuksesta voi tehdä myös erilaisia muunnelmia, kuten:

- ryhmäläiset menevät kartalla siihen paikkaan, jossa lapsuudenkoti sijaitsee. Halutessaan he voivat kuvailla, millainen näkymä syntymäkodin ikkunasta oli ulos.
- ryhmäläiset menevät kartalla siihen paikkaan, jossa haluaisivat käydä. Lisäksi he voivat kertoa, miksi haluaisivat käydä juuri kyseisessä paikassa. (17)

Taidekortit

Tarkoituksena on "vauhdikkaampien" lämmittely- ja tutustumisharjoitusten jälkeen tuoda fokus työpajan harjoitteiden alkuun ja rauhoittua. Istutaan alas piiriin ja levitetään esille taidekortteja, joista jokainen valitsee muutaman, jotka jostain syystä sinä hetkenä kutsuvat tavalla tai toisella.

Annetaan apuja korttien valitsemiseen, esimerkiksi:

kortti, joka kuvaa tunnetilaasi tänä aamuna

kortti, joka kuvaa tunnetilaasi nyt työpajan alkaessa

kortti, joka kuvastaa sinua ja/tai tunnetilaasi yleisesti.

ELÄMÄNI PUU

Puun käyttäminen harjoitteen pohjana on hyvin yleistä ja erilaisia puuharjoitteita löytyykin runsaasti. Olemme mukailleet menetelmäkansiossa Ncazelo Ncuben sekä David Denboroughn kehittämää The Tree Of Life -menetelmää. Se on alun perin kehitetty HIViin sairastuneiden lasten kanssa työskentelyyn erityisesti eteläiseen Afrikkaan. Myöhemmin menetelmää on käytetty onnistuneesti ympäri Afrikkaa ja myös esimerkiksi Australiassa sekä Yhdysvalloissa. Se on todettu sopivaksi monenlaisten asiakasryhmien ja tarpeiden kanssa työskentelyyn. Menetelmä mahdollistaa henkilölle elämästään puhumisen ilman traumaattisten kokemusten korostamista, sillä siinä keskitytään erityisesti omaan historiaan, vahvuuksiin sekä kulttuuriin.

Elämäni puu-harjoitetta käyttäessä kannattaa ottaa huomioon esimerkiksi se, että osallistujille puhuminen omasta puustaan voi olla hankalaa. Toisaalta jotkut saattavat puhua paljonkin sekä yksityiskohtaisesti elämästään. Tämä saattaa tuntua muista osallistujista raskaalta ja epäturvalliselta, joten ohjaajan vastuulla on tarkastella ryhmän ilmapiiriä. Tarvittaessa enemmän keskusteluapua kaipaavan ryhmän jäsenen tarpeet tulee huomioida ja ohjaajan tarvittaessa keskeytettävä henkilön osallistuminen harjoitteeseen.

Harjoitteen kestoon liittyen koimme yhden osuuden sopivaksi pituudeksi noin tunnin. Tämä riippuu tosin ryhmän koosta ja sen osallistujista. On siis hyvä aistia ryhmää ja soveltaa aikataulua osallistujien tarpeiden mukaan.

Keskustelun helpottamiseksi kannattaa varata esim. tunteita kuvakortteja ja lisäksi voi varautua keksimällä kysymyksiä, jotka tukevat keskustelua.

Lisäksi suosittelemme varautumaan tulostetuilla puukuvilla sen varalta, että joku osallistujista kokee työskentelyn aloittamisen hankalaksi.

1. Juuret - minä ennen

Ensimmäisessä harjoituksessa pohditaan minuutta ennen sekä menneisyyden merkitystä minuudelle. *Mitä minuus ja identiteetti tarkoittavat? Miten menneisyys vaikuttaa siihen kuka olen nyt ja millainen olen ennen ollut?*

Osallistujat ohjeistetaan aloittamaan puunsa luomista sen juurista. Jokainen saa valita haluamansa tekniikan, jolla juuret toteuttaa. Juuristoon saa halutessaan kirjoittaa pohdintojaan, mutta ne voi myös kirjoittaa erilliselle paperille tai pitää pohdinnat päänsisäisenä. Ohjaajana kannattaa miettiä apukysymyksiä juuri omaa osallistujaryhmää mieltien, mutta työpajassa hyväksi totemiamme kysymyksiä olivat esimerkiksi:

Mistä tulen? Millaiset juureni ovat, ovatko ne tärkeät minulle? Mitkä ovat menneisyyteni merkittäviä tapahtumia, esimerkiksi lemmikin saaminen, sisaruksen syntyminen yms.? Mitkä ovat lempimuistoni? Missä olen syntynyt, missä kävin koulua? Mistä haaveilin lapsuudessani? Ketkä ovat lapsuuteni merkitykselliset ihmiset? Mikä on menneisyyteni vaikutus nykyhetkeen?

Esimerkiksi aikajanan tekeminen omasta elämästä voi helpottaa osallistujaa vastausten pohtimisessa.

Aikaa alustukseen sekä itse työvaiheeseen suosittelemme varaamaan ainakin 30 minuuttia. Käsittelyyn kannattaa ryhmän koosta riippuen varata ainakin toiset 30 minuuttia. Lopuksi käydään vielä fiilisrinki esimerkiksi tunne- tai kuvakortteja hyödyntäen, eli levitetään kortit osallistujien nähtäväksi ja jokainen saa valita tunnetilaansa kuvaavan kortin. *Miltä menneisyyden pohtiminen tuntui, mitä tunteita se herätti?*

2. Maa ja runko – minä nyt

Maa- ja runko-osuudessa osallistujat pohtivat minuuttaan tässä hetkessä.

Tavoitteena on pohtia ja löytää myös omia vahvuuksia, sekä pohtia niiden löytämisen ja tunnistamisen tärkeyttä. Osallistujat luovat haluamallaan tekniikalla teokseensa puun rungon sekä maan, jossa puu kasvaa. Samalla osallistujat saavat pohdittavakseen nykyhetkeä koskevia kysymyksiä:

Millainen elämäni perusta on tällä hetkellä? Onko se muuttuva vai pysyvä? Mikä tai mitkä asiat vaikuttavat jokapäiväiseen elämään? Millaista arkeni on? Asunko yksin vai jonkun kanssa? Käynkö koulussa tai töissä? Onko minulla lempipaikkaa tai tekemistä? Onko minulla keinoja, joilla selviän elämäni haasteista? Millainen minä olen?

Osallistujat ohjataan myös pohtimaan omia vahvuuksiaan ja hyviä puoliaan. Tukena suosittelemme käyttämään vahvuuskortteja, joissa on lueteltu eri luonteenpiirteitä ja ominaisuuksia. Vahvuuskortit löytää ilmaiseksi esimerkiksi MIELI ry:n nettisivuilta.

Mitä taitoja minulla on? Missä asioissa olen erityisen taitava? Olenko hyvä esim. piirtämään, kirjoittamaan, soittamaan jotakin? Olenko kiltti tai hyvä ystävä? Mitkä taidot ovat minulle tärkeitä? Mitä ominaisuuksia ja taitoja arvostan muissa? Onko helpompi löytää itsestään "vikoja" vai hyviä puolia? Mitä taitoja muut ihmiset ajattelevat minulla olevan? Missä tilanteissa käytän vahvuuksiani?

Lopuksi jokainen saa halutessaan jakaa pohdintojaan, keskustelun tukena voi jälleen käyttää tunne- tai kuvakortteja.

3. Oksat ja lehdet – minä tulevaisuudessa, unelmani ja tavoitteeni

Viimeisen osuuden tavoitteena on tukea tavoitteiden asettamista ja selkeyttää tavoitteiden merkitystä identiteetin muodostumiselle. Osallistujat pääsevät myös pohtimaan tulevaisuuttaan sekä unelmiaan. Miten unelmat ja tavoitteet voi saavuttaa?

Aluksi kerro osallistujille tavoitteista sekä tavoitteellisuuden merkityksestä. Tavoitteiden asettaminen ja tavoitteellisuus on tapa ohjata omaa kehitystä eri ikävaiheiden kehitystehtävien ohella. Itse asetetuissa tavoitteissa onnistuminen vahvistaa itseluottamusta.

Jos jollekin omien unelmien ja tavoitteiden pohtiminen tuntuu vaikealta, voi ohjata osallistujaa tekemään ensin "ei ainakaan"-listan. Nuori listaa siis asioita, joita ei ainakaan halua tavoitella tai joista ei todellakaan unelmoi – ehkä tämä helpottaa unelmien ja tavoitteiden löytämisessä.

Lopuksi jokainen saa halutessaan esitellä valmiin puunsa tai jakaa jonkin osan teoksestaan. On myös täysin sallittua olla jakamatta. Keskustelun tukena voi jälleen käyttää tunne- tai kuvakortteja.

MUITA HARJOITTEITA

Lapsuuteni kesät

Harjoitus on mukailtu Anna Liisa Karjalaisen teoksessa Luovan toiminnan työtavat (2019) olevasta menetelmästä "Muisto lapsuudesta".

Harjoituksessa muistellaan lapsuuden ja nuoruuden kesiä seuraavien apukysymysten kautta:

- Millaisia kesät ja kesäpäivät yleensä olivat?
- Mitä ja keitä niihin liittyi?
- Mikä oli mieleenpainuvinta, mieluisinta tai ikävintä?

Tämän jälkeen kirjoitetaan jostain lapsuuden tai nuoruuden kesäpäivästä vapaamuotoisesti. Muistikuvia voi kuvailla vapaasti, ja joihinkin itselleen tärkeisiin yksityiskohtiin voi pysähtyä ja kuvailla niitä tarkemmin. Loppuun kirjoitetaan vielä, miltä kirjoittaminen tuntui ja millaisia ajatuksia ja tunteita sen aikana heräsi. Syntyikö uusia oivalluksia tai kenties ihmetyksiä?

Ryhmässä sovitaan, kuinka pitkä aika kirjoitetaan (noin 20 min). Aikaraja rohkaisee tuottamaan tekstiä nopeasti ja ylittämään kriittisyyden kynnyksiä. Painotetaan, ettei olennaista ole kirjoittaa "täydellistä" tekstiä, vaan antaa ajatuksen virrata ja kirjoittaa esimerkiksi kynän nousematta paperista, jos se helpottaa.

Kirjoittamisen jälkeen ryhmässä voidaan keskustella yhdessä kirjoittamisen aiheuttamista tuntemuksista: Millaisia kirjoittamisen herättämät ajatukset ja tunteet olivat? Millaisen kuvan lapsuudesta tai nuoruudesta voisi saada tekstin perusteella? Missä määrin teksti voisi edustaa omaa lapsuutta ja nuoruutta yleisemmin?

Ryhmässä voidaan myös keskustella, mitä yhteisiä aiheita tai teemoja teksteistä nousee esille. Onko esimerkiksi yhteisiä kokemuksia? Keskusteluun on varattu hyvin aikaa, sillä keskustelu saattaa laajentua kirjoittamisesta muihinkin muistoihin.

Vahvuuskukka

Harjoituksessa pohdintaan omia hyviä puolia sekä oman elämän hyviä asioita. Harjoituksen on tarkoitus toimia voimauttavana kiitollisuusharjoituksena, joka voidaan tehdä ryhmä/työpajatoiminnan useassa eri vaiheessa. Se sopii esimerkiksi alkuvaiheessa tutustumisen tueksi tai puuharjoitteen ohella tehtäväksi. Vahvuuskukka on mukailtu Mielenterveyden keskusliiton julkaisemasta Voimavaravalmennuksen työkirjasta.

Harjoituksessa osallistujat luovat valitsemallaan menetelmällä kukan, jossa on viisiterälehteä. Terälehtiä voi olla myös enemmän tai vähemmän, riippuen siitä kuinka monta kysymystä haluat osallistujille esittää. Aikaa kukan teolle on hyvä varata ainakin 30min ja käsittelylle toiset 30min, riippuen ryhmän koosta.

Kun osallistujien kukat ovat valmiit, ohjaa heitä kirjoittamaan terälehtien viereen kysymykset:

Mikä on parasta juuri minun elämässäni?

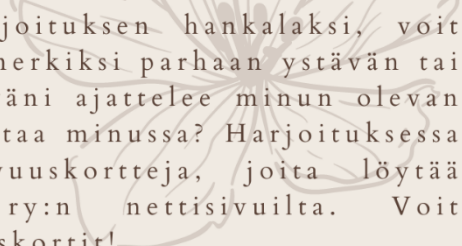
Mitä teen mielelläni?

Missä olen hyvä?

Mitä ominaisuuksia arvostan itsessäni?

Mikä tai kuka tekee minut onnelliseksi?

Jos joku osallistujista kokee harjoituksen hankalaksi, voit ohjata häntä pohtimaan itseään esimerkiksi parhaan ystävän tai läheisen silmin. Missä paras ystäväni ajattelee minun olevan hyvä, mitä ominaisuuksia hän arvostaa minussa? Harjoituksessa voi lisäksi käyttää apuna vahvuuskortteja, joita löytää ilmaiseksi esimerkiksi MIELI ry:n nettisivuilta. Voit halutessasi tehdä myös omat vahvuuskortit!

Kirje tulevaisuuden minulle

Harjoitus pohjautuu Dolanin (2009) kehittelemään menetelmään, jonka tarkoituksena on pohtia omia tavoitteita ja unelmia tulevaisuuskirjeen muodossa. Kirjeen kirjoittamiselle on hyvä asettaa rajallinen aika, esimerkiksi 15 minuuttia. Mitä lyhyempi aika on, sitä vähemmän paineita "täydellisen tekstin" kirjoittamiseen syntyy.

Ryhmäläisiä ohjeistetaan valitsemaan jokin ajankohta tulevaisuudessa (esim. viisi, kymmenen tai viisitoista vuotta eteenpäin) ja kirjoittamaan kirjeen yläkulmaan päivämäärän, jonka valitsi tulevaisuuteen. Sen jälkeen heitä pyydetään kuvittelevaan, että vuodet ovat kuluneet ja he kirjoittavat kirjeen läheiselleen, esimerkiksi ystävälleen tai perheenjäsenelleen.

Kirjettä kirjoittaessaan ryhmäläisiä kehoitetaan kuvittelevaan, että he elävät haluamaansa ja itselleen mieluista elämää kuviteltuna kirjeen kirjoituspäivänä. Mikäli elämässä on tällä hetkellä haasteita, joiden kanssa kirjoittaja kamppailee, häntä ohjeistetaan ajattelemaan, että ne ovat ratkenneet tai että niihin on löytynyt tyydyttäviä tapoja selvitä kirjeen kirjoittamisen aikaan. Sen jälkeen hän voi pohtia, miten ratkaisi ongelmat tai vaikeudet, jotka ennen vaivasivat häntä.

Kirjoittaja voi myös kuvailla seuraavien apukysymysten avulla elämänsä kuvitellussa tulevaisuudessa:

Miten vietät aikaa tässä kuvitellussa tulevaisuudessa? Millainen on tyypillinen päiväsi? Missä asut? Kuvaile ihmissuhteitasi, uskomuksiasi, pohdintoja menneisyydestä ja suunnitelmiasi kauemmas tulevaisuuteen.

Kirjettä ei ole tarkoitus lähettää, eikä sitä anneta muiden luettavaksi. Kirjeen päivääminen ja sen osoittaminen todelliselle henkilölle vahvistaa kirjeen psykologista realismia kirjoittajalle itselleen sekä tietoisella että tiedostamattomalla tasolla.

Kirjettä kirjoittaessa on tärkeää muistaa, ettei aiheita rajaa vain niihin asioihin, jotka tuntuvat realistisilta tämänhetkisen elämän huomioon ottaen.

"Sinun tulisi kirjoittaa tulevaisuuskirjeesi avoimin mielin, jotta sinulla on mahdollisuus yllättää itsesi."

- Yvonne Dolan, 2009 -

Unelma- tai tavoitekartta

Unelma- tai tavoitekartta auttaa omien unelmien ja tavoitteiden jäsentämisessä ja näkyväksi tekemisessä. Unelmakartoista on useita eri versioita. Tässä harjoitteessa olemme mukailleet Brian Maynen goal mapping-menetelmää. Harjoitteen voi tehdä myös etänä ohjatessa, jos osallistujilla on materiaaleja kotonaan tai heillä on mahdollisuus käyttää jotakin kuvanmuokkausohjelmaa.

Tätä harjoitetta varten osallistujat tarvitsevat suuren paperin, erilaisia lehtiä joista leikata kuvia, kyniä, maaleja ja muita tarvikkeita siitä riippuen, millaiseksi he haluavat karttansa tehdä. Karttaan voi halutessaan liimata myös kuvan itsestään. Kartan tekoon ja käsittelyyn on hyvä varata reilusti aikaa, yhteensä ainakin tunti.

Aluksi osallistujat miettivät jonkin tavoitteen tai unelman. Tämä voi tuntua joistakin osallistujista hankalalta, ja pohdinnoissa voi auttaa kysymällä mitä osallistujat eivät ainakaan halua tavoitella. Tavoitteen sijasta voi myös pohtia ajankohdan vaikka viiden vuoden päähän, ja keskittyä pohtimaan miltä haluaisi elämänsä tuolloin näyttävän.

Taiteen avulla osallistujat saavat elävöittää unelmansa ja tavoitteensa sekä pyrkiä sen välityksellä aistimaan miltä tavoitteen tai unelman saavuttaminen tuntuu. Rohkaise osallistujia leikkaamaan lehdistä kuvia, sanoja tai lauseita jotka inspiroivat tai kutsuvat heitä. Lisäksi omaan karttaansa saa halutessaan maalata, piirtää tai kirjoittaa.

Lopuksi osallistujat saavat halutessaan esitellä karttansa. Lisäksi ryhmässä voidaan keskustella heränneistä tunteista esimerkiksi näiden kysymysten avulla:

Miten kartta poikkeaa tämänhetkisestä elämästäni? Mitä muutoksia tavoitteeni tai unelmani edellyttää? Mitä pienempiä välitavoitteita minulla on matkallani kohti suurempaa tavoitetta? Mitä tunteita kartan tekeminen herätti?

Jos ryhmäläiset haluavat ja ryhmäläisten luottamus sallii, voivat ryhmäläiset kirjoittaa toistensa karttoihin rohkaisevia lauseita.

LOPUKSI

Menetelmäkansio sekä ohjaamamme työpaja oli osa sosionomiopintojemme opinnäytetyötä. Menetelmäkansion tarkoituksena ei ole olla tyhjentävä, vaan tarjota tietoa, vinkkejä ja neuvoja. Toivomme, että sinä jolle aiheet ovat uusia, tutustut laajalti useisiin menetelmäkansioihin ja löydät itsellesi sopivan tavan työskennellä. Suosittelemme myös, että testaat ja tutustut harjoitteisiin ja menetelmiin ennen niiden ohjaamista.

Halusimme käsitellä näitä aiheita, sillä sosionomin ammatilliseen ydinosaamiseen kuuluu eettinen osaaminen. Siihen sisältyy esimerkiksi ihmisarvon, tasa-arvoisuuden sekä oikeudenmukaisuuden edistäminen. (20, 21) Lisäksi sosionomi pyrkii myös edistämään sosiaalista osallisuutta, hyvinvointia sekä ehkäisemään syrjäytymistä. (22) Jokaisella ammattilaisella on velvollisuus hankkia syventävää tietoa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä sekä pitää tietonsa ajan tasalla. (23) Lisäksi lasten ja nuorten kanssa työskentelevien on olennaista itse tunnistaa sekä myös tehdä näkyväksi kuin myös avata juurtuneita normeja, jotka rajoittavat tai estävät ihmisoikeuksien toteutumista. (24) Käsitteet ja perustiedot sukupuolesta sekä seksuaalisuuden moninaisuudesta ovat tärkeä osa sosionomien ja muiden ammattilaisten osaamista, sillä asiakkaan ei tulisi joutua tilanteeseen, jossa joutuu opastamaan kohtaamaansa ammattilaista moninaisuudesta. (23)

Koska terminologia on alati muuttuvaa, päätimme olla lisäämättä kansioomme moninaisuuteen liittyviä käsitteitä. Sen sijaan suosittelemme tutustumaan esimerkiksi Setan usein päivitettyyn Sateenkaarisanastoon, johon on koottu tärkeää sanastoa ja lähikäsitteitä. Kulttuurisen moninaisuuden käsitteitä avaava sanasto löytyy esimerkiksi Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen sivuilta. Lisäksi sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyydestä tärkeää tietoa tarjoavat esimerkiksi Setlementtiliitto, Tyttöjen Talot sekä Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. Lisäksi suosittelemme tutustumaan esimerkiksi Nuorisotutkimusseuran, Veronika Honkasalon sekä muiden aiheita tutkineiden kirjallisuuteen matkalla kohti tiedostavampaa ja huomioonottavampaa ohjaajuutta.

LÄHTEET

1. Malchiodi, C. A. 2007. The art therapy sourcebook. Revised and updated edition. New York: McGraw-Hill. s. 76-77.
2. Saastamoinen, M. 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.), Minuus ja identiteetti: Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. [Tampere]: Tampere University Press : Taju [jakaja] s. 170-173.
3. MIELI Suomen Mielenterveys ry. N.d. Identiteetti – kuka minä olen? Viitattu 12.8.2021
<https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/identiteetti-kuka-mina-olen>
4. Fadjukoff, P. Teoksessa Metsäpelto, R. & Feldt, T. 2009. Meitä on moneksi: Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus. s. 192, 186, 189
5. Mäkisalo-Ropponen, M. 2007. Tarinat työn tukena. Helsinki: Tammi. s. 44, 49
6. Karjalainen, A. L., Heimonen, K., Huhtinen-Hildén, L., Iivanainen, S. & Öystilä, S. 2019. Luovan toiminnan työtavat: Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-kustannus. s. 16, 17
7. Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Villit ja kiltit: Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus. s. 26
8. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021. Tasa-arvosanasto. Viitattu 8.11.2021.
<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>
9. Loisto setlementti ry. n.d. Sukupuolisensitiivisen sosiaalisen nuorisotyön perusteista. Viitattu 5.3.2021.
<https://loistosetlementti.fi/sukupuolisensitiivisyys/perusteet/>
10. Anttonen, E. 2007. Sukupuolisensitiivisyys kansalaistoiminnassa ja nuorisotyössä. Itä-Suomen lääninhallitus. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja: Oppimateriaali. s. 22 Viitattu
11. Onkamo, N. & Puttonen, V. 2021. Turvallisesti mukana. Opas turvallisemmän vapaa-ajan toiminnan järjestämiseen. Helsinki: Trinket Oy. Viitattu 8.11.2021. <https://oranssi.net/wp-content/uploads/2021/08/FunNet-Turvallisesti-Mukana-web.pdf>
12. Martikainen, T., Sintonen, T. & Pitkänen, P. Teoksessa Martikainen, T. 2006. Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen, T. (toim.) Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. s. 12.
13. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Kulttuurisensitiivinen työote. Viitattu 2.9.2021.
<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia->

14. Korhonen, V. & Puukari, S. 2013. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus. s. 368.
15. Helsingin Tyttöjen talo. Kulttuurisensitiivisyys. Viitattu 5.3.2021. <https://tyttojentalo.fi/tyttojen-talo/monikulttuurinen-tyttotyö>
16. Ståhlberg, L. 2019. Pienryhmäohjaajan opas. Jyväskylä: PS-kustannus. s. 53-54, 56-57.
17. Hyppönen, M. & Linnossuo, O. 2002. Zip, zap ja boing: Leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä hoito-, kasvat- ja sosiaalialan koulutukseen ja työhön. Helsinki: Lasten keskus. s. 20, 48.
18. Hyppönen, M. & Linnossuo, O. 2006. Intohimosalaatti: Leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä. Helsinki: LK-kirjat. s. 10.
19. Mast. Ryhmäytämisoas. <https://ameo.fi/wp-content/uploads/2018/02/Ryhmäytämisoas.pdf> s. 12
20. Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto SOAMK. 2021. Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. Viitattu 6.9.2021. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>
21. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2017. Arki arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu 6.9.2021. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/> s. 11
22. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren – Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Viitattu 6.9.2021. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?_r=1526901428 s.10
23. Karvinen, M. & Venesmäki, E. 2019. Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Viitattu 6.9.2021. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf> s. 16, 19
24. Alanko, K. & Kaljunen, O. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura: Seta. s.8